అంకితము

వరమున్ మున్నిడి పక్షపాతమున
నావ్యాసంబుఁ గైకోక
బందరునం దుండెడికృష్ణ మార్మసలినంతన్
నేఁ గలం ధర్మముం
బరిపాలించెద నంచు సింహపురిఁ
జెప్పం జాల్ప్రజాసేవ
నా కరితిం గూరిచె దాని కంకితముగా
నర్పింతు నీగ్రంథమున్.

గ్రంథకర్త:

చెళ్ళపిళ్ళవారి చెరలాటము

ద్వితీయ భాగము.

చెళ్ళపిళ్ళ వెంకటశాస్త్రిగారికిని నాకును నడచుచున్నవాదోపవాదములు పత్రికాముఖమున పాఠక మహాశయులెఱింగియే యున్నారు. "తల్లికిబెట్టరావసంత" మనునట్లును సర్వవిధముల నసమర్థుడనై యెట్లో కాలము వెళ్ళఁబుచ్చుచున్న నాపై నకారణముగా ద్వేషించి శాస్త్రిగారు మహోన్నతవ్యాసరాజములు ప్రకటించినారుగదా? వలదని వారించివ్రాసియు నేను వానికన్నిటికి చేతనగునట్లు సమాధానములువ్రాసి పత్రికలలో పరిచురించి యవి యన్నియు నొక పుస్తకరూపము గావించితిని. వలయువారు నాకు వ్రాసి దాని నుచితముగాఁ బడయఁగలరు.

— ఘోరాసత్యకల్పనము —

మఱియు నీనడుమ శాస్త్రిగారు తమతప్పును గప్పిపుచ్చుకొనుటకు వేయితప్పులను జేసినట్లు ప్రజాసేవ, గోలకొండ లోనగు పత్రికలలో చర్వితచర్వణముగా నేమేమోచెత్తవ్రాఁతలు వ్రాయుచున్నారు. నేను వాటికన్నిటికిని సమాధానము వ్రాసినచో నావ్రాఁతలు నట్టివే యగునను భయముచేతను నాకీనడుమ స్వాస్థ్యము చక్కఁగా లేకపోవుటచేతను, కార్యాంతరవ్యగ్రతచేతను, పై నుదాహరించిన పత్రికలలోని వారి వ్రాఁతలు సరిగాఁజూచుటకు నేని నాకు వ్యవకాశము గలుగలేదు. నేను సమాధానము చెప్పకున్నను వారి వ్రాఁతలే వారికి సమాధానము చెప్పుచున్నట్లగుచున్నవని కొంత విశ్రాంతికలిగించుకొనుటకుఁ గారణమగుచున్నది. యిదికాక యిప్పటి వ్రాఁతలు కొన్నిలోగడ వ్రాసినవే. వానికి నేను సమాధానము చెప్పియేయున్నాను. భావగర్భితములు పరిహాసపాత్రములైన నిందావాక్యములు మాత్రము మిగిలియుండును. వానికిపుడు సమాధానము చెప్పనక్కఱలేదని యూహించితిని.

ఈనడుమ గోల్కొండ పత్రికలలో "ఊరిపిడుగు పేరిశెట్టి మీఁద" యను వ్యాసము కానుపించినది. అందు మహాఘోరాసత్యములైన వ్రాఁతలున్నవి. చిత్తగింపుఁడు. లోఁగడనేను వ్రాసిన వ్రాఁతలలో "రాజమహేంద్రమున చింతామణీ ముద్రాక్షరశాల సమీపమున ప్రభాకరశాస్త్రిగారు నన్నుఁగలసికొని వెంకటశాస్త్రిగారు మీయొద్ద మూఁడుమాసములు మాత్రమే చదివినట్లు పత్రికలలో వ్రాయుఁడని తిరుపతిశాస్త్రిగారు చెప్పుమని"రని చెప్పినట్లు వ్రాసితిని. అదిసత్యము గాదనియు దానంజేసి నాకు 20 యేండ్లనుండి వారిపై నసూయ పుట్టి యున్నదని శాస్త్రిగారు నిర్ణయించి వ్రాసినారు. ప్రభాకరశాస్త్రిగారు నాతోనట్లు ప్రసంగింపకున్నచో నాదియసత్యమనుటకు సందేహము లేదు. దీనికి సాక్షి భగవంతుఁడొక్కఁడే. అయిన నట్లు జరుగలేదని భారతము నెత్తిపైబెట్టుకొని పదుగురియెదుట ప్రభాకరశాస్త్రిగారుగాని వెంకటశాస్త్రిగారుగాని ప్రమాణముచేసినచో నావ్రాఁత యసత్యమని నేనంగీకరించి క్షమాపణము కోరుచున్నాను.

మఱియు పంతం ఆంజనేయకవిగారు దివాంధమను నొక ఖండ కావ్యము కల్పించి వ్రాసియున్నారు. వారిని నేను మున్నెఱుంగను. వారు విశాఖపట్టణమునకు వెళ్లుచు రాజమహేంద్రవరమున రైలుదిగి నాయొద్దకువచ్చి తమ్మెఱింగించి తాము చేసిన దివాంధగ్రంథమును చదివి వినిపించి దానిపై నాయభిప్రాయమునుగోరగా నాకుఁదోచినవిధమున నొకయభిప్రాయము వ్రాసియిచ్చితిని.

సదరుగ్రంథమున మొదటనాపేరును వెంకటశాస్త్రిగారిపేరును గణబద్ధములైయున్నవి. ఆగ్రంథ మందంతకన్న శాస్త్రిగారినిగూర్చిన ప్రసంగమేమియులేదు. అందు తమ నిరసనమున్నదనిభావించి దానికర్తృత్వము నామీఁదపెట్టలేదుగాని కారయితృత్వ ప్రేరకత్వ, అనుమోత్వములన్నియుగాని అందుకొన్నిగాని నాయందున్నవని నన్నునిరసించి

వ్రాసినారు. అందుఁబైనుదాహరించిన సంగతికంటె నేనేమియు దోషము చేయలేదని ఏపాపపుణ్యము నెఱుంగననియు బాసచేయుచున్నాను.

ఇంతియకాక గంధర్వ లోకమునుండి పంపుచున్నామని వెంకటశాస్త్రిగారిని నిరసించుచు కొన్ని పద్యములు వ్రాఁతమూలకముగా కొందఱకు పోష్టులో పంపబడినవి. అట్టికాగితమొకటి నాకునువచ్చినది. అది యెవ్వరు వ్రాసిరో యెవ్వరుపంపిరో నాకిప్పటికిని దెలియదు. ఇట్టిస్థితిలోదాని కర్తృత్వము నామీఁదబెట్టి పాపమునకొడిగట్టి శాస్త్రిగారు వ్రాసి మహాపాపముచేసినారు. నే నెప్పుడు నట్టిఆదుపని చేసినవాఁడను కాను. చేయనుఁ చేతనైనచో నాచేవ్రాలుచేసి బహిరంగలేఖయే పంపుదును. ఇంకనాకు దోషమారోపించుట ప్రాజ్ఞలక్షణముకాదు. ఈసూచించిన మూఁడు విషయములలో నాదోషమున్నచో తత్ఫలము నే ననుభవింతునుగాక. నాదోషము లేక అంతయు శాస్త్రిగారికల్పితమైనచో ఆపాపముచిరకాలములోనే వారిని కట్టికుడుపక మానదని త్రికరణశుద్ధిగాఁ జెప్పుచున్నాను. ఇత్యాదులు చెత్తవ్రాతలువ్రాసి యిప్పుడు శాస్త్రిగారు క్రిందబడినను మీఁదఁబడితినని చెప్పుకొనువానివలెఁ బత్రికలకు విరామముగలుగకుండ వ్రాయుచున్నారు- అందునేను సమాధానము చెప్పదగినయంశ మింతయును బొడకట్టుటలేదు. కావున వారింతటినుండి యెన్నిపత్రికలలో నెన్నివిధములుగా వ్రాసినను నేనేమియు బదులు వ్రాయక పాపము పండి కుండనిండువఱకు నూరకుండి చిట్టచివర బిట్టేసి భళ్ళుమనిపించి కృతకృత్యుఁడనగుచున్నానని విన్నవించుచున్నాను.

— కృతజ్ఞతాభివందనము —

చెళ్ళపిళ్ళ వెంకటశాస్త్రిగారు ప్రజాసేవ, గోలకొండ లోనగు పత్రికలలో చర్విత చరణముగా వ్రాయుచున్నారు ఆవ్రాఁతలన్నియు ముగియువఱకూరకుండి తరువాత తద్విషయ మాలోచించెదను. నావంశ మాహాత్మ్యవంశ మనుటకును, నాపూర్వులు దివాన్ పని

చేసినవారనియు, గర్హించి నన్నుఁ గాక నా కులమును నిందించినవారైరి. వారిం గూర్చియు తదితర విషయములం గూర్చియు నవ్వల విశదీకరించెదను.

నేఁ 5-5-36 దీ ప్రజాసేవ పత్రికలో “ప ని లే ని పా ట” యను నొక దీర్ఘ-వ్యాసములో తన్నుఁ దండ్రిగా భావించు నొకశిష్యుఁడు తమకు వ్రాసిన యుత్తరము ప్రకటించినారు. అది ప్రకటించుటలో వారి యభిప్రాయమేమో తెలియదు. ఎవరివారు వారికెట్టి యెట్టి యుత్తరములైనను వ్రాయుదురుగదా! నామిత్రులు వ్రాసినవెన్నో నాయొద్దను నున్నవి. అట్టివి ప్రకటించుకొనుట తమ గౌరవమును బ్రకటించుకొనుటయా? ఆయుత్తరము వ్రాసినవారిపేరు ప్రకటింపలేదు. శిష్యున్ని గూర్చి కొంచె మిట వ్రాయనవసరము గలిగినది ఆ యుత్తరమందు:—

“కవిత్రయమువారు వ్రాసిన భారతమును గూడ వ్రాయ సంకల్పించి కృతార్థులైరనియు, కవిసార్వభౌములను బిరుదు వడసి కనకాభిషేకము చేయించుకొనఁ గలిగి మీచేతిమీఁదనే గండపెండేరము ధరింపఁ గలిగినారని యెఱింగియుంటిని............మన యాంధ్రదేశమున బుట్టిన మహాపురుషులలో మీరుగూడ నొకరని యిప్పటికి నిప్పటికిఁ గూడ నాకు వారియందు భక్తిగౌరవములు మెండు” అని వ్రాసియున్నారు. వారు రెండవపక్షమునకుఁ జెందియున్నవారైనను, నన్నుఁగూర్చి యిట్లువ్రాయుటచేత వారికి ధన్యవాదము లర్పించుచున్నాను. మరికను నారచించిన దురుద్ధరద్వేషశృంఖలము వారు సావధానముగాఁ జదివి యర్థము చేసికొనలేదనియు, చేసికొనినచో గర్హించి వ్రాయక నన్ను నేయుమమాంగులు స్తుతించుచు నెత్తిపైఁ బెట్టుకొందురనియు, నా యభిప్రాయము. వారు నాయొద్దకువచ్చిగాని నేనువారి యొద్దకుఁబోయిగాని శృంఖలమంతయుఁ జదివి వినిపించి వారి దురభిప్రాయమును దొలఁగించి సదభిప్రాయము గలిగింపఁ గలనని విన్నవించుచున్నాను.

మఱియు "భారతాదిమహాగ్రంథములతో సహా 108 గ్రంథములు వ్రాసి పాఱవేసిన కవిరాక్షసుఁడు" అనిరి. మహాగ్రంథములు వ్రాసి పాఱవేసి రనగా దేశమంతయు, వెదజల్లినారని నన్నుఁ బొగడుట కాదా? "కవిరాక్షసుడు" ఇది వారు నాకుఁ దయచేయించిన మహోన్నతబిరుదముగా నేను స్వీకరించి కవిసార్వభౌమాది బిరుదములకన్న నిది వేయిమడుంగులు మిన్నయని సంతసించుచు వారికిఁ గృతజ్ఞతాభివందనము లొనర్చుచున్నాను. "కవీనాం రాక్షసః = కవిరాక్షసః" సామాన్య కవులకు రాక్షసునివంటివాడు. (అనేక కవుల గ్రంథములు విమర్శించి దోషములు చూపి వారి నంజఱను వేసినవాఁడు) అనిసూచించుచున్నారు. "వారితో వివాదములకు దిగుటకూడ ప్రమాదమేమో. ప్రతివారు మొదటినుండియు, ఆయన దదేరకము. మీరుకూడాయీలాంటివ్రాఁతకు దిగడమేమీ బాగులేదనే అభిప్రాయాన్ని వెల్లడించుచున్నారు" అని లేఖకుఁడు తమగురువును చక్కఁగా మందలించి యున్నవాఁడు.

మఱియు గొన్నివిషయము లందున్నవి. అవి యన్నియు భావగర్భితములే వెంకటశాస్త్రిగారి యుత్తరము తమ్ముఁ బొగడి నన్ను తెగడుచున్న దనుకొని దానిని బ్రచురించినారు ఇది తెలివితక్కువలో నొక తెలివితక్కువయని తెలియఁ జెప్పుచున్నాను.

చెళ్ళపిళ్ళ శాస్త్రిగారు నన్నమాయకుఁ డని వ్రాయుటకు నే నెంతయు సంతసించుచున్నాను. "అమాయకుఁ" డనగా తెలివి తక్కువ కుంకయని సమాయకులయిన శాస్త్రిగారి యభిప్రాయ మనుటకు సందేహము లేదు. సమాయకుఁడు గనుకనే తాను మొట్టమొదట తప్పు చేసి వ్యాసములు వ్రాసి వానికి నేను బదులు వ్రాయుటవలన తప్పంతయు నాదియని లోకమూహించునట్లు మఱియు మఱియు వ్రాయుచున్నారు. నేను వారినిదిట్టితినని వేయిసారులు వ్రాసినారు. నేనువ్రాసిన చెరలాటములో నాయనను దిట్టితినన్న స్థలములఁ జూపించినచో

వారిమాటల యందెంత సత్యముండునో లోకమునకుఁ దెలియఁ
పోదు.

—మోసకృత్యము—

ఇప్పుడు వా రంగడిలోది పింగళలోను పింగళలోనిది కాలయ్యహీరంగలేఖ క్తిలోను పెట్టినట్లు దారియుండెన్నను లేనట్లు గోలకొండ, ప్రజాసేవ, కృష్ణ, మున్నగుపత్రికలలో వ్రాయుచున్నారు. అందప్రస్తుతము లక్ష్య కములు కలవు. పత్రికలు నిండిపోవుచున్నవి. ఆవ్రాత లన్నిఁటికి సమాధానము చెప్పనక్కఱలేదు. చెరలాటము ప్రథమభాగమే చెప్పుచున్నది. తమకు శిష్యులు వ్రాసిన యుత్తరములుప్రచురించు చున్నారు. అవి తమకే తగిలివచ్చుచున్నవని తెలిసికొనకున్నారు. అందొక యుత్తరమునకు సమాధానము జూన్ 20 ప్రజాసేవలో వ్రాసియున్నాను. అదిచూచి మన సమాయకుఁడు సిగ్గు పడవలసియుండును. అమలాపురము నుండి నల్లా చినవెంకటరెడ్డిగారు వ్రాసినపద్యములు కొన్ని మాత్రమే ప్రకటించి యవి నన్నుగర్హించుచున్నవని చెప్పుచున్నారు. అవి యన్నియును బ్రచురించినప్పుడు లోకమెట్లూహించునో? ఇదియే సమాయక లక్షణము! ఇదియే లోక ప్రతారము! ఇదిగాక యాంధ్రపత్రికలో సుబ్బరామయ్యగారును, గాండీవములో బంగారయ్యగారును మమ్మిద్దఱను మందలించియున్నారు. వారు వ్రాసినట్లు మేమిద్దరమును నిందార్హులమే కాని వీరు వారును వ్రాయుట కెట్టిబీజముండునను? ఎవరి వలన దోషమున్నది? మున్నెవరీకలహమునకు కారణ భూతులు? మొదట వ్రాసినవాఁడు దోషియా? సమాధానము వ్రాయవలయునా? అక్కఱలేదా? ఇట్లు విచారించి వ్రాయవలసి యుండును.

ఈనడుమ పత్రికలలో వారు వ్రాయుచున్న వ్యాసములుతీసి సాకల్యముగాఁ జదివితిని. గాని సమాధానము చెప్పఁదగిన విషయములు రెండో మూఁడోకన్న హెచ్చులేవు. తక్కినవన్నియుఁ జెరలాటమునఁ జరితార్థములే. గోలకొండ పత్రికలో హరినాగభూషణముగారి

దెలియన్రిశంస, శిష్టావారి ప్రశంస, ఏకలవ్యశిష్యుని ప్రశంస, దాసిపై నాయ
ప్రాయ విషయము, గంధర్వలోక పద్యాల విషయము. వారికిచ్చిన
కాలయ్యహిరంగలేఖ విషయము లోనగునవి చర్విత చరణము. పిష్టపేషణముగా
పత్రికాసేవ, వాసి వ్రాసి పాఠకులను విసిగించుచున్నారు. ఇందు కొన్నింటికి సమా
ప్తతము లక్షానమిచ్చియే యున్నాను. తక్కినవానికి లోకమే సమాధానము చె
టికి సమాల్పును. నేనేదేని పేరెత్తినంతలో "నన్నుదూషించినాడు" అనుట
చెప్పుచున్నయాయనకలవాటు. ఏండేని నేఁజేసిన దూషణముఁజూపి లోకముచే
న్నారు. అవి దూషణమనిపింపగలఁడేమో? చూతముగాక. అందు "తద్దినముపె
యుత్తరముప్రవాని తమ్ముఁడువలె" అని యెవరినో యంటినట! అది తిట్టట! నా
యున్నాను, వాతఁను దిరస్కరించి వ్రాయువారు నాకుఁ దద్దినము పెట్టువారు. అట్టి
అమలాపుర నితమ్ముఁడనుటచేత వీరుసు నాకుఁ దద్దినము పెట్టువారే. అని నన్ను
న్నిమాత ను తిట్టుకొనునట్లైనదిగాని వానిఁదిట్టునట్లుకాదని లోకమూహింపదా?
రు. అవి వి ప్రతారణముగాక యేమగును? వారి యీవ్యాసములో "దివాంధ
దియే స నిగారు" అని మ. రా. రా. పంతంఆంజనేయకవిగారిని దూరినారు.
యాంధ్ర పమువారు వారిగ్రంథములో నన్నును వారిని పద్యరూపముగా స్తుతిం
్యగారును నారు. అది స్తుతికాదనియు, అందలివిషయము మా యుభయులకుఁ
ద్దరముచు ందుచున్నదనియుఁ దెలుపుటకట్లు వ్రాసిరనియు నెంచి
ను? ఎవరి రిని "దివాంధ" మనగలిగినారు. గ్రంథముఖమున మావంటి కూర్
ు! మొద కలను దుష్టులను బేర్కొనినందున వారికిట్టిమర్యాద జరుగఁదగినదియే.
ుయునా? ఈదివాంధవిషయముఁగాని గంధర్వలోక పద్యముల విషయముగాని,
కాశరామన్న యర్జీల విషయముగాని, నేనేపాపము నెఱుంగనని నేను
ములుతీసి పత్రికాసేవలో వ్రాసియున్నాను. గంధర్వలోకపద్యముల విషయమై
షయము న్నుఁ గాదని యిప్పుడు వారు వ్రాయుచున్నారు. ఆభాగముఁజదివిన
లాటము రికెట్టి యభిప్రాయముపుట్టునో "గోలకొండ" నొక్కమారు తిల
ముగారి చుదుగాక అధియటుంతమ్ము. దివాంధము విషయమ్మై నా ప్రోత్సాహ

మాన్యుఁడని వ్రాయుచున్నారు గదా! ఉన్న నేనును లేకున్న వారును నాకృతజ్ఞులమగుదుముగాక! వారు వారి "పనిలేనిపాట" వ్యాసములో లోకము నన్ను నిందించుచున్నదని వేయిసారులు వ్రాసినారు. అది వారొకరు వ్రాయవలసినమాటకాదు. మా వాదోపవాదములు వినిన లోకము చెప్పవలసినమాట. శిష్యులు, మిత్రులు చెప్పవలసినమాట కాదు. ఇప్పటికైనను ధర్మజ్ఞులొక సభఁజేసి మావాదోపవాదములు విని తప్పున్నవారిని దండింతురుగాకయని కోరుచున్నాను. నేను వారిపై కృతఘ్నత్వమాపాదించినానఁట! అది పాపుకొనుట కిట్లు వ్రాయుచు న్నానని కోటిసారులు వ్రాసియున్నారు. వారిపై నే నే కృతఘ్నత్వ మాపాదించితినో నాకిప్పటికిని దెలియదు. వారెన్నికూరవ్యాసములు వ్రాసినను నేను నోరుమూసికొనియున్నాను. నాశత్రుపక్షముఁజేరి నన్ను వంచనచేయుతలంపుతో నన్నువారి కపాత్రపుటభిప్రాయము వ్రాసి యిచ్చియుండ దానిపై నేను బదులువ్రాసితినిగాని ప్రచురింప లేను. అదియు "మాఘముపఱుఁజదివెను" అని వ్రాసినదియు నా దోషము లగునేమో! ఇదియే కృతఘ్నత్వ మాపాదించుట యనుకొం దును. అదియే నిజమైనచో దానివిషయమైనవ్రాఁతలే వ్రాయవల యును గాని నాగండపెండేరమునుగూర్చియు, నాబిరుదములఁ గూర్చియు నా పదవులఁ గూర్చియు, నాకవిత్వమునుగూర్చియు, నాభారతమును గూర్చియు నాసర్వవిషయములం గూర్చియు గర్హించి, నిందించి, పరిహసించి, వ్రాయనేమిటికో? మృదువు తప్పకుండ మూఁడువ్యాసాలు వ్రాసినఁట! దాననాకుఁ గోపమువచ్చినదఁట! మృదువుతప్పకుండ ననగా మెత్తనిచెప్పుతో కొట్టితినని చెప్పుటయా యది? ఆవ్యాసములుచూచి నే నూఱకుండక యిహపరాలుచూడక వ్రాసితినట! ఆవ్యాసములు చదివిన ఎట్టి శాంతమూర్తియు సైచియుండఁజాలడనియు, నేనిహపరదూరు డఁ గాలేదనియు మనవిచేయుచున్నాను. ఆ వ్యాసములు నా మానప్రా ణాపహారములు సహింపశక్యములుగాని సామాన్యములుగావు. "ఇహపరాల

చూడక......గురుతల్పము, దొంగతనము, ఒకటేమిటి? రెండేమిటి? ముప్పదిరెండుదాకా దోషాలాపాదించినారు" అని వ్రాసినారు. ఇవి వారికాపాదించిన దోషాలని యెట్టి మూర్ఖుఁడును దలంపఁడు. వీరినోటికి హద్దుపద్దులేదు. ఈయన తనవ్యాసములో "చదువేకాక మఱికొన్ని దురభ్యాసాలునేర్చుకొంటి"నని సూచించినారు. దానిపై లోకము నఁగల కొన్నిదోషము లుదాహరించి యిం దేదోషమునావలన నీకుఁ బట్టుపడినది? అని ప్రశ్నించితిని. ఇది వారిపై దోషమారోపించుటయా? దోషాలభ్యాసమయినవని వ్రాయుటతప్పని ఖండించుటయా? బుద్ధిమంతులకుఁ దెలియకపోదు. నావలన నీకీదోషములలో నేది యభ్యాసమైనది? యనుటచేత ఆ దోషము నాకుఁగలిగినపిదప గదా! వారికిఁగలుగునది! కాదందురా? కావున నీ దోషము నాకేగలిగినదని నేననుకొనుటకూడ సమంజసమేయగునా? ఇట్లు నేను వ్రాసినందులకే కృష్ణ నన్ను గర్హించినదని వీరు వ్రాయుచున్నారు. నాయీ మాటలుచదివి కృష్ణ యిప్పుడేమి చెప్పఁగలదో! మఱి యెవ్వరేమిచెప్పఁగలరో! చూచెదనుగాక. నా వ్రాసిన యీదోషములు తనమీదపెట్టుకొని యిట్లువ్రాయుట గుమ్మడికాయల దొంగసామెతను బోధించునట్లిదగుచున్నది. ఈ సంగతి యాయనకుఁ దోపకున్న మఱియొక బుద్ధిమంతునితో నాలోచించుకోవలయునని తెలియఁ జెప్పుచున్నాను.

ఓ బుద్ధిమంతుఁడుగారూ! సమాయకుఁడుగారూ! "స్తోత్రమ బియ్యానికి సోదికెడితే" అని సోది మొదలుపెట్టినారేమి? మీ సోదికి నా సమాధాన మక్కఱలేదు. "కర్మంజాలక గురువుగారిభారత మంతా రమనేవారికి ఆధారమైన పద్యాల్లో మొదటిదఁ దగ్గది "స్త్రీ స్వాతంత్ర్యము' అనేదాన్ని వుటంకించినాను. అని వ్రాసితిరి. ఎందులకు నుటంకించితిరి? మీకేమి యవసరమువచ్చినది? మీకేమి తెలియును? కృతిఘ్నత్వమును తొలగించుకొనుటకిది మార్గమా? ఇది నా భారత

మును నిరసించుటకావా? నేను దానికిబదులు చెప్పనక్కఱలేదా? దానిపై నాసమాధానము చక్కఁగాలేదంటిరి? చక్కఁగానున్నదియు లేనిదియు భారత జ్ఞానములేని మీకేమితెలియును? తెలిసినవారి నడిగి తెలిసికొనవలెను. కర్మముచాలక వ్రాసితినంటిరి. నిజముగాకర్మ ముచాలకయే యీ పాడువ్రాతల కుపక్రమించితిరని నేను నామా టను బలపఱచుచున్నాను. నా భారతమును నిరసించినప్పుడు మీ గ్రం థమును నేను విమర్శించుటతప్పా? "స్త్రీలనుగూడ" అను పద్యము నేను విమర్శించితినిగదా! దానిపై మీసమర్థన మొత్తికోలు మొత్తి కోలుగానున్నది "స్త్రీలను" ఈ ద్వితీయకు సప్తమ్యర్థము చెప్పుట శాస్త్రప్రకారము తప్పు. జడవాచక మైనప్పుడేయొప్పు. భారత ములోని "మనుజుల వి్రుందు" అనునది నేనెఱుఁగనిదికాదు. కను కనే యేకదేశపతితము పనికిరాదని యటనే చెప్పితిని. అది తిక్కన కృతముకాదు. సంస్కర్తల దోషము. "నే నువిదపదిగియెద" అను పాఠమెట్లు "నేను వెనుకకదియెద" అని సవరింపఁబడినదో యిదియు నట్లే సవరింపఁదగినది కాని సాధువని స్వీకరింపఁ దగినది కాదు.

ఇత్యాదులు మనవాండ్రచ్చులో పాడుచేసినవి భారతములో వేనవేలున్నవి. కావున "స్త్రీలను" అనుచో సప్తమిచెప్పుట తప్పు. తప్పున్నది; "గురువుగారు ననుక యింతకన్న వ్రాస్తే బాగుండదు" అంటిరి. ఇంతకన్న వ్రాయఁదగినవి లేవన్నంత వ్రాసియు "వ్రాస్తేబా గుండదు." అని వ్రాయుటయేమో? ఇది మాయావి మాటకాదా? నీకు నేను స్వల్పముకన్న స్వల్పముగా నైనను గురువునుగాను. నాకునీవు శిష్యుఁడవుకావు. ఇట్టిమాట లోకము ఇంతనుండి వినఁగూడదు. నన్ను నానాదుర్భాషలు పలుకగలిగినప్పుడు మనకీ పాడువరుస లేమిటికి? నీవు నాకుద్రోహమున నావిర్భవించిన గర్భశత్రుఁడవు. కావున నీ శక్తియంత యును నాకపంజూపి నీయవతారంబునకు ఫలంబు నొందవలసినదనియే యిది నాయభిప్రాయము. "సూఘమునవఱకు" అని నావ్రాసినముక్క

కింత చేసిన నిన్ను నాగర్భశత్రువుగా నేనెంచి నా రక్షణోపాయము నేన చూచుకొనిమెద. ఈవిషయమై నేనన్యసాహాయ్య మపేక్షింపను. "మా బిరుదాన్ని వెక్కిరించారు గురువుగారు" అంటిరి మీ బిరుదు మీరె పెట్టుకున్నదని గిరతము చెప్పుచున్నది. అయినను నాబిరదముల విషయమయి నేను యాచించి తెచ్చుకొంటినని పరిహాసించి నప్పుడు నేను మీబిరుదువిషయమై చర్చించుట తగిదా? 'కింకవిసింహ బిరుదు' అని వ్రాసితిరది నింద్యము కాదా? దానికి నేఁజెప్పిన యన్యార్థము లేదా? ఆక్షేపించినారు. పరిహసించినారు. తిట్టినారు. ఇత్యాది మాటలీక వ్రాయవలదు. చేతనయినట్లు వ్రాయవలసినదియే మీరు "కవీంద్ర జగసింహులా?" ఎంతమందిని మ్రింగినారు? లోకకంటకమైన యీబిరుదు తగుల్చుకొనుటకు మీరర్హులా? దివంగతులయిన పేరి కాశినాథశాస్త్రిగారి మాట తెచ్చినారు. వారెక్కడ? మీరెక్కడ? వారియెదుట మీరు వ్యాకరణములో నోరు మెదలుపగలరా? నాఁడు విజయనగరములో జరిగిన వైభవమంతయు లోకమెఱుంగదా? ఆ విషయ మెత్తకుఁడు. ఎత్తిన మీఁదుమిక్కిలి యగును. మీవ్యాకరణజ్ఞానము లోకమెఱింగినదియే. ఇప్పుడు పాఠశాలలలో జదువు నొకవిద్యార్థితో వాదించి పాణినీయమున విజయము నొందలేరని ముమ్మాటికిం జెప్పుచున్నాను. ఆమేకపోతు గాంభీర్య మట్లుండనిమ్ము. 'స్త్రీస్వాతంత్ర్యము' అను నా భారత పద్యమునకు నాసమాధానము సమంజసము కాదంటిరి. సమంజసమో కాదో మీకేమి తెలియును? పండిత లోకము లేదా? విమర్శకతాశక్తి సామాన్యమా? నన్నయ భట్టారకుని పద్యముతో నాపద్యము తులతూఁగునని నేను చెప్పలేదు. నన్నయగారి పద్యమునకు నాపద్య మామడదూరముగాదు కోటియామడల దూరమందేని నిలువఁజాలదని వ్రాసినను నాకంగీకారమే. వారు త్రిమూర్తులు. నేను వారి పాదరేణువును. మనవిషయమై లోక మేమనుచున్నదో నాకుఁ దెలుపుటకు మీరు మీవారు వ్రాసిన యుత్తరములు ప్రమాణము గా

గోపవు. కన్ను తెఱచి చూచిన లోక మేమనుచున్నదియుం దెలియును. '[illegible] తెచ్చి పాడువ్రాతలు పాపపువ్రాతలు, చేతగానివ్రాతలు వ్రాసి, క్రిందపడినను మీదపడితి ననుచున్నాడు. చెళ్ళపిళ్ళ' అనుచున్నారని యెఱుంగుము. ఏమనుకొంటూందో సూత్తె తెలస్తది యిచారిత్తె బోధపడతది. మీవ్రాతలకు సమాధానము చెప్పుచున్న నన్ను దూషించువారు మీశిష్యులలోనైన నుండరని నానమ్మకము. నాయందంతగా సిష్టములేనివారయినను వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారు, పింగళి లక్ష్మీకాంతముగారు, కాటూరి వెంకటేశ్వరరావుగారు "మీరిట్లు వ్రాయుట తగ"దని మిమ్ము మందలించినట్లు నాకుఁ బ్రత్యక్షదర్శి సాక్ష్యమువచ్చినది. న్యాయాన్యాయములు, సత్యాసత్యములును వారెఱుంగకుందురా? పాపమున కొడిగట్టుదురా?

ఇక్కడ మఱియు వనంవారి పద్యములం బేర్కొని "సంస్కార మొనరించుకొమ్ము" అనునది పెద్దదోషమని వాపోయినారు చెళ్ళపిళ్ళవారు, దీనికిసమాధానము చెప్పియే యున్నాను. తనకు సంబంధించని విషయమైన తానిట్లు వ్రాయుట యెట్టి సమాయకత్వమో తెలియదు. "ఎవరికి నొప్పికలిగినప్పుడు వారేమేని చేయుదురు. వీరువ్రాసిన విట్టివికావు. బూతులుతిట్టినవి కోటులు మేటులున్నవి. "పాశుపతాగ్ని హోత్రమున భగ్గునమండి" అను నొక్కపద్య ముదాహరించితిని. దానికేమో సర్దుబాటు చెప్పఁబోయినారు. అదిచదివిన వారికి వారి సమర్థనము తెలియక పోదు. వీరొక్కప్పుడు రాజమండ్రి ఆర్ట్సుకాలేజిలో నుపాధ్యాయపదవికి (తెలుగుపండితపోస్టునకు) దరఖాస్తు పెట్టినారు. ఆపనికి వీరు సమర్థులు కారని మల్లాదిసూర్యనారాయణ శాస్త్రిగారి కిచ్చినారు. ఆపని తమకు రాకుండఁ జేసినది అప్పుడట క్లార్కుగానున్న ఆదిభట్ల సోమన్నగారని తెలిసికొని వారిమీఁద పద్యములు

చెప్పినారు. "శా॥ మాదరోద్ధదువు నీపు..........సోమా, పాపహర గ్రామణీ" ఇత్యాదులు సుమారేబది పద్యములు. ఇందు ప్రజాపతి ప్రయోగములు లోనగు నశ్లీల పదములు విన నసహ్యములైనవి. పెక్కు-లున్నవి. అట్టినీచ సంభాషణ మెట్టిజాతి వారైనఁ జేయు; సందేహించునను నట్లున్నది. అట్లువ్రాయఁగలిగిన వీరు "సంస్కారమొనరించుకొమ్ము, ఖ్యాతిగలవాఁడ వగుదువు" అని నేనెవరింగూర్చియో వ్రాసిన పద్యమును దోషయుక్తమని వ్రాయుట యెట్టిదో లోక మూహించుఁగాక.

ఇక్కడ మఱియొక ముద్దుమాట వ్రాసినారు. "యాథార్థము తెలుపడానికి శిష్యుఁడేమో అక్షరాలు వ్రాసుకుంటే యీకోపమెందుకూ" అనిరి. వీరు వ్రాసినవి యక్షరాలేనట! వీరి పాండిత్య మంతయు చెరలాటము ప్రథమ భాగమున వ్రాసి ముద్రించితిని. దానివలన వీరిచర్య లోకమునకుఁ దెలియక పోదు. మఱియు ప్రజాసేవలో నావిశ్వకర్మ శిష్యుఁడు వ్రాసిన హరికథలో పట్టసాచలమున భద్రికాళి ప్రత్యక్షమైనట్లు వ్రాయుటయే గాక పాణినీయము పాడినట్లు మొదలగు నంశములు వ్రాసెనఁట అదివీరికి కంట గింపైనదట. అందలి గౌరవాగౌరవములు నావికాని వీరివికావుగదా! అట్టిచో నిట్టియోర్వలేమి యెందులకో? "ఒకని కలిమిచూచి యోర్వజాలనివాఁడు తనంతతానే చెడిపోవును" అనినబాలబోధ పుస్తకమైనను జూఁచియున్న నిట్లువ్రాయరు. వీరి కీయోర్వలేమి నేఁడుపుట్టినది కాదు. కొంతకాలమునుండి పుట్టియే యున్నది. నాకు కవిసార్వభౌమ బిరుదమువచ్చుట, స్వర్ణాభిషేకము జరుగుటకు, కవిగండ పెండేరము సంప్రాప్తమగుట, భారతమువ్రాయుట వీరి కిష్టములేదు. మొన్ననీనడుమ నాజన్మదినోత్సవము చేసికొనునప్పుడు వీరికి జబ్బుచేసినదని విని చూచుటకు వెళ్ళి మాటలాడివచ్చితిని. ఆనాడు నాతో ననుకూలముగానే మాటలాడినారు. ఆమరునాటినుండి వ్యాసములు ప్రారంభించినారు. జన్మదినో

తన్నసభలో శిలావిగ్రహముచేయించుటకు తీర్మానము జరిగినట్లు వీరు విన్నారు. వినినప్పుడే వ్రాఁతలు ప్రారంభించినారు. వీరివ్రాఁతలలో "కృష్ణమూర్తిశాస్త్రిగారే కవిసార్వభౌములైనచో నీక వెంకటశాస్త్రి గారో" అని యెవరో తమకు వ్రాసినట్లు వ్రాసినారు. వారు అంతకన్న హెచ్చు పేరుసంపాదించుకోవచ్చును. ఈనడుమ నెవ్వరో "నతసానా కవిసార్వభౌమ శిరఃపాదపీఠుఁడు" అను బిరుదము నొందినారు. వీరంతకన్న హెచ్చయిన బిరుదము సంపాదించుకోవచ్చును ఎవరిదేమి పోయినది. తాము రత్నాభిషేకము నొందవచ్చును. వారును 100 గండపెండేరాలు వేసికోవచ్చును. దానికై చూచుకోవలయును గాని యొకరికి వచ్చినదని పరిదేవనముచేత నిరుపయోగమే యగును. వీరికి బందరులో నాటకసమాజమువారు కాలికొక గొలుసు వేసినారు. దాని పేరు నిట్టిదే పెట్టినారు. అది నాచేతిమీఁదనే వేయఁబడినది. దాని కెవరేడ్చినారు? మఱియు వీరికి షష్టిపూర్తిమహోత్సవముచేసి వీరి పుస్తకములన్నియు సంపుటములుగా ముద్రించినారు. దీని కెవరేడ్చినారు వీరు సాలునకు 10 వేలు వచ్చు భూములు సంపాదించినారు దానికెవరేడ్చినారు? ఏనుగుపై వీరినెక్కించినారు దానికెవరేడ్చినారు? అదృష్టము మంచిది. సంపాదించుకొనినాఁడు మంచిపేరు తెచ్చుకొనినాఁడని సంతోషించినారు. ఆసంతోషించినవారిలో నే నొక్కఁడనని ప్రమాణముచేసి చెప్పఁగలను. ఇట్టి నాపై వీరికిట్టి యసూయ పుట్టుట న్యాయము కాదనుకొందును ఇట్టి యసూయాగ్రహ మావహించుటచేతనే యిట్టివ్రాఁతలు ప్రారంభమైనవి. తాను వ్రాయువ్రాఁతలకేదో కారణము చూపవలయును గావున 4 సం॥ నాటి "శృంఖలము" 3 సం॥ నాటి "మాఘమువఱకు" అనునవి బీజములుగాఁ గొని తనలోపలనున్న మౌర్ఖ్యమేమి సంతయుఁ గ్రక్కవేయవలయును గావున నిట్టిపాడువ్రాతలు వ్రాయ సాహసించెనని మఱియు మఱియు విన్నవించుచున్నాను. ఈ నావ్రాఁతతకు దైవమే ప్రమాణము.

పట్టిసాచలమున భద్రకాళి ప్రత్యక్షమయ్యెనను విషయములో నించుకంత చెప్పుటావశ్యకము కావునఁ జెప్పుచున్నాను. హరికథలో విశ్వకర్మశిష్యుఁడు ప్రత్యక్షమయ్యెనని వ్రాసియున్నాఁడు. అతనికి నే నేమియుఁ జెప్పియుండలేదు. అనంతపంతుల రామలింగస్వామిగారు "శ్రీకృష్ణకవి జీవిత" మను పేర నాచరిత్రము వ్రాసియున్నారు. అందు పట్టిసాచలంబునకుంజని యట భద్రకాళి యెదుటం గూరుచుండి పదునొకండుదినంబులు నిరశనవ్రతంబుపూని (శ్యామలామంత్రము) జపించి సిద్ధింబడసె...... తదేకదీక్షతో శెప్పవ్రాల్పక విగ్రహము నిరీక్షించుచుండగా దేవి నానావిధరత్నభూషణ భూషితాంగియై దేదీప్యమానముగ వెలుఁగుచు చిరునగవుతో నేదియోమాటలాడఁబోవుచున్నట్లును, ఆమె వామభుజముపై తన కుమారుఁడు సుదర్శనుని శీర్షముమాత్రము కానిపించినట్లును దోచెనఁట! అనియున్నది. నాకుమారుఁడు కాలధర్మమునొందినకాలమున ప్రపంచ సంబంధము విడిచి పట్టిసాచలంబున భద్రకాళియెదుట జపముచేయుచున్నప్పుడు నాకుఁ దటస్థించిన విషయము రామలింగస్వామిగారితోఁ జెప్పితిని. వారది తమ గ్రంథములోఁజేర్చిరి. అదిచూచి విశ్వకర్మ శిష్యుఁడును తన హరికథలో "అమ్మవారిఁగూర్చి తపమొనర్పఁగ నత్యమా శుభదినమున సాక్షాత్కరించె నాభద్రకాళి సద్భక్తితో మనకవి వీక్షించె" అని వ్రాసినాఁడు. అది వీరికన్నకట్టినది తెగడుచుఁ జెగవ్రాసిరి. భద్రకాళియెదుటఁ దిండిమాని నేతపించుట సత్యమోకాదో తదర్చకులే సాక్ష్యమీయగలరు. ఇపుడు ధవళేశ్వరములో పుస్తకభాండాగార స్థాపకులైన సత్యనారాయణగారప్పుడటనున్నారు వారినడిగిన నిందలి యాథార్థ్యము తెలియకపోదు. జీవేఛలేని నేను తదేకదీక్షతో శెప్పవ్రాల్పక దేవీ విగ్రహముఁజూచుచుండ దీపముకాంతిఁలాదేవి కవచముపైఁ బ్రసరింప నార్ద్రాత్రి కఁటికట్లు కానవచ్చినది శెప్పవ్రాల్పక నేవస్తువును జూచిన

కొక యద్భుతము కానిపింపకపోదు. ఈవిషయము నేఁ జెప్పుటయు స్వామివారు వ్రాయుటయుఁ దప్పుకాదు. అదియె సాక్షాత్కారమను టకుఁ గారణమైనది. నాకొక వ్యక్తిగావచ్చి దర్శనమిచ్చి నాతో మాట లాడి నాకు వరములిచ్చి దీవించి పోయినదని చెప్పుటయు, నట్లువ్రాయు టయు. దానికి నేనంగీకరించుటయుఁ దప్పయిన నగుఁగాని యిది తప్పు కాదని మనుష్యుఁడైన వాఁడంగీకరింపకమానఁడు. ఇందు నేనించుకంత యు నాత్మవంచనము చేసికొనలేదని బాసచేయుచున్నాను. చూపోవని వారెట్లు వ్రాసినను వ్రాయునుగాక హూష్ కాకీ! యనుటయే దానికి సమాధానము.

— బెదరించుట —

చెళ్ళపిళ్ళకన్న నా విశ్వకర్మ శిష్యుఁడు గొప్పవాఁడు. యో గ్యుఁడని వారనట్లు వ్రాసినారు. వ్రాయుకున్నను వ్రాసితిననియే చెప్పుకొందుము. లోకమున మనుష్యుఁడు రెండుముక్కలు చదివి నంతమాత్రమున గొప్పవాఁడు, యోగ్యుఁడు, కాఁజాలఁడు. "ఆత్మ వత్సర్వభూతాని యః పశ్యతి సపశ్యతి" భూతదయగలిగి, పరోపకార పరాయణుఁడై, పరుల కిబ్బందిపడక, దేవబ్రాహ్మణ భక్తియు మాతా పితృ భక్తియు, గురుభక్తియుఁగలిగి సత్యసంధుఁడై యున్న వాఁడే గొప్పవాఁడు, యోగ్యుఁడు, నావిశ్వకర్మ శిష్యుఁడు సుస్వభా వముఁగలవాఁడు. పరుల మేలుకోరువాఁడు కావున నాయభిప్రాయ మును వెల్లడించుటలో నేను దోషినికాఁబోను. వడ్లశిష్యుఁడని తన్నెత్తి పొడిచినాఁడంట! విశ్వకర్మశిష్యుఁడని నన్ననినపుడు ఎత్తిపొడుపుకాదా? అనినా ననినదిమాత్ర మెత్తిపొడుపెట్టగును? "యిందులో యింకో చిక్కు, నన్నే సొంతముగా మేమే అంతతిక్కవా? "అని వారినెప్పుడో ప్రశ్నించినా రంట! నేనేమో నాకేకి సర్టి చెప్పినారట యింకావారి తిగాయిదా పూర్తి గా చెల్లులేదంట! ఏమో అనుకుంటారంట అని నన్ను బెదరించుచు న్నారు. నా వ్రాఁతలలో వారి మొక్కవతక్కువ లేమియున్నవి?

వారేమడిగిన నడుగవచ్చును, వారెట్లు వారిని పేరేచిన పేరేపవచ్చును వారివద్దశిష్యుడుగారు పైవిషయమై నన్ను నిందించుచు కొన్ని పద్యములు వ్రాసినట్లు వినుచున్నాను. ఆఫలము నిర్దోషిని నన్నుఁజెందక వారినే చెందఁగలదని నాయభిప్రాయము నేను ఓగిరాల సుబ్బారావుగారిని దూషించినట్లు వీరు వ్రాసినారు. వారేమో వీరికివ్రాసిరఁట! వీరు దానిని దొక్కిపెట్టి మీరు గలుగఁజేసుకోవద్దని వారిని వారించినారఁట! వారింప నక్కఱలేదు. లవమాత్రమైన సుబ్బారావుగారిని నేను దూషించినట్లు నావ్రాఁతలలోఁ జూపఁగలిగినచో వీరు సత్యసంధులని లోకమనును. లేకున్న సీ యనును. ఇవన్నియు సమాయకుని మాయవ్రాతలు సరస్వతీ నాములు కొందఱు పురుషులున్నారని నేనేఁజెప్పియున్నాను. ధర్మశాస్త్రము మాత్రమేచెప్పినాను. సన్యాసులలో బ్రహ్మానంద సరస్వతీ బోధానంద భారతీ, యను నవి సంప్రదాయమును దెలుపునని. "కరంచందుగాంధీ" యను నట్టివని సంప్రదాయమును దెలుపునవి, బోధించుచున్నాను. వారింటిపేరు "చెళ్ళపిళ్ళ" యని నేనెఱుంగుదును. బుద్ధిపూర్వకముగా నేను "చళ్ళపిళ్ళ" యని గేలిచేసినట్లు వ్రాసినారు. బుద్ధిపూర్వకమనుట పాపహేతువు. నేనెప్పుడట్లు వ్రాయను. అందు నాకుఁగలుగు ఫలము లవమైనను లేదు. నావ్రాతలో నెటనైననట్లు పడియున్నదేమో నాకుఁదెలియదు. పడియున్నచో నది యచ్చుతప్పుగాని నాకలముతప్పుగూడ గాదు. కవిమండన బిరుదాంకితులగు మంగళగిరి కృష్ణద్వైపాయనాచార్యులవారి 22 పద్యములును ప్రచురించినప్పుడు తద్విమర్శనము చేయకమానను.

జూన్ 20 తేదీ "గురువుగారు పట్టి అమాయకులు" అను శీర్షికతో పెద్దవ్యాసము వ్రాసినారు. ఆవ్రాతలన్నియు, మున్ను పేర్కొనఁబడినవియే, నావ్రాసిన శృంఖలములో పండితులను దిట్టితినని లోఁగడ నేయినార్ధులు వ్రాసి ఇప్పుడది ప్రకటింపఁబడినది గావున సందర్భో

షములు తామన్నటులు కానిపింపమింజేసి ''శృంఖలములో కొంతభాగము ప్రకటింపలేదు. అప్రకటింపని దానితో తిట్లున్న'' వని వ్రాయు మొదలు పెట్టినారు. నేనువ్రాయునది చెర్లాటముగాని శృంఖలము కాదుగావున దానిలోవలసినంత మాత్రమే తీసికొంటిని. పౌరుషము గలవారైనచో నావిడిచిపెట్టిన భాగములో పండిత దూషణ మెంతయున్నదోప్రకటింతురుగాక. చెరలాటములో నే నుదాహరించిన వారితప్పులకు సమాధానము చెప్పలేక, తమతప్పులవంటి తప్పులనుకొని, నాభారతమునుండి కొన్ని చెప్పిచూపినారు. వానికిసమాధానము చెప్పి తప్పులు కావని పండితులను ఒప్పింపఁగలను. కాని యిప్పుడుమాట వరుసకు నావన్నియుఁ దప్పులేయని యొప్పుకొందును. ఈచెప్పుటచేత తమగ్రంధములో నేను జూపినవన్నియు తప్పులేయగు చున్నవి గదా! తామును నావంటి కవియే యయ్యెను గాని విశేషమేది? ఇట్టిస్థితిలో ''బ్రహ్మయ్య శాస్త్రిగారి శుశ్రూషచేయుకుంటే నేనున్నూ తమవంటి కవినే యగుదును.'' అనివ్రాసిన తన యహంభావము ఏమి కావలసియున్నది? పటాపంచలు కావలసియున్నదికదా? వీరి కవిత్వమునకు బ్రహ్మయ్యశాస్త్రిగారి శుశ్రూషగడ్డి కరకంత ప్రయోజనకారికాలేదని లోఁగడనేను వ్రాసినది సత్యమైనదని లోకమునకుఁదెలిసియుండలేదా? నేఁజూపిన తప్పులు వ్యాకరణముచే తప్పులు కావని నిర్ణయింప లేకపోయెఁగదా! కటికుక్కను గంగగోవును జేయుటయెట్లు? తప్పు లెప్పుడును దప్పులే.యొప్పు లెన్నటికిని గాఁబోవు ఎంతవారి కవిత్వలోనైననుఁ దప్పులుండవచ్చును. ఇట్లు తెలిసి వివేకి యైనవాఁడు నేనింతవాఁడ నంతవాడనని విఱ్ఱవీగడు ''నేనును మీవంటికవినే యగుదు'' ననుటచేత నాభారతము గణబద్ధమనుట చేతవారికవిత్వము జోలికిఁబోయితిని. కాని నే నెప్పుడు వృధాగా నొరుల కవిత్వాదికము నాక్షేపింపను. నాపై వచ్చినపుడు నేనూరకుండను. ఇది నాస్వభావము తెలిసినవారికిఁ దెలియకపోదు. ''తమరు నొకళ్ళను ఆక్షేపించడానికి ఆరంభించకూడదు.'' అనివ్రాసినారు. కత్తిపుచ్చుకుని నఱుకవచ్చినవాన్ని

క్షమింప వలయునని యేశాస్త్రమును జెప్పదు. నేను వెనుకముందులు పాఱఁజూడక కలమాగకుండ పద్యమల్లు స్వభావము కలవాఁడను. నాభారతములో పెక్కుస్థలముల తప్పులు పడియున్నవి. నేనిప్పుడు "శ్రీకృష్ణభారతభావార్థదీపిక" అను నొకగ్రంథమువ్రాసి ముద్రాభ్రంశములు, ప్రమాదములు, అజ్ఞానజములులోనగునవియేకాక భావార్థములంగూడ సువ్యక్తములగునట్లు చేయుచున్నాను. నాభారతములో నెట్టి తప్పులుండునో మచ్చునకొక పద్యము 40 పుట భీష్మపర్వము;—

శా. చాపాచార్యుఁడు దగ్రకోపమున సప్పాంచాలరాట్సూనిచేఁ
జాపంబుం దెగనేసి సారథితలంజక్కాడి క్రొవ్వాడియై
వాచింపందగు నాల్గునారసములన్ వార్వంబులంజ్రుంచినం
గోచంబింతయులేక సింహరవముత్కోచస్థితిం జేయుచున్.

ఇందు మొదటిపాదమున యతి దప్పినది. కారణము మొదటి 'చా'కు పాంచాలలోని 'చా' యనునట్టిది భ్రమపెట్టినది. ఈ చాపాచార్యుని లోని 'చా' 'యే' "వాంచింపందగు కోచంబింతయు" అని వకారప్రాసమునకు చకారప్రాసము వేయించినది. ఈపద్యమునన్నుఁ గూర్చి యేమిచెప్పుచున్నదియో లోకమూహించుగాక. యతిప్రాస లక్షణము తెలియక చేసినతప్పని చెప్పునా? ధారాప్రవాహములో నిట్లు యినదని చెప్పునా? దీనినిట్లు భావార్థదీపికలో—

"శా. చాపాచార్యుఁడు దగ్రకోపమునఁ బాంచాలాత్మజుం డాకిత
చ్చాపంబుం దెగనేసి సారథితలంజక్కాడి క్రొవ్వాడియై
రూపింపందగు నాల్గునారసములందుఱ్ఱంగించి వార్వంబులన్
గోపం బెంతయుమీఱ సింహరవముత్కోచస్థితింజేయుచున్"

అని సవరించితిని మఱియు ననేకస్థలములలో నకారమునకు రకారము, లకారమునకు టకారము ప్రాసములుపడినవి. ఈ దోషము యతులలో గణములలోగూడ పడియుండవచ్చును. మఱియు నచ్చు

తప్పు లనేకములున్నవి. నేనింతవాఁడనని గర్వించి నా తప్పు తప్పు కాదని యహంభావమున మూర్ఖవాదముచేయువారిని సహింపను. చెళ్ళపిళ్ళవారు తప్పయినను తమది తప్పుగాదని వాదించితిరస్కరింపఁబోయి తిరస్కరింపఁబడుదురు-

జూను తే 20 ది కృష్ణలో కొండంతవ్రాసినారు అదియంతయు లోగడవ్రాసినదియు, విమర్శింపఁబడినదియును. ఇట తిరువెంగడాచార్యులవారి ప్రశంసతెచ్చి "డిల్లీకిఢిల్లే" అనునది సాధువని పింగళి సూరన్నగారిదనుచు "రోళ్ళాగోళ్ళంబాడిరి" అనునది ప్రమాణీకరించినారు. ఇది లేఖకదోషము. నేను చెరలాటము 85 పేజీలో సూచించినవారి తప్పులకుప్పలో రెండుమూఁడు తప్పులుమాత్రమెత్తుకొని "తేలప్రోల్విభుఁడు సింహాద్రిరాట్పుత్రికన్" ఇట నేకాన్వయదోషమనినచో మీ గ్రాంతములో "నాదగుపాణిగ్రహణంబానర్పఁదగు" అనుచోట నీ దోషమున్నదని చెప్పుటకుఁ గాఁబోలు వ్రాసినారు. "త్రికమునకు నానీమామీ" లకీ దోషముపట్టదనిపిరికిం దెలియదేమో? అయిన ఇటనాదగు పాణిగ్రహణము (వివాహము) అని కాని నాదగు పాణియనికాదు. అట్లయిన నేదియేకదేశాన్వయదోషము? "దేవతాచక్రవర్తికి నాచార్యుని యంతవానిసుతుఁడు" ఇదేటికివ్రాసినారో? ఇందు నేకాన్వయమనియా? వ్యస్తమైనప్పుడును దోషమా? లేక దేవతాచక్రవర్తి, ఆచార్యుఁడు, సుతుఁడు, ఇవి తప్పులనియా? "నీదు నధరామృతము" ఇట నమృతమేకాని యధరము కాదు. అమృత మధరసంబంధమని యర్థము; "నాదుహితృప్రాణవిభుఁడు" నా యల్లుఁడనియర్థము; 'జామాతాదుహితుఃపతిః'. ఇట నలుక్సమాసము దుహితృప్రాణవిభుఁడు=లుక్సమాసము; ఇంతేభేదము ఇంతమాత్రము తెలియనందులకు లోకమానందపడవలసియున్నది. మఱియునందు సూచించిన అందచందములు, ప్రతిప్రభవాబ్దము, చూపఱులు, చెవు

లూరుచు, జటప్రోలిందిర, జితకాశి. కోమిరెలు (కూతులు) అలఘుని యాజ్ఞగైకొని మృతాయితుఁడు, (హల్లుతోడనే యతిచేయవలయును) ఇంతేనిని, కింకవి గజసింహబిరుదు, ఇత్యాదులెన్నో నేనుతప్పులని వ్రాసితిని. అన్నిటికి నాభారతమే ప్రమాణీకరించి సమర్థింపగలిగినప్పుడు నా ప్రయోగములు తప్పులు కావనియు, వీరివితప్పులనియు. కోర్కెలు చూపటులు, లోనగువానికి వీరిచ్చిన ప్రయోగము లపప్రయోగము లనియు, రుజువుచేయుచున్నాను. "స్త్రీలనుగూడ" అను వీరిపద్యము తప్పుల పద్యమని చెప్పితిని. సమాధానమురాలేదు. ఇవియన్నియు గ్రంథవిమర్శసభాగమున వివరించుచున్నాను. నా బిరుదములు లోఁగడ నేను యాచించి సంపాదించుకొంటినని వ్రాసియు తచ్చరిత్రము నేను వివరించుటంజేసి యావిషయము విడిచి "కవి సార్వభౌమ బిరుదము" అశ్వమేధము వంటిది. లోకజయముం గాంచినప్పుడే తగును గాని లేనప్పుడు తగదని ముచ్చటించినారు. నేను 120 గ్రంథములు రచించుటయేగాక మహాభారతము 18 పర్వములు నొక్కచేతిమీఁద వ్రాసితినని కాంబోలు లోకమునాకాబిరుదమును గ్రహించినది. సమర్థుఁడనుకాకున్నను లోకానుగ్రహము గాదనక స్వీకరించితిని. నా ప్రతిపక్షులు నాకన్నమిన్నగా కవిత్వము చెప్పఁగలిగినప్పుడు ఆ బిరుదము విషయమై ఆలోచింపవలసియుండును. అంతవఱకు వారు కిమ్మనుటకేని యధికారముగలవారు కారు మఱియు మావంశమాహితాగ్ని వంశమనియు, మాతాత తాతగారును మాతండ్రిగారును దివాన్‌పని చేసిరనియు, ఆహితాగ్నులవిషయం జెప్పితిని. ఆహ్వపిళ్ళవారు కాదని పరిహసించినారు. ఆశ్చర్యము చేసికొంటిరని వ్యాసములు వ్రాసినారు. మా వంశమువారిని సుమారు 150 మందిగా నే నెఱుంగుదును. అందు అర్ధముకన్న పైగానే యజ్ఞములుచేసినవారు కలరు. మా తాతగారనేకయజ్ఞములుచేసియు కంచిలో నప్పయ్యదీక్షితులవారివలె నాధా

స్తము నాఁటిపేరనే పిలువఁబడినారు. మాతండ్రిగారు మున్నటి పార్థివ సంవత్సరములో నగ్నిష్టోమము చేసినారు.

—అసత్యకల్పనము—

"యజ్ఞంచేస్తే యెవరికయినా సోమయాజిబిరుదం వుండదా" అన్నారు. సోమయాజి బిరుదమెక్కువయా? దీక్షితబిరుదమెక్కువయా? వీరికేమి తెలియును? సోమముచేసి చయనాదులు చేసినవారిని, సోమయాజులు, యాజులు, చయను లనుటకంటె "దీక్షితు" లనుటయే యుత్తమమని పెద్దలందురు. ఇప్పటికిని దక్షిణాది దేశములలో యజ్ఞములు చేసినవారు దీక్షితులనియే పిలువఁబడుచున్నారు. మాతండ్రి గారు పార్థివసంవత్సరములో నగ్నిష్టోమము చేసినారు. అందునే నాధ్వర్యవము చేసితిని. వారికి సోమయాజి బిరుదమున్నది. ఇట్లుమన చెళ్ళపిళ్ళ కుఁ దెలియును. తెలిసియు నట్లువ్రాయుట స్మృతిచెడియని మనము ఊహింపనగు.

"మాతాతతాత శ్రీమందపాట్వన్వయ మండలేశ్వరుచెంత మంత్రియయ్యె, మాతండ్రి కోటరామమనుహేంద్రు చెంగట మంత్రి పదంబున మహిమగాంచె" అని నేనువ్రాసికొంటిని. మాతాతతాత సర్వేశ్వరదీక్షితులుగారు. వారిధర్మపత్ని పాపసోమిదేవమ్మగారు ఆ మెకు ఘనాంతము వేదము, చయనాంతము శ్రౌతము తండ్రికేశవావధానిగారియొద్ద వినికి వలనవచ్చినవి. ఆమెమహత్వముం దెలుపు గ్రంథము లెన్నియోయున్నవి. మాతాతతాతగారు రఘుదేవపురము రాజధానిగాగొన్న మందపాటివారి సంస్థానమున దివానుగా నుండినట్లును, మాతండ్రిగారు కోటరామభూపతిదేవుగారియొద్ద 20 సంవత్సరములు దివాన్‌గా నుండినట్లును అనేకనిదర్శనపత్రములు కలవు. అవసరమైన నవియెల్ల ప్రమాణీకరించెదం గాక. ఇట్టిస్థితిలో "మావంశమాహాత్మ్యా

గ్ని వంశము, మా పూర్వులు దివాన్‌జవు లంది" రని నేను వ్రాసి కొనుట పరిహాసపాత్రము గుటకగునా? ఇట్లు మా వంశమును బరిహాసిం చుటచేత పుణ్యలోకములలోనున్న మా పూర్వులే వీరికి బుద్ధిచెప్పగల రను దృఢవిశ్వాసముతో నూరకున్నాఁడను. ఈతుంటరివివాదమున మా లోనేమి తిట్టుకొనినఁ దిట్టుకొనవచ్చునేమో కాని వంశమును దలపెట్టుట వేంకటశాస్త్రిగారికి తగునో తగదో పెద్దలే నిశ్చయింతురుగాక. తమవంశములోని నాఁటాహితాగ్నులు ఉద్యోగమును చేసినారని చెప్పరుఁటగాని "కొంచెముగానో గొప్పగానో కవిత్వము చెప్పువారు" అని వారు వ్రాసికొనిరి. నే నావిషయమై వ్రాయకూడదు గాని వారి వంశమంతయుం దెలిసికొనినచో చెళ్ళపిళ్ళ నరసకవిగారు, వీరు, మాత్ర మే కవులనిపించుకొనినారు గాని మూఁడవవారిని పేర్కొనుటకు తావు లేదని మనవి చేయుచున్నాను. వారివంశముం గూర్చి నేనిప్పుడంతకన్న వ్రాయఁదలంపలేదని విన్నవించుచున్నాను.

ఇట్లు మాకిద్దఱకు వాదోపవాదములు జరుగుచున్నప్పుడు మ. రా. రా. నిడమర్తి జలదుర్గాప్రసాదరాయఁడుగారు మొదలగువారే కాక. రాజమహేంద్రవరమునందలి బోధనాభ్యసన కళాశాలలోఁ బ్రిన్సిపలుగా నున్న మ. రా. రా. విస్సా అప్పారావుపంతులుగారు నాయింటికి దయచేసి "మీరును వేంకటశాస్త్రిగారును వివాదపడి వ్యా సములు వ్రాసికొనుట మంచిది కాదు. మీరు విరమింపుఁడు. వారిని నేను విరమింపఁజేసెద" అని నా కెతో బోధించినారు. అప్పుడు నేను మీ సెలవుప్రకారము చేయుటకు సిద్ధముగా నున్నాను. వారు వ్రాయ కున్నచో నే నింకఁ గలమెత్తను. అని చెప్పితిని. వారు మంచిది. అని చెప్పి దయచేసినారు. తరువాత వారు కడియమునకు వెళ్ళి వెంకట శాస్త్రిగారితో నాతో చెప్పినట్లే చెప్పినట్లు తెలియవచ్చినది. వీరికి వా రేమి చెప్పినారో తెలియదు గాని వేంకటశాస్త్రిగారు వ్యాసములు వ్రా సి నన్ను గర్హించుట మానలేదు. కృష్ణాపత్రికలో గోలకొండలోఁ

గొన్నివ్యాసములు శరపరంపరలుగా వచ్చుచునే యున్నవి. అవిచూచి యును అప్పారావుపంతులుగారి కిచ్చిన వాగ్దానమును బురస్కరించు కొని 29 దినములు కలమెత్తి యేమియు వ్రాయకూరకుండియు, "వారువ్రాయకున్నచో" అను నామాటలోని సందునుబురస్కరించుకొని ఈద్వితీయభాగము వ్రాయుటకుం గడంగి యిట్లు వారి వ్రాతలకు సమాధానము మాత్రమే వ్రాసి— "బ్రహ్మయ్యశాస్త్రిగారిశుశ్రూష చేయకుంటే నేనును మీవంటికవినే యగుదును" అని తనయతిశయమును వెల్లడించుకొనుట చేతను, నాభారతములో "స్త్రీస్వాతంత్ర్యము అనుపద్యము దోషభూషిత మనుటయే కాక చేతగానియాక్షేపణములు కొన్నిచేయుటచేతను, పుణ్యై ర్యశోలభ్యతే" అనునట్లు తనపూర్వపుణ్యము మంచిది గనుక తనకేతప్పులును రావనియు, దానే సర్వోత్కృష్టుఁడనని చెప్పుకొనుటచేతను, మఱియు ననేకవిధముల నన్ను గర్హించుటచేతను, సర్వజ్ఞుఁ డెవ్వఁడును గాఁడు, ఆయనయుఁ గించిద్జ్ఞుఁడు వారికవిత్వము తప్పులతడకె యని లోకమూహించునట్లు చేయుటకు వారిగ్రంథముల సౌరభ్య మంతయు విమర్శింప నెంచి మొదటనే గ్రంథము విమర్శింతునో యని కొంతచర్చించి దేవీభాగవతము, భారత నాటకములు లోనగునవి యుభయకర్తృకములు అందలి దోషములు చెప్పిన నవి "జితకాశి" లోనగు శబ్దములకుం జెప్పినట్లు "మాతిరుపతి శాస్త్రి చేసినదకాని యాతప్పు నేనుజేసినదికా" దని తప్పించుకొనునను భయముతో నాగ్రంథములు తరువాత విమర్శింతు మని యీనడుమ వీ రొక్కరే రచించిన "బొబ్బిలిపట్టాభిషేకము, విక్రమచెళ్ళపిళ్ళ" అను రెండుగ్రంథములను విమర్శించుటకుం బూనుకొని కృతకృత్యుఁడ నైతి నని విన్నవించుచున్నాను. ఈవిమర్శనముపై వారిసమర్థ మున్నచో దానిని నిందే ఖండించి వారిదోషములు దురుద్ధరములేయని యింతదనుకూలముఁ దెలుపుకొను చున్నాను.

శ్రీరస్తు.

చెళ్లపిళ్లవారి చెఱలాటము

బొబ్బిలి పట్టాభిషేక విమర్శనము.

పీఠిక

చెళ్ళపిళ్ళ వెంకటశాస్త్రిగారు "నేనింతవాఁడ నంతవాఁడ మూఁడు లోకములకుం జాలినవాఁడ నాకు దైవసహాయమున్నది. నేనేకవి" నని పత్రికలలో వ్రాయుచుండుట పాఠకమహాశయు లెఱింగినవిషయమే. తొల్లివీరును తిరుపతిశాస్త్రిగారును గలసి దేశసంచారముఁ జేయుచు గద్వాల లోనగుచోట్ల నవధానములుచేసియున్న కారణంబున "ఘటం భిత్వా" న్యాయంబునఁ గొంతపేరు సంపాదించియున్నవారు. తిరుపతిశాస్త్రిగారు కాలధర్మము నొందిన వెనుక వీరు నీరెండినచెఱువులోని చేఁపవలె బయటఁబడవలసినవారైనారు. వీరు శ్రవణానందము, గీరతము, లోనగుగ్రంథములు వ్రాసినారు. ఆ గ్రంథములలో నేదిలోకోపకారకమై నిలువఁదగినదియో యని వా[illegible] చర్చించి వ్రేలు మడిచి లెక్కపెట్టవలసివచ్చినప్పు డొక్కటియు లెక్కకు రాదనియే చెప్ప వచ్చును. అన్నియు గ్రామ్యభూయిష్ఠములే. శ్రవణానంద మొకకవి సమారుఁ డొక భోగముదాని నుంచుకొనినసంగతి కలది. అది యనర్హకావ్యము; గీరతము రామకృష్ణకవులను దిట్టుట కేర్పడినది. అందు వారువ్రాసిన యుత్తర ప్రత్యుత్తరములు లోనగువిషయములుండును. "పుణ్యైర్యశో లభ్యతే" అని వీరు వ్రాసికొన్నట్లు వీరికి పేరువచ్చినది గాని గురుకు[illegible] నేర్పినవిద్యాబలమున వచ్చినది కాదని స్పష్టమగుచున్నది. [illegible] గాంభీర్యము. ఇట్టిస్థితిలో వీరి

కిప్పుడు రెండుచిక్కులు వచ్చిపడినవి. తిరుపతిశాస్త్రిగారు గొప్పపండితులు మంచికవిత్వము చెప్పువారు, వారితోఁగలసియుండినప్పుడే వీరి ప్రతిభ యనునది యొకటి. వెంకటశాస్త్రిగారు కృష్ణమూర్తిశాస్త్రిగారి శిష్యులనునది మఱియొకటి; ఈరెండు చిక్కులలోఁబడి శ్లేష్మము నంబడిన యీఁగలాగునం గొట్టుమిట్లాడుచు, ఇపుడు నిష్కారణముగా నాపైఁ గలహించి నే నింతవాఁడ నంతవాఁడ నని నన్ను నిందించుచుఁ గొన్నివ్యాసములు వ్రాసి "నేను బ్రహ్మయ్యశాస్త్రిగారి శుశ్రూష చేయకున్న మీవంటికవినేయగుదు"నని నన్ను గర్హించి నా భారతము దోషదూషిత మని నాకవిత్వ మధమ మని నిందించినారు ఆ కాత ణముం బురస్కరించుకొని నే నిపుడు వారికవిత్వ మిట్టిదని లోకమునకు నివేదింపవలసినవాఁడనైతిని. వారియుపన్యాసములు "నానాకూశ కషాయము" అనునట్లు తలయుఁదోఁకయు దారియుం దెన్నునులేక ప్పిల్లంతునో కవిత్వము నట్లేయుండును. ఇపుడు వీరు వ్రాయువ్యాసము లెల్ల గ్రామ్యరమ్యములో గ్రంథభాషయు నట్టి రమ్యతనే పొందియుండును. పూర్వకవుల గ్రంథములలోని ప్రమాదములు ఇప్పటివారు తెలియక యుపయోగించునవియు వీరి వ్రాతలకుఁ బ్రమాణము లగుచుండును. వీరికవిత్వమందు గాంభీర్యము నుండునకైనం గానరాదు. సందర్భశుద్ధియు నట్టిదిగానే యుండును. ఈవిషయమంతయు ఋజువుచేయువాఁడనై వీరిగ్రంథము లిట్లు విమర్శించుటకుం బూనుకొంటిని. అందు మొట్టమొదట వీ రిటీవల రచించిన బొబ్బిలిపట్టాభిషేకము :—

ఇందు మొదట కృతి సమర్పణ పద్యములు గ్రంథారంభమున ప్రభవ సంవత్సరవర్ణనము శిశిరర్తువు, వెంకటశాస్త్రిగారి కొడుకు ఉపనయనము, వెంకటశాస్త్రి బంధువులను బిలువ గ్రామాంతరములకేగుట, ఉత్తరమువచ్చుట,వీరిజవాబు, పట్టాభిషేకమునకు వెళ్ళివచ్చిన ఉపన్యాసములో బంధువులు బొబ్బిలిసంగతిచెప్పుమనుట, ఇఁక

మూడు నెలలలో తన కుమారుని పెండ్లిలో చెప్పుదుననుట, వసంతము వచ్చుట, విభవసంవత్సరము పెండ్లిలో నీకథ బంధువులకుఁజెప్పుట కళింగదేశము, బొబ్బిలి సంస్థానము, బొబ్బిలిమేడలు వర్ణించుట, బొబ్బిలియుద్ధపుమాటలు, వెంకటగిరివారిం జేరఁ్కొనుట, పరిభవాబ్ధము, మాఘము, శాలి 1049, హూణ 1928 ఫిబ్రివరి తే 2 ది ద్వాదశి పురోహితుఁడు ముహూర్తముఁ బెట్టుట, గృహములలంకరించుట, సీతారామస్వామికి శుభలేఖ, గవర్నమెంటునకు లేఖ, మైసూరు మొదలగు వారికి లేఖలుపంపుట, పురిలోని మేడ లలంకరించుట, పందిళ్ళు వేయుట, వెంటప్రిపగిడలోనగు రాజులు,ఇంగ్లీషుదొరలు మొదలగు వారు వచ్చుట, వారికి విడిదులిచ్చుట, రాజు మోటారెక్కుట, గుడివద్దదిగుట, ప్రదక్షిణకుట, భోగమువాండ్రాడుట, పాడుట, ఉత్సవము, సూర్యోదయము, రాజు తలయంటుకొనుట, రాజులను వేర్వేఱచెప్పుట, సింహాసనమెక్కుట, అభిషేకముజరుగుట, వేటలాడుట, పోలోయాడుట, వెం॥ శా॥ గారికి దర్శనమిచ్చుట, నాగరత్నముపాట, బాతులవేట, బహుమతులిచ్చుట, రంగవాక, రంగరాయ బిరుదమువచ్చుట లోనగునవి క్రమముగా వర్ణింపఁబడినవి. నడుమ నడుమ శాస్త్రిగారి కొమరుని ఉపనయన ప్రసంగములు నువచ్చినవి. ఆజ్ఞపుచ్చుకొని కవిగారింటికి వచ్చుటయును వర్ణింపఁబడినది. అట్టి కల్పనలతోఁగూడిన యీ గ్రంథమందు మొట్టమొదట కృతి సమర్పణ పద్యములున్నవి. అవి యీ క్రింద నుదాహరింపఁబడుచున్నవి. పండితులాదరించి చూచువురని ప్రార్థించుచున్నాను

కృతిసమర్పణ పద్యములు.

శా. చేసెన్ దీనిని వేంకటేశుఁడనుచున్ జెప్పంగ నీ లోకమం
　దే సత్యమ్మును లేదు లేశమును నే నేతాదృశ పుంగవి
　త్వాసక్తిన్ దిగఁద్రానియున్న యపుడే ట్లిట్లుబ్బెన్ గృతార్థత్వముల్
　నీ సంకల్పబలమ్ము నమ్ము నృపతీ నిక్కమ్ము నేఁ జెప్పితిన్ ”

ఇది కృత్యాది పద్యముగాన నాది శ్రీకారముండుట శాస్త్రీయము. ఈ సనాతనాచార మిప్పటివారు పాటింపరు. ఇందు మొదట "చేసెక్" అను భూతార్థక్రియ నెలకొల్పఁబడినది. చకారము వాయు బీజము, పద్యాదిని నిలిపిన ఫలము; సకారమగ్ని బీజము ఆర్తి; వాయ్వగ్నులు రెండును గూడి గ్రంథమును నడపుచున్నవి. "చేసెక్ కీలిది వేంకటేశుండు" దీని నసంగా దేనినో? వస్తు నిర్దేశము లేదు. చేయుచున్నది గ్రంథముఖమున నున్నది గావున నీ గ్రంథమునని మనమూహించుకొనవలయును గాఁబోలు! ఇదియొక పలకపై వ్రాసినచో నావలకు చేయుదని చెప్పవచ్చునా? ఏ సత్త్వమ్మును లేదు లేశమును" ఏసత్త్వమును వ్రాసినఁ దనకే యర్థమువచ్చుచున్నది. "లేశము" అనునది నిరర్థకము. నేను కవిత్వసక్తిని విడిచిపెట్టి నప్పుడు గ్రంథముచేయుట అసంభవము. కావున వేంకటేశుండు గ్రంథము చేసెనన్న లోకము నమ్మదు. అది యెట్లు ఏ సత్త్వమును లేదనుట సరిగాదు. వేంకటేశుండు అని కర్తను ప్రథమము చెప్పి పిదప "నేను" అని చెప్పుటంత సందిగ్ధము గావించెను. "నీ సంకల్పబలంబు" అదియేది? కృతార్థత్వమునకున్నది కాదా? అందుచేని "ఎట్లబ్బెన్" అన్నదాని కేదేని గతి కల్పింపవలసియుండును.

2 వ పద్యము :—"నరకృతి యాత్మకూరు నర నాథునకిచ్చి" కృతిని నరనాథునకిచ్చిన వెనుకనే నరకృతియైనది గాని తత్పూర్వము కృతియేగాని నరకృతిగాదు. నరకృతి, దేవకృతియని సిద్ధనామములున్నప్పుడెట్లు తగును. ఆత్మకూరి నరనాథునకు గృతియిచ్చి చిక్కులు పడినది మొదలుకొని నరకృతులందు బుద్ధిపుట్టుట లేదు. అని చెప్పిన నొప్పియుండును. "నీ కృపనిశ్చయంబ నన్నతిముదితాత్ముఁ గృతార్థుని గ నాదట చేసె" అతిముదిత సంభ్రమము, కలత; ఆదట-ప్రేమము; నీ నిశ్చయమున్న సంభ్రమముచేతఁ గృతార్థునిగ బ్రేమముచేతఁ జేసినది, ఈ కూర్పు నేర్పు చిత్తగింపుఁడు. నీనిశ్చయమునన్నుఁ శీఘ్రముగఁ గృతా

ర్థునిఁజేసె" అనఁదగు ఇందలిమాటే, ఆదట, నిరర్థకములు; నిశ్చయమునకుఁ దొందర, ప్రేమ యుండదు ఇందలి కవిత్వమంతయు నిట్లే యుండును.

౩ వ పద్యము:—పై పద్యములలో నీ సంకల్పము, నీ దృఢనిశ్చయము నాచే నీ కృతినిజేయించెనని నిది యొప్పునందము, ఇందు నేను నిమిత్తమాత్రుఁడను నీవేరచించితివి నిక్కమనిరి ఇది రాజగారు రచించినారా ? వీరురచించినారా ? "నిమిత్త మాత్రం భవ సవ్యసాచిన్" యుద్ధమున నర్జునుఁడు నిమిత్త మాత్రమయినట్లు అని సమాధానమందురేమో? అటఁ గృష్ణునకువలె నిట రాజుగారి కర్తృత్వముండదని తలంతును. సరే! రాజుగారే నిక్కముగా రచించినారుగదా! అపుడు వీరికి సత్కృతి చేయనేమిటికి ? "సత్కృతియుఁ దావక యోగ్యతఁబట్టియుండు నిమ్మాఁసిఁబట్టియుండుట సమంజసమంచనుకోక" ఇమ్మానిసి ఎమ్మాఁసియో ? తానా ? తన్నుఁబట్టియుండుట సమంజస మనుకోవలదనిరి అనగానేమి యర్థమో ? నీ యోగ్యతనుబట్టి సత్కారము చేయుము. నన్నుఁబట్టి చేయుటతగదనె. అట్లయిన గ్రంథము రాజుగారుచేసినదియే గావున వీరికి సత్కారము చేయనక్కఱయే లేదు. ఎట్లు చేసిన తోడిసంస్థానాధిపతులు సెబాసందురో ? తెలియదు ఇట్లున్నది కవితాధోరణి

4 వ పద్యము:—పై పద్యములో కృతిన్ రాజకర్తృత్వమున్నదనిరి. ఇదిదానికి వ్యతిరేకము నేనొక్కఁడనే యీకృతియను గెష్టుహౌసు కట్టినాఁడనని చెప్పినారు.

౫ వ పద్యము:—ఇందుమూఁడవ పాదమందలి "యిల" నిరవసరము ప్రాసార్థముపక్రరించును. 'మాయీమావంశజుల్' ఇందు "ఈ" కేమర్థమో? మావంశజులన్న జాలదా? చాలినను యత్యారాధనముఖ్య కర్తవ్యము గావున నిది దోషభాక్కు కానేరదు. సంస్థానము చూడఁగా వలయునసఁగా గొప్పయేమో? ఎల్లరును జూడవచ్చును.

ఇక్కడ సత్కారము నొందుచుండె వలయునని వీరి యభిప్రాయము కానోపు.

6 వ పద్యము:—"తపించు తారకోత్కరమునకేని నాశనము హా ఘటియింపగవచ్చు" ఇందు 'హా' యతిపూజ్య; నిరర్థకము. తపించు తారలకు నాశనము మహాప్రళయమునువనగు అప్పుడును సత్కవివాక్యము నాశనము లేకయుండు నని ప్రమాణము మృగ్యము. అప్పుడు విరాట్పురుషున సర్వము నశించునని తెలియఁదగు "ప్రాతిఁగ" ఇదిప్రాతిఁగాయతిభిక్షయే. ప్రాతిఁగ మదినుంచుమనుట సరికాదు నిశ్చయముగ నెమ్మది నుంచుమనుట సరి.

8 వ పద్యము:—"జన తుష్టా ద్విజానష్టా స్సంతుష్టా ఇవపాథివాః" రాజులకు సంతృప్తిదోషమునిచెప్పి "అదియే గొనమ్ముగవ యెందున్ సూకి" అని చెప్పుటచేతఁ దమకు సంతృప్తిదోష మని యర్థ మగుచున్నది గాని మీా సన్మానముననే బ్రహ్మానందము నొందుచున్నది సూక్తమై యుంట కన్పియింపక దగుచున్నది 4 వ పాదమందలి "కొంకఁ" అనునది పాదపూరణము యత్యారాధనము.

12 వ పద్యము:—"పెద్దతనంబునం గనిన బిడ్డ" సుధామధురాయలాప, విద్దెలు నేర్చినది, వివేకిని లోనగు నుత్తమగుణములు గలదని చెప్పకొనుట "కాకిపిల్ల కాకికి ముద్దయినట్లే" "చెట్టు చెడుకాలమునకుక్క మూతిపిండె" అని చెప్పుదురు. "పెద్దతనంబునఁగనినబిడ్డ" అనిమొకటఁ జెప్పి "కవితా కన్య" యనిమరల జెప్పుట సత్కవిత్వము కాదు. "ఇచ్చితిన్" ఎవ్వరికోయి యెదులేదు. తెనాలిరామలింగని కుడ్యవిగ్రహామువలె ఊహింపవలసి యున్నది.

15 వ పద్యము:—ఇది=ఈకన్య: శార్దూల విక్రీడి తమ్మునకుఁగతడు విక్రీడితము=మిక్కిలి యాడబడినది; పులిచే విశేషముగాఁ గ్రీడింపబడినది అని యర్థమగును భావార్థమున క్త్రప్రత్యయముచేసినదో "క్రీత" యగుచుండును. అపుడు శార్దూలమునవలె నాడునని చెప్పవగు. పులిచేఁ గ్రీడింపబడునది, పులివలె నాడునది గనుక వేటలో నేర్పరుయైన మీాకు దీనికి విశేషముగా గౌరవించి సత్కారము చేయ

వలయునని రాజుగారితోఁ జెప్పుచున్నారు. సత్యాగ్రహ—"కృతస్తేహం సాయాం" అనుటవలన హింసచేయుమని యర్థము. ఆహా! ఫాలితోఁ గ్రీడింపఁగలిగిన యీకన్య యెంతకఠోరురాలో సింహాలాహంతుఁ రుగాక వేటలో నేర్పరు లనుటచే శార్దూల విక్రీడితముచే యుద్ధ సమయమునకు తగిన ట్లాలోచింపుఁడని ధ్వనియునున్నది.

17 వ పద్యము—

ఉ. "దగ్గరనున్న భర్తనిది తావరియింపక; యందచందపు
న్నిగ్గులు చూచి కావలయు నిన్నువరించినదోన్నృపాల! కే
లొగ్గుము తాతలప్పటిది యున్ గడుమాన్యముగావువారి స
మ్యగ్గుణముల్ గణించి మరియాదకువారలపాత్రునెప్పటల్."

"దగ్గరనున్న భర్తనిది తావరియింపక, నిన్నువరించినది" దగ్గరనున్న భర్త యనుటచేత దీని కదివఱకే వివాహమయినట్లును, వానిందోసి రాజని యీరాజును వరించినట్లును దెలియుచున్నది. భర్త యని చెప్పుటచేత 'భృఞ్' అను ధాతువునకు భరణార్థమున్నను 'భర్త' యను పదము పెనిమిటికే రూఢియగుచున్నది. రాజునకు భూభర్త యనుట సుప్రసిద్ధము; కావున నిదిముగని విడిచిపెట్టి వచ్చెను చెడిపె యని తేలుచున్నది. దానికెంత గౌరవముండునో చదువరులే గ్రహింతురుగాక. అందచంద పున్నిగ్గులు" ఈసమాసము సరికాదు. స్త్రీసమశబ్దమే ద్వంద్వముగ సమసించును. అందము, చందము నపుంసకములు ఈదోషమున కే బుడబుడక్కల గ్రంథము ప్రమాణీకరింతురేమో చూరాంతుముగాక! "కేలొగ్గుము" అనునది మొదలుకొని 3, 4, పాదములు అర్థరహితములు, అనన్వితములు, అసమంజసములు, "పున్నిగ్గులు" ఇకార్యము కొండొకచో స్థిరము పరమగునపుమను గానఁబడునని యున్నను కొండొకచో సనుటచేసుకవులిట్లు వ్రాయరు, వీరిందు స్థిరపరచినారు.

18 వ పద్యము:—ఈ కన్యరావులకెడమైయప్పారావుల నను సరించినది ఇప్పుడు నిన్నుఁజేపట్టఁబడినది అని చెప్పుటచేతఁ బై పద్యము

[illegible] ముచే గలిగిన దోషమును మఱింత పోషించుచు బహు [illegible] మని యుద్ఘోషించుచున్నవి. ఇట్టి స్త్రీని రాజు చెట్టపట్టుట [illegible] రాజు పాణిగ్రహణ ధర్మ ప్రియుఁడేమో? యని [illegible].

21 వ పద్యము—మహాభిషేక పరిపూతము తావక ఫాలినుండె... [illegible] విశేషణముల షష్ఠికిం బ్రథమయగును సూత్రము చేనిది సాధుప్రయోగము. ఇట షష్ఠికిం బ్రథమ ఇట్లు కొందఱు సామాన్యకవులుఁ వాడియున్నారు ఇది యపప్రయోగమనక తప్పదు.

22 వ పద్యము—ఏనుఁగు నెక్కుట లోనగునెల్ల సంతోషములు మున్నే తీఱిపోయినవి. తీఱనిది యొక్కటియు లేదు. అని చెప్పి "వేఱొకమహాద్భుతమైన సమ్మాన మొసర్తువో" యనుటయెట్టిదో? లోకములో నన్నియు వారు పొందిన సన్మానములే యైనపుడు మిగిలి యేమి యుండును? ఇట్లు ప్రతి పద్యమును నేవో కొన్ని దోషము లున్నవి. 24 వ పద్యమందు "రాజితప్రేమ" అని సంయుక్త పూర్వమును లఘువుఁ జేసినారు కలయు ధాతువు "కలియు" గా వేయిస్థలముల వాడినారు. అచ్చుతప్పులని త్రోసివేయఁదగనివి. అనేకములు బండిరాలు లోనగునవి ధాతు వైరూప్యములు కోటానుకోటులు. అట్టి వింద నిమర్శింపఁబడవు ప్రధానవిషయములు మాత్రము విమర్శించి లోకమునకు నివేదించుచున్నారు.

ప్రా రం భ ము.

1. ప్రభవాబ్దము—శుభసర్గోదయము. అనేకనృపతి స్తోమాత్మ భూనాత్మ భూపరిభూతా పాదకము. నరేంద్ర, తురగేంద్ర స్యందనేంద్ర [illegible] ప్రాపకము, కవిశ్రేణివచః ప్రఖ్యాతి కాపాలము. సంతతసుఖప్రస్తావభూయిష్టము, ఇందొక్కటియుఁ బ్రభవకు సార్థక విశేషణము కాదు. ఏ సంవత్సరమునకైన, నేదేశమునకైన, నేగ్రామమునకైన, మఱి

దేనికైన నీ విశేషములు పరిపడును. ఇట్టిచో ప్రభవకే యివి చెల్లు నట్లు వ్రాయుట కవి సామర్థ్యము.

3. "ప్రతిప్రభవాబ్దమిట్టులు" ఇట సంయుక్తపూర్వము గురువు గాక లఘువై గ్రంథమును లఘువుచేయుచున్నది. ప్రతిప్రభవాబ్ద మిట్లు శుభావహమగునో కాదో యెఱింగినవారు తెలిసికొందురట! పండితులు తెలిసికొనలేరట గత మెఱింగినవారైననొకటిరెండు ప్రభవలకంటె హెచ్చు చూచియుండరు.వారెఱుంగుదురు. పండితు లెఱుంగరనుట తప్పు.పండితులు శాస్త్రద్రష్టలు వారు సర్వము నెఱుంగుదురనియే చెప్పనగు కాని యిటు "అస్మదాదిపండితు" లనుటచే పైదోషము పోయినదనిసమాధానము చెప్పవచ్చును.

2 వ పుట:—4. గతముగూడ నిట్టిదేయని తెలిసికొన వచ్చునట! బ్రహ్మసృష్టికిది మొదటిదిగనుక మంగళ మాది నగుననిరి.ఎందయినను మొదటిసృష్టికంటె తరువాత సృష్టియే చక్కగానుండును. మొదట చిత్తువ్రాసి తరువాత సాపువ్రాయుదురుగదా! కావునప్రతిప్రభవాబ్దము నుమంగళకరమైనదని చెప్పఁజాలము. "ప్రభవాబ్దమే మొదటఁ జెన్నలరారెడి దయ్యెనేని" యనుటచే.ప్రభవమొదలో విభవ మొదలో కవికి సంశయమగుచున్నది.

5. "ప్రభవాబ్ద మఖిల సస్యప్రభవాబ్దము"విభవాదులు సస్యప్రభవాబ్దములు కావా?

6. ప్రభవలో శిశిరర్తువువచ్చినదనినఁజాలును.వసంతము. గ్రీష్మములోనగు ఋతువులం జెప్పిన ద్యము పూరించిన వెనుక శిశిరర్తువువచ్చినదనుటలో విశేషమేమిమో? "కంజముఖీకబరీభరోత్కరానందదము"—కంజముఖీ = స్త్రీలయొక్క, కబరీభర = కొప్పుల బరువుయొక్క, ఉత్కర=అతిశయముచేత, ఆనందదము=ఆనందమిచ్చునది లేక స్త్రీకబరీభర సమూహమురాశిచేత ఆనందమిచ్చునది శిశిరర్తువు. ఇదిబాలసరస్వతిగారి యభూతకల్పనము. స్త్రీల కానందమిచ్చునది యని

[illegible] దగు ననిపించును. ఈకొప్పు [illegible] [illegible]లేమో? [illegible]కల్పనలేమో? ఎవరికిఁ దెలియును?

[illegible]" ఇది వ్యావహారిక పదము. సాధకుథనవం [illegible] "సా[illegible]=మంచివాఁడు" దుర్జనులఁగూడి [illegible] పరివాగములు "సాధ" యని పూర్వకవి [illegible]ములు [illegible] "వలె" తద్ధర్మక పదమూంక్షితము.

[illegible]—9 "భవ్యకము" ఇది తప్పు. భవికము [illegible] బహుస్థలముల నాడితి భవః వాంఛి [illegible] ఇది విశేష్యము. విశేషణముగా [illegible]ము [illegible]ములు=గర్భాధానములను కవి యభిప్రాయ ము[illegible]! అర్థ యర్థము గ్రథస్థము కాదు ఇది విశేషణమై సుం [illegible] అప్పుడిట్లు ప్రయోగింపరాదు.

12 "[illegible]"= [illegible] యుపమావాచకమైన "వలె" [illegible]. [illegible] వేయిపాదులు పడియున్నది [illegible] "వెనక" అనునది నిరర్థకము, పాద [illegible]ము.

4 వ [illegible]—14 లో[illegible]=లోఁగిలియందు; ఇట్లు పూర్వప్రయో గములు [illegible] "లోగలి" యనుటకు "లోఁగిలి" యని [illegible] వ్రాయుచున్నారు. "లోగింట" యనుట చింత్యము 1[illegible] "[illegible]" "మిక్కిలిన్" అననేమి యర్థము? [illegible] కవి; మిక్కిలిగా యను నర్థమిచ్చునా! "[illegible]" [illegible]; [illegible] పశ్చాత్తాప కారణము లేదు. [illegible] దప్పని తెలిసికొను నప్పుడే పశ్చాత్తాపము. [illegible]=[illegible]; ఇట్టివి వీరికవిత్వమందు [illegible] మేలు.

[illegible]! ఈయాశ్చర్యమునకుఁ గారణము లేదు. రావుల్లి

గవిభుడుఁ త్తరము వినిపింప రాజు నందియమేలకి తోడ్తోఁబంపుదమని పల్కె నీ సందర్భమున నహో! యను పెట్టిదో తెలియదు. వెన్వెంట వెను=వెంట=పశ్చాద్భాగమున కర్థము. తత్‌క్షణమే యను నర్థము లేదు. ఇట నెవరివెంటనో తెలియదు. "వచ్చునటులన్" అటులు= కళగాని దుష్టితముగాదు. "అటులన్" అనుట తప్పు. వ్రాయుండు. వ్రాసెన్=కర్మము లాకాంక్షితములు.

5 వ పుట—19 "భవుకము" తప్పు. "భవికము" అనఁదగు. ఈవిషయము మున్నే చర్చింపఁబడినది. ప్రోలిమానిసులని వ్రాసి మఱియు "ఎల్లవారు" అని వ్రాయుట సరికాదు. పాదపూరణార్థము సరియే.

20. "మహోత్సవంబులు" అనివ్రాసి "అయ్యుత్సవంబు" అని వ్రాసిరి. ప్రోది=వేడుక; మూడుసారులుత్సవమును ముచ్చటించి నట్లయినది. "చూపఱులు" "చూపఱు" అనునది నిత్యబహు వచనము దానిపై బహువచన ప్రత్యయమగు "లు" ప్రయోగింపరాదు. సామాన్యులు ప్రయోగించినను వీరసామాన్యులు ప్రయోగించుట తప్పు కాకపోదు.

6 వ పుట—23—"చెవులూరుచు" ఇది నోరూరు వంటిది గాదు. చీముగారునప్పుడే యిట్లు ప్రయోగింపనొప్పు. ఇది అవధాని గారి క్రొత్త ప్రయోగము.

7 వ పుట—28 "ఎల్లెడల, ఏప్రాంతమ్మందున, ఆశాంతముల్" సర్వత్రి యను నర్థమందు మూడు సారు లుపయోగింబఁ బడినది "యాత్మప్రభుతక్=సంయుక్తపూర్వమైన త్మ గురువుగాక లఘువు చేయఁ బడినది. "ఏప్రాంతమ్మందున" సప్తమీప్రత్యయ మయిన "అందు" పై "న" కారము నిశ్చయార్థకమున కళమైయుండును. సప్తమియగు "నందు" పైనుండదు. అధునికుల ప్రయోగములందిట్లు కానంబడియెడి "స్త్రీపుంజనస్వాంతమ్ముల్" అచతురేత్యాది సూత్రముచే స్త్రీపుంస

జనమునవలయును. స్త్రీశబ్దమునకును, పుంజనశబ్దమునకును, ద్వంద్వ మనుటలు చెల్లదు.

29—నిర్మల శీతలతానుభూతి=శీతలత్వమునకు నిర్మల విశేషణము "ఆరత్నము రుచ్యముగా నున్నది. ఈజలము సుందరముగానున్నది" అనునట్లే యున్నది. నీలగిరికి పశ్చిమ ఖండవాసులు వెళ్ళిరని జమీందార్లను బరిహసించుచున్నది. ఇదివసంతర్తువర్ణనా సౌభాగ్యము! వర్తనల్=మువర్ణము లేక ప్రయోగములు మృగ్యములు. ఇది చరిత్రామలం జేరదు.

8వ పుట—30—"నవనవపుష్పిణుల్ లతలు...భూమిరుట్ప్రివరముల్ స్వయంవర వివాహవిధిన్ వరియించె" పూచినలతలు (ఇందు కన్యలుధ్వని) వృక్షములన్ ఇందువరులు ధ్వనించుచున్నారు" స్వయంవరవిధిని వివాహమాడెనన తామేవచ్చిచెట్ల నల్లుకొన్నవి. అన్యూహోత్పనము మాచి స్వైరిణులు=అంకుటా ప్రుః తమకునచ్చినవారిని స్వయంగ్రహణముచేసి తనియించిరి అని కల్పనము. లతలు వివాహమాడుటను జూచి వాంఛుకూడ నట్లేచేయవలయునుగదా! దానికి భిన్నముగా వ్యభిచరించినట్లు వ్రాయుటవలన పూర్వోక్తకార్యమునకిది భిన్నకార్యమగుచున్నది. వసంతమున లతలు వృక్షముల నంటు ననుకొందము. స్వైరిణులు కూడ వసంతముననే మనోనుకూలురందనుపుదురని ప్రమాణము మృగ్యము. సర్వదా నట్లు చేయుదురు.

ఇట్లు వర్షకాలమునం జెప్పిన నింత యొప్పుననుకొందము, "పుష్పిణుల్ స్వయంవర వివాహము చేసికొనసయె" అని చెప్పుటచేత ముట్టయినవాండ్రు పెండ్లిచేసికొనిరని నిందార్థము వచ్చుచున్నది ఇపుడు రజస్వలయయిన వెనుకనే స్త్రీలు శారదా శాసనంబున వివాహమాడుచున్నను తత్కాలముననే వివాహ మాడుచున్నట్లు వినము కనము. ఇంటటినుండి యీధర్మము చెళ్ళపిళ్ళ శాసనమై వ్యవహరింపఁ

బడునేమో! "తనియించిరి" ఇది యసాధువు. ప్రేరణమున తనిపిరి, తనియఁజేసిరి యనఁదగు

31 "విందైన పుష్పమ్ములున్" విందుచుట్టములకుఁ బెట్టుభోజనము, ఆతిథ్యము, చుట్టము. అతిథియను నివి యర్థములు. ఇటవిందనఁగ భోజనము, ఆతిథ్యము. అని చెప్పుకోవలయును. ఈ రెండును తినదగినవి, పుష్పములు తినఁదగినవిగా నుండునా? ఉండుననుకొన్న నిట్టుకవి సమయములేదు పరీమళార్థమిట యుండుటకైన లేదు. కావున నీవిందు యతి సమారాధనమున కనుట నిశ్చయము, "పరిలసచ్చంద్రద్యుతుల్ యామినుల్" వసంతరాత్రిలలో వెన్నెలయున్నను దానినిట్టు వర్ణింపరు. శారదరాత్రిలలోని వెన్నెలనిట్టు వర్ణింతురు. ఇవివసంత రాత్రిలుగాని, శారదరాత్రిలు గావు. "వసంతవిభూతి న్వెలయించె" అని వాక్యసమాప్తిఁజేసి పిమ్మట "చందన కుభృత్సంజాతముల్" అని చెప్పుట సామాన్యమనక తప్పదు,

9 వ పుట—36—"వివేకులగు భూమీపాలకశ్రేణితో" వివేకులగువారు భూమీపాలురుగాని శ్రేణిగాదు. అయినచో నేకదేశాన్వయదోషము పట్టినది. శ్రేణికన్వయించునప్పుడు "వివేక" లని యుండదు. "కల్పాంతస్థాయివైభవముతో" ఇది దినప్రళయమని చెప్పినప్పుడును ద్వీపములు, వర్షములు నశించుననియు మహాప్రళయమున బ్రహ్మాదిలోకములన్నియు నశించునని యు గ్రంథములు చెపుచున్నవి. కావున కల్పాంతస్థాయి వైభవమన నొప్పదు.

37. "నిగమవాక్యోదారులా దారకుల్" వేదపర్వతములు లేక పరిమళ్లు; బాలకులు; ఇట్లు చెప్పనొప్పునో లేదో పండితులే నిర్ణయింతురు, "తృణీకృత తద్బ్రహ్మ పురందరుల్" ఇందు తత్తుపాద పూరణార్థమే; తృణీకృత బ్రహ్మపురందరులనియే వాడుక. అర్ధరామండలిన్=ధరామండలిమీదనే యుండి యీగ్రంథము చెప్పుచున్నప్పుడిట్లు చెప్పఁదగదు. "నిర్ధరామండలిన్" అనఁదగు,

38 ఛందస్సుల్ కనిపెట్టిపట్టి ఋషులుక్=ఇందు కనిపెట్టి గ్రామ్యము, "కనిపట్టి" యనఁదగు; ఛందస్సులు కనిపట్టిన ఋషియెవ్వఁడును బుట్టలేదు. ఛందస్సులు=ఉక్తాదులు, వేదములు; అవి సృష్ట్యాది నేపుట్టినవి. వానిని గనిపట్టినవాఁడు పరమేశ్వరుఁడే. వాల్మీకి ఛందస్సులను గనిపట్టినవాఁ డఁడు లేని, కనిపట్టలేదు; అతఁడు కిరాతునిగూర్చి యన్నమాట లౌకిక ఛందస్సునకు సరిపడినవి. అది ఛందస్సులు కనిపట్టుటయగునా? ఎన్నటికినిగాదు.

10 వ పుట—40—

"చ. ఇహసుఖమందుపట్టునసె యందలి సంగతులన్ గ్రహించి వా
రహరహముక్ బ్రభూతసుఖ మందఁగనేరిచి రంతెకాని ధూ
ర్వహులయి పారమార్థికపు వైభవమందగ నల్లవారికిన్
దహదహ లేమి లేశమును దద్గతి వారికి లేదు నేటికిన్."

ఇహసుఖమందునప్పుడు ఇందలి సంగతులు తెలిసికొని ప్రతిదినము గొప్ప సుఖము (అ పొందుసుఖముకంటె హెచ్చుగా సుఖము, ఇహసుఖమే) పొందగ నేర్చికొనిరి. అంతియేకాని శ్రమచేసి పారమార్థికసుఖ మొందుటకు కుతుకముంజేయలేదు కావునఁ గొంచెమైన తద్గతి (పారమార్థికము) వారికిప్పటికిని లేకపోయినదని సుగమముగా నర్థమగుచున్నది. కవి యభిప్రాయము "వినాయకం ప్రకుర్వాణోరచయామాసవానరం" అనునట్లయినది. పండితులు దీని నిశ్చయింప సమర్థులగుచున్నారు.

11 పుట—43—వింధ్యాద్రిసద్ద్రావోపేతము=మంచి తాలు కలది. అని చెప్పిరి. పర్వతము తాలుకలదనిచెప్పుట సామాన్యకల్పనము కాదు ఇదియే స్వభావోక్త్యలంకారమని పాఠకులు సంతసింతురుగాక. "అమ్మేరువన్ గ్రావమ్మందలి యానుచే" అమ్మేరువు=ప్రసిద్ధార్థమందు తత్ప్రత్యయము యుక్తమగుంగాని "మేరువన్ గ్రావము" ఇట అనుకార మప్రసిద్ధిని బోధించుచున్నది. ప్రసిద్ధ్యప్రసిద్ధులు, కీర్త్యావ

కీర్తులు, మంచిచెడ్డలు ఒకదానివెంట నొకటిగా నుండునని కవి సూచిం చినట్లూహింపనగు 46 లో "అంతును బొంతు" గ్రామ్యము; గ్రామ్యములకీ గ్రంథము నిలయము.

12 వ పుట—49 పేరున=నామమున పేరుశబ్దషష్ఠీవిభక్తికము; పేరను ననందగు. అనిన యతిచెడును. పూనిక + అయి—పూనికయి; అత్వసంధి; 50—నేఁజెప్పితి. అని యుత్తమపురుషము; ఏకవచనము; పోయినారము=కర్తృపదములేమ; ఎవరో తెలియదు.

14 వ పుట—53—అల్లజడి=ఆపద; ఇట సంయుక్తముతగదు; అలజడి విశేష్యముగావున యుద్ధమునకు విశేషణము చేయరాదు; "అబ్బురమున్ ఘటించునలజడి" యనిన నాపదలాశ్చర్యమును ఘటియించుననుట సరికాదు; "అన్నగరి పాడఱి" పాడు + అఱి=పాడు శబ్దమునకుఁ జెడి నదను నర్థము వ్యవహారమందున్నది. గావున నిట నయ్యర్థమే తీసికొని, పాడు=చెడ్డ, అఱి=పోయి; మంచిదనియే యర్థమగుచున్నది. అయినచో "జాడఱికాదు వాఱి దిబ్బగమాఱి" అని పైనున్నదిగావున నిట్లుతగదు. జాడఱి=అత్వసంధి ఇట్లుచెడి దిబ్బగా మాఱినది పరిధితదృశ్యమగునని వ్రాయుట తగదు.

15 వ పుట—59—పట్టుకపోవుట ఆత్మార్థమందు కొనికి 'క' తప్పు 60—"నడిపించు" తప్పు ప్రేరణమున "నడపు" అనందగు; "బంధమునుండి నిమేషంబునఁ దెచ్చియిచ్చుటకుఁ దద్ధీరత్వమున్" ఇట యతి చెడినది. అనుస్వారపూర్వమైన "డ" కారము నకారముతో యతింజెల్లు. మఱియు ననుస్వారపూర్వములైన టవర్గ తవర్గములకును జెల్లును ఇట వీరికిట్లు యతి పనికిరాదని తెలయక చేసిన తప్పుగాని ప్రమాదముగాదు గణయతిప్రాసములలో ప్రమాదమునఁ దప్పుపడిన కవితప్పనరాదు గాని యిట తప్పనక తప్పదు. చాలు + అలి=చాలలి; ఇది కళ దీసిప్పై దురితముతప్పు "అయ్యెన" అనుటచేతనే

యర్థస్ఫూర్తి యగుచుండఁగా "అనఘుం"డని మఱియు వ్రాయుట ప్రాసార్థమే యని యెఱుఁగునది;

20 వ పుట — 81

చ. అటుపయి నియ్యెడం బొడమి యన్యుల వంశము నిల్పుపొంటె నే
గుట ఘటియించెఁ గాని తమకోసము వేఱొకచోటినుండి యి
ప్పటికి మఱొక్కఁడియ్యెడకువచ్చు ప్రసక్తి ఘటింపలేద య
చ్చొటు మహిమంబ యిట్టికులశోభకుఁ గారణ మెన్ని భంగులన్.

అటుపయి=ఎటుపయినో తెలియదు దీనిపై పద్యములో "క్రొత్తకోటఁగట్టినమీఁదఁగొనలుసాఁగె దనదువంశము తామరతంపరగుచు" అనుటచేతఁ దనవంశము కొనలుసాఁగినపయినని తోఁచుచున్నది. అటుపయి=వంశముకొనలు సాఁగినమీఁద; ఇయ్యెడఁబొడమి యన్యుల వంశమునిల్పుపొంటెనేఁగుట ఘటియించె,ఇక్కడపుట్టి యన్యులవంశమునిల్పుటకు వెళ్ళినవారెవ్వరో చెప్పలేదు. ఇక్కడపుట్టిన యేరాజుగారైన సాత్యవతేయునివలె నియుక్తుఁడై యన్యులవంశమునిల్పుటకు నేఁగెనేమో! యనితోఁచుచున్నది. : తమకోసము మఱొక్కచోటునుండి యిక్కడకు రాలేదట!

21 వ పుట- 82

"ఉ. స్త్రీలనుగూడఁ గొందఱు పతివ్రత లొక్కొక చిక్కునందు ని
ర్వేల మనీషవంశమభివృద్ధికిరాఁ దగునట్టి తంత్రముల్
పాలక సత్కుటుంబినులు పాడిగఁజేయుట మున్నవిందు మీ
శీలవతీలలామ మిటఁజేసిన సత్కృతి కవ్వి లొచ్చగున్."

స్త్రీలను=ఆఁడువారిని; గూడ=సహితము, ఇ ట్లర్థము చెప్పిన పొసఁగుటలేదు; స్త్రీలను=స్త్రీలయందు; అను నర్థము చెప్పుకోవలయునుగదా! ఈ ద్వితీయాను సప్తమ్యర్థము చెన్నొప్పదు. ఏకదేవతితములు, లేఖక ప్రమాదము లున్న నవి నింద్యములే "కాంచన మును ముసనూల్ల విప్రేంద్రా సమధికల్" యనునది లేఖకదోషము

"నమును జనులందు" అనికాని "నరులందు" అనికాని యీతప్పును సవరింపవచ్చును. యతిప్రాసములలోఁగాక భారతమున నిదియొక్క టియే కానవచ్చు నిదితప్పు. జడవాచకమైనప్పుడే ద్వితీయకు సప్తమి చెప్పవచ్చును. ఇది జడవాచకముకాదు. స్త్రీ=మహత్యర్థకము; "నిశ్శేల మనీష" వేల=చెలియలికట్ట, పొలిపోర, అనాయాసమరణము, రోగము, ఈ యర్థములలో పొలిమేరను తీసికొని దానికి "హద్దు"అని యర్థము చెప్పుకోవలయును; ఇట హద్దులేని బుద్ధియని యర్థమగును. హద్దుమాలినబుద్ధి యెట్టి చెడ్డపనుల నైనఁ జేయించును. కావున నీ పదము ప్రస్తావమున, తప్పుగా గణబద్ధమయినది; పాడిగా=ధర్మముగా, ఇది నిరవపరము, యతికైన గణబద్ధము. ఇదిగాక ప్రథమ చరణమందు పతివ్రతలు "ఒక్కొక్కచిక్కునందు హద్దులేనిబుద్ధితో వంశమభివృద్ధికి వచ్చునట్టి తంత్రములు అని పైని మూడవచరణము లో "పాలక సత్కుటుంబినులు" అని పతివ్రతలకు విశేషణముగా ప్రయోగించుట దూరాన్వయదోషము నాఁబడుం గాని సత్కవిత్వము నాఁబడదు. పతివ్రతాశబ్దమువిడిచి పాలకసత్కుటుంబినీశబ్దము గాని, దీనిని విడిచి పతివ్రతాశబ్దముగాని యున్నఁ జాలును. ఇందొకశబ్దము నిరుపయోగమే. ఇదిగాక ఈపద్యమందు అన్యాపార్థమొకటి పొడకట్టుచున్నది. కొందఱు (పురుషులు) స్త్రీలను గలయఁగా (అట్టివారు కొందఱు బయలుదేరఁగా) పతివ్రతలొక్కొక్కచిక్కులోఁ బడి హద్దుమీఱినబుద్ధితో వంశాభివృద్ధికొఱకు (పిల్లలనుగని వంశమభివృద్ధి నొందించుటకు) తంత్రములు చేయుటయు, దానిని పాలకసత్కుటుంబినులు న్యాయమేయందురనియు దుష్టార్థము వెన్నంటి వచ్చుచున్నది.

83—ఏ మైననేమి ఏ విధముగా నైననేమి "వంశమభివృద్ధి గొనుట కీమెయె మూలము" అనుటచేత పై రెండు పద్యములలో ధ్వనించు నశ్లీలార్థ మీపద్యము పోషించుచున్నదని ధ్వనముగాఁ జెప్ప

వచ్చును. ఈవిధముగానే వీరివంశ వృక్ష మెదుగుఁగాకయని యాశీర్వ చనముఁగూడఁ జేసియున్నారు. ఔచిత్యమరయుభారము పెద్దలదే.

84—పై పద్యములో చెల్లయాంబ వంశమభివృద్ధిపొందించి నది. దత్తస్వీకృతి చేయునవసరము పట్టలేదు అనిచెప్పి యీపద్యములో నీమె వేంకటగిరి ప్రభుపుత్రుని దత్తుగా స్వీకరించెనని చెప్పుట పరిక్రమమెఱుంగమి ననితేలుచున్నది. దూరస్థయగు చెల్లమాంబను యీ గుణపేటి. ఈయమ యనవలయునో? ఆగుణపేటి. ఆయమ యనవల యునో? విచారింపనగు 85 "మనుమల ఘనములు" ఇట్లునపుంసక ముగా బ్రయోగములు లేవు "ఘనుల"సనొప్పు "తనయుల" మనుమల మునిమనుమల గని యందఱను మహీపతులంజేసె" నని వ్రాయుట తగునా? ఒక్కొక్కఁడేకదా మహీపతియగునది!!

89—"మహాస్తరణులు" గొప్పదైనయాసనము కలవారు; "కవిప్రశంశ" సంయుక్తపూర్వముగురువుకాలేదు.

24 వ పుట 94 "సత్కీర్తిఁ బూజ్యభావముందే" పూజ్యము, సర్వమంగళము. లోనగుశబ్దములు నాస్తిపర్యాయ భోధకములు ఇట కీర్తిలేనివాఁడు అని ధ్వనికలుగుచున్నది. "భగవత్పదంబునకరిగె" భగశబ్దమున నింద్యార్థమున్నదని నీనడుమ నీకవి యుక్తుల మనుచు వా పోయినాఁడు, ఇబఁదానట్టిపదమే యుపయోగించెను.

96—చ. నృపులకునుండు సద్గుణములేయితనిన్ వరియించెగాని త
న్నృపతులకుండు దుర్గుణములేవియు నీయనఁజేరలేదు పు
ణ్యమహిమంబగాదె యిటియౌవనమున్ ధన మాధిపత్యమున్
రిపునవివేకమున్ సఖునిరీతిగఁ జేర్చుటయందుఁ జూడమే.

"యౌవనము, ధనము, ఆధిపత్యము "రిపునవివేకమున్ సఖుని రీతిగఁ జేర్చుటయెందుఁజూడమే" అనఁగా నర్థమేమియో విచారింప నగును,

25 వ పుట—98—"ఇన్నశపాల మాళియున్" ఇందు "యున్" అను సముచ్చయము నిరర్థకము. పాదపూరణార్థము మాత్రమే.

26 వ పుట 101—"వంశమున్ వినికిఁజేసితి" వంశమును వినిచితివను నర్థమురాదు. "వినికిఁజేసితివి" నీవువింటివనునర్థమై చేయు ధాతువంశమును, వినికిని యను రెండు కర్మములుకలదై వంశమును గూడ చేసినదగుచుండును. "వరింయించు నట్టియభిషేక కథాక్రమము వరియించునట్టిది యభిషేకమా? కథయా? క్రమమా? ఏదోయొకటియై సమాధానపడుదము "మీరుచేసితిరి" అని పూజ్యార్థ బహువచనముగాఁబలికి యంతలోనే ఈవు అనియేకవచనముగా పలికినట్లు వ్రాసిరి. "కృతకృత్యత నొందగదయ్య" కృత=చేయఁబడిన కృత్యుఁడు=పనిఁగలవాఁడు. అవివదార్థమగుచున్నను, కృతకృత్య కృతార్థశబ్దములు ధన్యుఁడను నర్థమందు రూఢములు. ఇట్లుచెప్పి ధన్యుఁడవుకావలెనని శ్రోత లనుచున్నట్లు వ్రాసిరి, వినువారు ధన్యులగున దిందేమియులేదు. కావున చెప్పెడువారే తమకార్యము నెరవేర్చి ధన్యులైరని స్పష్టమగుచున్నది. "మఱి" పాదపూరణము.

27 వ పుట ద్వితీయాశ్వాసము.

1—"మఱుచటి" గ్రామ్యము. మఱుసటియనఁదగు; 2—"ప్రస్తుతము" విశేషణము. సిద్ధముచేయఁబడినది. నేను వ్రాసియుంచినదని భావము. దీనకిట్టి ప్రయోగము మృగ్యము "మాఘము వదంపడి మాసము" మాఘము తరువాతిమాసము అనఁగా ఫాల్గుణమగును "చెచ్చెరన్" పాదపూరణము.

28 వ పుట 4—మఖర్క్షమున్ బొయని నాక" మఖానక్షత్రముతోఁ గూడిన పూర్ణిమఁగలది మాఘమాసమని యిచ్చట తేలుచున్నది. రెండవపద్యమున ఫాల్గునమని యిట మాఘమనియున్నది! ఏది పట్టాభిషేకమైనమాసమో తెలిసికొనందగు. బొబ్బిలివారి కుత

రము వ్రాసిగాని పంచాంగము చూచుకొని గాని తెలిసికొనుట సుకరము.

29 వ పుట 10—"ప్రేమఁ" స్వామియెడ భక్తినిఁ జెప్పవల యునుగాని ప్రేమను జెప్పనొప్పదు.

30 వ పుట 13—"తేలపోల్ నృపతికి నోలివెంట్రప్రగడ" ఇట సంయుక్తపూర్వమగు "ట్ర" ను గురువునుంజేసినారు. "చిమ్రిప రిత్యాద్యులందు వలె నిది లఘువేయగుఁగాని సంయుక్తపూర్వమైనను తెలుఁగుగావున గురువు కానేరదు. ఇందే 52 వ పుటలో 100 వ పద్యమున "నగారాకోట ద్వారాన" సంయుక్తపూర్వమైన "ట" కారము తెలుఁగుకావున గురువుకాకుండె. అట్లే యిటనుండఁదగినది.

32 వ పుట 18—"తనజామాత్రభిషేకదర్శనవితాంతప్రీతి తోన్" "తనజామాత" యని విడిపోక సిద్ధసమాసఘటితంబగుటంజేసి యేకదేశాన్వయదోషదూషితమగుచున్నది; "మానించి" మానఁజేసి విడువఁజేసి యనునర్థము; సముపూర్వకమై నప్పుడే గౌరవించియను నర్థము కాని మానించి కీయర్థము తెలుఁగున లేదు; "తోడ్తెచ్చిరి" దీని కర్తృపదము కానరాదు.

33 వ పుట 21—"బంగరుకుఁదావి" ఇందునగాగమములేదు. ఇట్టి ప్రయోగము లిందు వేనవేలు. 22—"పెత్తాత, పింతాత" ఇవి వ్యవహారసిద్ధములు, గ్రామ్యములు; పెత్తనము లోనగునవి చెల్లినట్లివి చెల్లవు. 23—"బంగాళయందునఁ దాడిగియు" సప్తమీప్రత్యయ మైన "అందు" పై "న" కారము దుత్రముగా వాడుటతప్పు. నృపేంద్రుఁడుఁ యీసముచ్చయము పాదపూరణము.

34 వ పుట 26—"అందుండిరభఁగురముగ" అభంగురము= నశింపనిది లేక వంకరలేనిది, యని యర్థము. మేడమీఁద నభంగుర ముగ నుండిరనుట యెంత సొంపుగా నుండెనో గ్రంథకర్తయే చెప్ప

నగు.   28—"వేంకటరామవిభుఁడు" సంయుక్తపూర్వమైన "మ" కారము గురువుకాక లఘువై కవిత్వమును లఘువుఁజేయుచున్నది.

35 వ పుట 99—వీతెంచె=వీచె; గాలి వీతెంచె యందురు గాని వాద్యము వీతెంచెనని యేకవియును వ్రాయలేదు. గాలివలెనే శబ్దమాకాశజనకము కావున నిట్లు వ్రాసెనేమో? "వాద్యముల్ వీఁతిఁ గౌరవభావముప్పతిలఁగా వీతెంచె" యీప్రీతియు, గౌరవభావ మెవ్వరివో చెప్పలేదు. సిపాయిదండువో, వాద్యములవో యని మన మూహింపవలయు. 34—"ఊరేగింపు" ఊరేగు అను క్రియ కిట్టి కృదంతరూపము మృగ్యము. వీరి కవిత్వములో "దా", యూతపద ములేని పద్యము లేనేలేదని చెప్పవచ్చును. దానితోపాటు "వుంపు" లును లెక్కలోనివే.

36 వ పుట 36—ఇందు బొబ్బిలిరాజుగారు స్వయముగ రైలు నొద్దకు పిఠాపురము మహారాజావారి కెదురుగా వెళ్లిరని యున్నది. 32 లో నగరికిం జేర్చినట్లు చెప్పి; 33, 34 లలో చెప్పినదే చెప్పి, 37లో మఱియు మఱియునదే చెప్పి యిట రైలునొద్ద కెదురేగిరని చెప్పుట యేమో తెలియదు.

38 వ పుట 42—వేడుకెలమి = అత్వసంధి ఏసంధి యెట్లున్న నీ సందర్భమున వారును వారును బొబ్బిలికి వచ్చుటయు వారి వారి నెదుర్కొనుటయు వారివారికి విడిదలిచ్చుటయు లోనగువిషయము లెంతోవింతమాటలతో విన సొంపుగా పడికట్టుఱాలులేకుండ ఓలి, కడక, తా, తా, తాను,ఎసలారు, వెండి, ఇనుము, సీసము, వరలు, ఎలమి, ఇత్యాది భూషణములతో వుంపులతో పాదములుపూరించుచు పద్యములు చిత్రించినందుల కెంతయో సంతసింపవలసియున్నది. ఇది సామాన్యవిషయము కాదని పండితులకుఁ దెలియక పోదు.

"తే. రాజమహాలిచ్చి రవ్వారికోజ విడిది
భోజనాది సౌకర్యముల్ పొందుపరుపఁ
జెన్నపురినుండి పిలిపించె నన్నరేందు
డలబసోటా బ్రిదర్సు బొబ్బిలికి నెలమి

ఈయొక్క పద్యమువలననే గ్రంథ సారస్యమంతయుఁ దెలియంగు.

39 వ పుట 49 "నీకు తేజపుచ్వలనవు హెచ్చుతగ్గులు" పుంపులిట్టివి. ఇవి సొంపులేయనుకొందము. 50 "మాపూర్వులు సామాన్య ప్రయత్నముచే నిన్నుఁ గొల్చి భూనేతలైరి" యీసామాన్య శబ్ద. సారస్యమేమో? ఈశ్వరభక్తి భరితాంతః కరణులై గొల్వలేదా? ఇట్లుకొలుచువారిపై నీశ్వరునకనుగ్రహము వచ్చునా? అదియు నయ్యదియు "నిందలంకారములు "నీసెలవుకై" ఇందు "న" కారమును విడుచుట నాస్త్యర్థ బోధకమైనదను నభిప్రాయమునఁగాబోలు.

40 వ పుట 51 "పర్వతం బయినయట్లే తాఁబరార్థంబగున్ దేవాయప్పర మాణువు" ఇది యెంతచక్కగా నున్నదో చిత్తగింపుడు. నడుమతా పెట్టుట దేవ పెట్టుట సామాన్యమా?

54 "దరిసెనము" దర్శనార్థము దీనికిలేదు. కానుక కేయిది పూర్వకవులచే వాఁడబడినది. "చేదరిసెనము=చేతికానుక, ఇత్యాదులు దృష్టములు.ఇటకానుక కాదు, దర్శనార్థమే యుండవలయును. "వానికితన సొమ్ము దరిసించె" ఇత్యాదులందువలె "దయితం దరిసించె" ననియర్థము ధ్వనించు చున్నది.

41 వ పుట 55 "పేర్మిమ్మన్నించు" ద్రుతముమీద స్థిరవర్ణమైన మకారము పరమైనప్పుడా ద్రుతము మఱియొక మకారమగుటకు మాత్రము అధర్వణుఁడు వ్రాసెఁగాని అందు "కేచిత్తు" అనియుసమ్మతింజూపె సత్కవు లెవ్వరు నిట్లువాడరు. "నేర్మినన్మన్నించు" అనఁదగు. ఇత్యాది కింకవి ప్రయోగము లిందనేకములు 'పేర్మినన్మన్నించు' అను

చోఁ బ్రాసము చెడును. మన్నించు=సమ్మానించు ఇది తక్కువవారు ఎక్కువవారిపట్ల చేయఁదగినది. ఇట నీశ్వరుఁడే రాజును గౌరవింపవలయు ననుయర్థము వచ్చినది. కానియిది తెలుఁగులో "మన్నింపు" అపరాధక్షమమున కర్థమగును. మన్నించుట కట్టియర్థము స్ఫురింపదు. 56—ఇందు భక్తిలోలుఁడు ఉద్ధురభక్తిన్, ఎంతోనమ్రితన్ రహిన్, చేతోముదంబొప్ప, పునః పునః పునరుక్తార్థములు; గణయతిప్రాసబద్ధములు.

57 బొబ్బిలీకటకములు అన్యదేశ్యమైన నవలాశబ్దమువలెఁ దెనుఁగైన బొబ్బిలిశబ్దమునకు "బొబ్బిలీ" యని దీర్ఘముఁబెట్టుట భాష్యపాఠవైదుష్యమేమో ఇందు "తా" యలంకారము 59 "త్రద్వీలసద్దీపికలన నాస్థానంబు శోభిల్లె" చంద్రుఁడు ప్రకాశించుచున్నపుడు నక్షత్రములకుఁ బ్రకాశముతగ్గునని కవులు వర్ణింతురు. "అందందసద్రాజులొప్పారె" అని యుండేచెప్పుటచే చిన్నచిన్న నక్షత్రములు కానరాక అందందు గ్రహాదులే కానవచ్చుచున్నవని యూహింపనైనది. ఇట్టిచో నక్షత్రములకుఁ బ్రకాశముఁజెప్పుట కవిసమయముకాదు. ఇట్లు రాత్రియగుటను వర్ణించి 42 వ పుట 60 లో

"క. జనవరి నెలయిటు ముగియఁగఁ
జనుదెంచెన్ ఫిబ్రవరివెసన్ భూపతిమా
నరవేణు గోపదేవుని గని
యాజ్ఞనుస్వీకరింపగా మదినెంచెన్."

ఆరాత్రి జనవరిముగిసినది. వేగముగా ఫిబ్రవరి వచ్చినది యనుట యెట్టిసంవిధానమో? జనవరి 31 వ తేదీ యారాత్రి 12 గంటలకు పోయి ఫిబ్రవరినెలవచ్చును. గావున నిట్లు చెప్పెనని మనమూహింపనగు. ఫిబ్రవరిలోనే రాజేనుగునెక్కి వాహ్యాళి వెడలెననుటచే రాత్రి ఒకగంటవేళ యందని స్ఫురించును. కావ్యమునకు ధ్వనియు వ్యంగ్యము

పరిధానములుకదా! ఈకథయంతయు నిట్టులే "తీర్థానికి తీర్థం ప్రసాదానికి ప్రసాదం" అనునట్టులేయున్నది. "మదినెంచెన్" అని సమాపకక్రియఁ జేసినప్పుడు అట నంతో గింతో, నప్పుడో గిప్పుడో, ఏదో గీదో, వేయక పై విషయము వ్రాయుట యీకవి సంప్రదాయముకావచ్చును. 63. అలంకరించితెచ్చి ద్వారమున నిల్పినది యొకగజము రాజెక్కినది రామమోహనమను నుతియొక్కగజమునని తోచుచున్నది. ఈ గజనామము మొదటనేయున్నచో నీసంశయము పుట్టదు. "స్వారికి" ఇది వాహ్యాళికిఁగాదు. స్వామిదర్శనార్థముపోవుట వాహ్యాళియనుటతప్పు. ఇందు "ఒగి" పాదపూరణము.

43 వ పుట 66—"వారమృగనేత్రలాడు లాస్యములు" లాస్యము=నృత్యము; ఆడునృత్యమొకటి పాడునృత్యమొకటియా? పాడు నృత్యమన్న నింత చెల్లినఁజెల్లునుగాని ఆడునృత్యమేమో? వారస్త్రీల నృత్యమన్నఁజాలదా? ఇవియే పాదపూరణములు.

44 వ పుట 67—"పట్టుక, వట్టుక" యని కొనికిఁబదులు 'క' వేసినయపశబ్దములురెండు వానికి తంపువేత్రములు సహాయము. 69—"దరబారుమహాలు" తేఁకువమై=ధైర్యముతో, భయముతో, విడిచి యేనుగునెక్కుచుంటిమనియా భయము? అది మదపుటేనుఁగేమో? వెలమదొరగనుక యేమయినను సరియనుధైర్యమా? రెండునుఁగావు. యతీశ్వరారాధనమునందు భయభక్తులుండవలయుఁగావున నిట్లువ్రాయుట సమంజసమని సమర్థింపబడవచ్చును. "చూపఱు లదేపనిగా దనుఁగాంచుచుండగన్" చూపఱు నిత్యబహువచనము దీనిపై 'లు' తప్పు. భయకారణములేదని పద్యమంతయుఁ జదువక "కాచిత్కాంతా" యని సవరించినట్లు మనము సవరింపనెంచితిమిగాని యదితప్పు. దీనిక్రిందివాక్యమున చూపఱుతన్నదేపనిగాఁజూతురు వారినిశ్చలదృష్టి తనకుఁ గీడుచేయుననునది పెద్దభయకారణమే గనుక నట్లువ్రాయుట

యొప్పునని సవరించుకొందము. 70పై పద్యమున రాజు వీథికి వచ్చెనని వ్రాసి, ఈపద్యమున 'అటుచను దెంచె శ్రేడు' అని మఱియు వ్రాసె; "ఆగజ రథమ్ము వెను వెంటనే" యనుటచే నిది పూర్వోక్త గజము కాదు. గజములఁ బూన్చిన రథమని తెలియుచున్నది. ఇట "ఆ" ప్రసిద్ధవాచకమగు నేర్మిమీఁదసాంపెనలారని రుపయోగములు. గణబద్ధములు.

45 వ పుట—73 ఈకవికిఁ బుంపుల పైఁ బ్రేమమొండని మున్నే చెప్పియుంటిని. ఇందు వేదపుర్నాదము, శంఖపుర్ రవము; అని రెండు స్థిరపూర్వములయిన పుంపులు; 'తోతెంచెడిస్వామి పాదుకలు' తోతెం చుపగు దెంచు వంటిది కాదు. తోడ + తెంచు = తోతెంచు; తెగఁజేయు అని యర్థమగును. "తోతెచ్చు" అనినాస "తోడ్తెచ్చు" అనికాని యుండవగు; దీనికిఁ బిలుచుకొనివచ్చు అని యర్థము. తీసికొనివచ్చు అనునర్థము మృగ్యము ఆయర్థమున్న దనుకొన్న నదియిట సరిపడదు "ఎదురై తోతెంచెడి స్వామి పాదుకలు" ఎదురుగావచ్చుచున్న పాదుకలని యర్థమగును-ఎగిరిగాని,నడిచి గాని పాదుకలు వచ్చుచున్న వేమొ?

46 వ పుట—77 "ఆరాధనపొంపె" మువర్ణలోపము రహి= పాదపూరణము లేక యతిపూరణము.

48 వ పుట—86 ఇది సూర్యాస్తమయ వర్ణనము, ఇందు 41 వ పుటలో సూర్యాస్తమయ వర్ణనము. చంద్రోదయ వర్ణనము చేసినపిదప రాజుత్సవముతో నూరేగినట్లున్నది. ఆ రాత్రియే యుత్సవమైనపిదప రాజు కోటలోనికి వెళ్ళినట్లు వ్రాసెను. మఱియు నిట సూర్యుఁడస్తమించెనని వ్రాయఁబడి యున్నది. నేనింత వాఁడ నంతవాఁడ నాకు ప్రైవము తోడునీడ; నేనే దేవుఁడనని చెప్పి కొను నీకవి లేనిమాట వ్రాయునుపు. ఆనాఁడు సూర్యుడు రెండుసారు లస్తమించియుండును. అందుచేతనే యిట్లు వ్రాసినాఁడు.

49 వ పుట—90 "వేశ్యకాంతలు నృత్యవిస్ఫారగానంపు

మెఱుఁగులొప్పెడిరీతి మేలమాడ" మేలమాడ=పరిహసింప; ఈ పరిహాస మేమో? దేనినేది పరిహసించుచున్నదో? తెలిపెదము.

50 వ పుట—92 "ఉత్కటపు మతాంబులుఁ గడునుదార ములై తగు మాదుగుఁడ్లు" ఈ తెలుఁగులలో సంస్కృత పదములెట్లు సుందరములగుచున్నవో చిత్తగింపుడు. ఉదారము=ధాన్యవిశేషము, ఉదారుఁడు=గొప్పవాడు-దీని నపుంసకము కాబోలు "నుదారము" మందుగుఁడ్లకెంత వైభవము పట్టినదో? ఒక్కట = కూడ; 93—తిరువీథు లేగినవెనుక పురికివచ్చినట్లున్నది. కోటచుట్టు నుండు పురమువీథులు కాక తిరువీథులు వేఱేయుండునా? అవి గుడిలో నున్నవా? లేక యేతోటలోనైన నున్నవా? 94 ఆ దేవోత్సవము చూచి తిర్మలనాథుఁడు (వెంకటేశ్వరులు) సభార్యుఁడై బొబ్బిలికి వచ్చినట్లు "చూపఱుల్ వొగడిరి" వేనినిచూచి వెంకటేశ్వరుఁడు సభార్యుడై వచ్చినాఁడని యూహించిరో? ఆయుత్సవములో నూరేగు వారు గరుఁడవాహనముపై రుక్మిణీ సహితుఁడైన వేణుగోపాలుఁడు, గజవాహనముపై సీతారాములు, సర్పవాహనముపై చక్రినారాయణ స్వామియుఁగదా! ఇటిస్థితిలో దేవోత్సవము చూచినంతనే తిర్మల నాథుఁడు వచ్చినటులు భావించుటకు హేతువు మృగ్యము. చూప ఱుల్=బహువచనముపై బహువచన ప్రత్యయము తప్పు.

53 వ పుట—102.

""ఉ. సానులమేళముం గడు బసందగుబ్యాండు నినానిషుల్ కన
ద్గాన పురస్సరంబులు నగారలు దాసజనప్రతాన దా
సీనికరంబులున్ మతివిశిష్ట పురోహితు లిందరేగిరా
నూనైయు లోనుఁగాఁగలుగు నూతనవస్తువు లాహరింపఁగన్."

ఇందు నూనె నూతనవస్తువని క్రొత్తసంగతిమనకు తెలియనై

నది. యతి కొఱకైన నూతనపుని లోకమునఁగూడదు. అప్పుడేనూవు చెట్లుకోసి దులిపి నూవులు యంత్రమునఁబోసి తీసిన నూనెయని గ్రహించునది. ఇట్టిపద్యములచే గొల్లవాడుమొదలు గొడ్లకాపువాని వఱకును హాయి మనిపించునవి. 103 "నలుగుపిండియు, సీకాయకుంకు మపసపు నిలాధపునకుఁ బట్టమహిషీ యుతునకు నభ్యంజనమ్ము పొంటెఁ బరిచారికలు తెచ్చియుంచిరంత" కుంకుమ-తప్పు; కుంకుము; కుంకు ము తలయంటున కుపయోగించుననియా! "అభ్యంజనముపొంటె" యనిరి తలయంటు కొఱకు తెచ్చియుంచిరనుట విశేషముని తెలియునది.

53 వ పుట—104 "ధరణీతనూభవాకాంతుని రాధికాహృదయ కాంతుని పాదుకలన్" రాముసియు కృష్ణునియు పాదుకలు, అవినాలుగా? లేక రెండా? రెండయినచో రామునిపాదుక యొకటియు, కృష్ణునిపాదుక యొకటియునని తేలుచున్నది. "అర్చన గేహము" అర్చనాగేహమనిన మనోహరముగా నుండును. ఇందు "ఒగి" "అల" పాద పూరణములు.

54 వ పుట—108 "గృహదేవతార్చనార్థముగ" గృహదేవ తలను బూజించు నిమిత్తము; గృహదేవతలను బాదుకలచేఁ బూజించు టయెట్టిదో! గృహదేవతల నెత్తిపైఁ బాదుకలచేనొక పెట్టుపెట్టుటయా!

55 వ పుట—111.ఒగిన్, వినుఁడు.అర్యాల్' ఈమూడు ప దములును బాదపూరణములు. అం"దొగిన్",, అనునదిముఖ్యస్థానము నలంకరించుచున్నది. 112 సప్తాంగవృద్ధి దమ్మగు లక్ష్మీహృదయేశుఁడు నారాయణు పదంబుల పూజయును" సప్తాంగవృద్ధిదమైనది పూజ యన వలయునుగదా! నడుమనున్న లక్ష్మీహృదయేశాదిపదములచే దూరాన్వయము మగుచున్నది. "పూజయును" ఈ సముచ్చయము తగను

తృ తీ యా శ్వా స ము.

57 వ పుట—1ఇందు కవికిష్టమగు తాఁపులు పడియున్నవి. "కంపులగ్నము" జగుప్సాకరము 2, 3, 4 చదివినయెడల కొన్ని యపభ్రంశతురుష్కపదములు సకలజన మనోహరములు.

61 వ పుట—ఇందు 14, 15 పద్యములలో రాజు సభకు వచ్చినట్లు వ్రాసియు రాని యప్పటికథనందుకొని కొంతచెప్పి ప్రియాణమై వైభవముతో సభకువచ్చినట్లు మఱియు వ్రాయఁబడినది. ఇట్లు కాక పూర్వకథ పూర్వమే వర్ణించి సభకువచ్చినట్లు చెప్పుటతగు

68 వ పుట—44 "సింహాసంబు" సింహాసనమునకు అనధాతువుంబట్టి యీరూపము సిద్ధింపఁజేయుట చిత్రము.

72 వ పుట—59 "మతస్థులగు విప్రతతులకు" తతులకు విశేషమైనప్పుడు మతిస్థులను రూపముండదు. విప్రులకు విశేషణమనుచో నేకదేశాన్వయము; "ఒసఁగిరి" కిరి కర్తృపదములేదు.

74 వ పుట—60 "సుసూర్యదార ప్రక్రియమహోత్సవంబులరె మూరాయాత" ఇందు యతి క్లిష్టము. ఇది సొగసైనతప్పు.

76 వ పుట—"సతి మనములోన నిమిడిన చతురుఁడె చతురుండు" సతి=పతివ్రత, లేక స్త్రీ; "సతి మనములోన నిమిడిన" యననేమి? ఆమె కిష్టుఁడై యుండువాఁడు లేక యామె వలలోఁబడియుండువాఁడు చతురుఁడగునా? వెంబకవిత్తగునా? ఇమిడిపోయినాఁడనుటచేనీయర్థము వచ్చుచున్నది.

77 వ పుట—81 "పొరిపడుములగట్టుక" కట్టుక=కొనికి. కకారము నింద్యము. కట్టుక, తిట్టుక, చేసుక, ఇత్యాద్యులు ఈకవి కవిత్వమునకలంకారములు. నజరులు, నజర్లు, యీపదములు పెక్కులుపడినవి.

చ తు ర్థా శ్వా స ము,

89 వ పుట—9 "పోష్టులో నిసిచి" నిసిచి=నిందించి; తన

యొక్క యుత్తరమ చేతనే పట్టుపెట్టె ని ండిపోయినదా? ఎన్నిదస్తాల కాగితములనింపదనున్నదో యీయుత్తరము సామాన్యమా?

93 వ పుట—6 ఆశ్వాసన పద్యములలో, ప్రతివారు=ఎల్లరు అను నర్థమున నీ "ప్రతివారు" సంకర సమాసము ఇట్లు కవిత్వముఁ జెప్పఁగలవాఁడే కాఁబోలు నేనింతవాఁడ నంతవాఁడనని విఱ్ఱవీగుచున్నాఁడు ఈకవికవిత్వ మహాత్వంబెఱుంగఁగోరువారికి "బొబ్బిలి పట్టాభిషేక" మొక్కటియేచాలును. ఎంతమృదువు! ఎంతసొంపు! ఎంతయింపు.

95 వ పుట—18 "పురంబరిగె" ఇదితప్పు పురంబునకరిగె యననొప్పు. "ఎలమిన్" వేటలో జంతుగ్రలను చంపునప్పుడు క్రోధముఁ జెప్పవలయునుగాని ఇట్లు చెప్పఁగూడదు.

96 వ పుట—20 "శీఘ్రగలమున యొప్పసీతారాం" ఇట్లు వ్రాయుటతప్పు. "వెరసియొకమండుపి చెఱినలుపురిగ" ఇది యెంత చక్కనిప్రయోగమో తెలిసికొందురుగాక!

98వ పుట—27 "మెచ్చుచే మహోన్నతచుగ నన్నుగౌరవము నంగనవీలగునంచు నెంచి యీగతిననదానంబొట్లకల్పితముంబొనరించినట్లు" దీనికెంతచక్కని యర్థభావములున్నవో? పాఠకు లెఱుంగుదురు గాక! 28—ఇదియుండ పైపద్యమునఁ జూవే చిత్తగింపుడు.

99 వ పుట—30 "మధ్యనాఁగి నను" మధ్యన్-ఇదితప్పు. మధ్యమున ఁ అనఁదగు ఆఁగు-ఇది సకర్మకము నిలుచునను నర్థమున సకర్మక ప్రయోగములు లేవు.

100 వ పుట 37—

"చ॥ అలనిశి శేషమున్ స్ఫుటతిహాయిగఁ గప్పిన మీఁదనోలిపై
దెలతెలవారఁ జొచ్చె తొలిదిక్కల భాస్కరు తేరివాయు వం
బులనెమరోయనంగనట ముణ్నెద్విజేంద్రులు మేలుకాంచి శి
ష్యులకుశుభ్రతిస్మృతులఁ దెలుపఁజొచ్చిరిబ్రాహ్మముహూర్తకవాటచే॥

నృపతిహాయిగఁగప్పినమీఁద-అననేమి యర్థమో?

నృపతి హాయిగ వస్త్రాదికము కప్పికొనె ననియా? కప్పినయెను టకుఁ గప్పినయచ్చు తప్పుకొందమన్నను కడపుభాతుపకార మధ్యము కలది. దానికీరూపము సిద్ధింపదు. ఉకారమధ్యమైన సిద్ధించు 'భాస్కరు తేరి వారువంబుల నెమరోయువంగ'' గుఱ్ఱములనోటి నురుగు తెల్లగా నుండును. కావున తొలిదిక్కు తెలతెలవారఁ జొచ్చెనని వర్ణించినాఁడు. నెమరనఁగా లోగడతిన్న యాహారపదార్థమును విశ్రాంతి కాలమున లోపలినుండి గొంతులోనికిఁదెచ్చికొని మఱియు నమలిమ్రింగుట. ఆవారువంబులకది విశ్రాంతి సమయముకాదు. నెమరువేయునప్పుడు నురుగులువచ్చుట లుండదు. వారువములు=గుఱ్ఱములు; నెమరువేయునట్లేకవి వర్ణించెను గాని లోకమున నేకవియు వర్ణింపఁడు. అనుభవమునులేదు. గుఱ్ఱముసకిలించిన నాహార పదార్థము జీర్ణించునని శాస్త్రములు చెప్పుచున్నవి. నేనింతవాఁడ నంతవాఁడ నాకు దైనసహాయ మున్నదని తనంతదానే చెప్పుకొన్న సరియా? కవికి యెంత లోకానుభవముండవలయును? 38 —"మృదంగ డిండిమము డెండమ ముఖ డండమ ధ్వనులు శీవిమొయిన్'' డిండిమము డండమధ్వని చేయు నననొప్పునో కాని మృదంగముకూడ నట్టిధ్వనినే చేయునా? ధ్వని శీవిగా నున్నదనుట నాకొల్లాయిగుడ్డ శ్రావ్యముగా నున్నదనునట్లె యున్నది. ఒగి=పాదపూరణము

101 వ పుట—39 ఆఁగిలేయ జనతాఘనతాస్పదులు'' ఆఁగిలేయులనుట కింత పొడుగువచ్చినది.

102 వ పుట—43 గిరినిర్ఝరులన్=సెలయేళ్ళయందు; నిర్ఝర శబ్దము అకారాంతనపుంసక లింగము గావున "నిర్ఝరములన్'' అనవలయును. స్త్రీలింగమైన "నిర్ఝరిణులన్'' అనఁదగు; పొరిపాదపూరణము "అలసి, బడలిరి'' ఇంచుమించు రెండును సమానార్థములే.

103 వ పుట—47 బొబ్బలికి బెబ్బులియనియతికై వ్రాయ

బడినది. "వారికిన్ గుసిగ" అనఁగా సంతోషముగా "ఖుషీ" యను తురష్క పదమున కీగతిపట్టినది ఇట్లపభ్రంశాన్యాది పదములీగ్రంథమున కలంకారములు. వెస=పాదపూరణము 49 "నవనవముగు తన దువేక్" కొత్తకొత్త వేరనఁగా నేమియో?

104 వ పుట—50 చరిత్రమును "తూ, చా" తప్పకుండ చెప్పితినని వ్రాసె. ఇది నిశ్చయమైన వాక్యమే. ఇందలి ప్రతిపద్యమందును జదువునప్పుడు బారకఁలట్టు మాటిమాటికిఁ బలుకుచుందురనియే నా నమ్మకము.

105 వ పుట—55 "అర్జనఁజేసి" అర్జనము అనవలయును. మార్పునందున, అందుపైన తప్పు. ఇతఁడు అనిచెప్పి అలరాయపగారని చెప్పుట ద్విరుక్తియే యగును. 58 వాక + అనెడెదోట=వాకనెడిదోట: ఇది సరికాదు.

106 వ పుట—53 "సెట్టపంటగనెటో చల్పట్టి" అన్యాయముగ ననునప్పుడెటో నిరర్థకము; చలము + పట్టి చలపట్టి యగుఁగాని "చల్పట్టి" అను రూపముగాదు.

107 వ పుట—64 "మాదుగుణముల్" యుష్మదస్మదాత్మార్థంబుల నేకవచనమున కేమువర్ణకము వచ్చునుగాని బహువచనమునకురాదు. ఇట్టి ప్రయోగములు నింద్యములు 65 భానుఁడు తనకొడుకునష్టుఁడైనప్పుడు రాజునుబిలిచి తన దుఃఖమును వెళ్ళఁబోసికొనుచు "రామాయణమును మేము నమ్మమని" రాముఁడే మాకిట్టిశాస్తి చేసెను! అని పలికియు నాను వలెనే రాముఁడును లంకకేగు మార్గము తెలియక వెతనొందలేదా? అని పలికెను. ఇట్లు పలుకుట యెట్టిసమయమున సరిపడియుండునో లేదో పాఠకులెఱుఁగుదురుగాక. ఇందు "రోజులు" అనునది తప్పనబోయి యిట్టితప్పులే గుంపుఁ గుప్పలుగా నున్నప్పుడిది గొప్పతప్పా? అని నిషేధించిరి,

108 వ పుట—71 "వాగుబారి కాంగంగాంలేక" ఆఁగుసకు నిలువలేకయనునర్థము కవిసమ్మతము కాదు ఆఁగు సకర్మకము.

109 వ పుట—72 'జంతువులేగిరి' జంతుశబ్దము పులింగమై నను సర్వసామాన్య ప్రాణివాచకము గావున నేగిరనుట యుక్తముకాదు. ఏగెననుటయే యుక్తము.

111 వ పుట—81 "ముఖ్యబిరుదు" ముఖ్యశబ్దము సంస్కృతము బిరుదు తెలుఁగు ఇవిరెండును సమసింపవు. ఇది సంకరసమాసము. ఈకవియే "గజసింహబిరుదు లోనగు దుష్టసమాసము లిందు వాడెను. 84 ఇందు నిండారు, పొల్పారు, పెంపారు, సొంపారు అని యున్నవి. లఘురేఫయుక్తములైన యీశబ్దములు సరియైనవేకాని 'బొబ్బిలినేతకున్ బెంపారి సొంపారఁగా' అని చదువునప్పుడు రేఫ నిర్ణయము తెలియదు గావున విన్నవారికి కపార్థము కలుగక మానదు. కావున నాశీర్వచనమున నిట్లు అనర్థశ్రవణమిచ్చు పదములువాడనొప్పదు.

114 వ పుట—97 "ఏతద్బొబ్బిలి నేలుఁగాత" బొబ్బిలి కేవలము తెలుఁగుపదము. దానిని ఏతత్తుతోఁగూడసమసింపఁజేయుటతప్పు.

ఇట్లు స్థాలీపులాకన్యాయముగా నీబొబ్బిలిపట్టాభిషేకము విమర్శింపఁబడినది. మఱియు నిందుఁ బ్రతిపద్యమందును వెదకినచో సుమారు రెండువేలతప్పులకు తక్కువగా నుండవని చెప్పవచ్చును. ఒగి, ఓలి, తా, తాను, మొదలగు పాదపూరణములును, శకటరేఫ సాధురేప భేదములును కలియు, నడిపించు, పురమరుగు, చూచుక, కొట్టుక ఉడికీయుడుకని, రాముకు లోనగు నపశబ్దములును, బెక్కులున్నను వాని నన్నిటిని విడిచి యింతవ... ...మర్శించి నందులకుఁ బెద్దలునన్ను మన్నింతురుగాక. నానీపరి... ...విమర్శకాగ్రేసరులకు శాఖాచంద్రమోన్యాయముం జూపినట్లాయె.

చెళ్ళపిళ్ళవారి చెరలాటము

—విక్రమ చెళ్ళపిళ్ళ విమర్శనము—

పీఠిక

నే నీనడుమ విశాఖపట్టణమునకు వెళ్ళినప్పుడు శ్రీకవిభూషణ సెట్టి లక్ష్మీనరసింహముగారి యింటిలో "విక్రమ చెళ్ళపిళ్ళ" అనుపుస్తకము నాకంటఁ బడినది. ఇది యేమి యని కవిభూషణముగారి నడుగఁగా వారు—ఇది చెళ్ళపిళ్ళ వేంకటశాస్త్రిగారిలో రచించిన దని చెప్పి దానిని నా కొసంగినారు. అది నేనామూలాగ్రముగాఁ జదివితిని. "విక్రమ చెళ్ళపిళ్ళ" యన నేమియని చర్చింపఁగా శ్రీ శ్రీ విక్రమ దేవవర్మ మహారాజుగారి పేరును, కవియింటిపేరును గలయఁ గూర్చి పెట్టినపే రని తెలిసినది. ఇందు విక్రమదేవవర్మ మహారాజుగారి విషయముకంటె బొబ్బిలి మొదలగు వారివిషయమే పెచ్చుపెరిగి యున్నది. కావున బొబ్బిలిచెళ్ళపిళ్ళ యనికాని, బొబ్బిలి విక్రమ నానారాజసందర్శన కామేశ్వరీశతక జాతకచర్యారోగ్య భాస్కర రామాయణప్రియాణోపన్యాస సంభావనచెళ్ళపిళ్ళ యనికాని పేరుపెట్టిన సరిపడియుండును. అట్లుచేయ కిట్లు చేయుట యెట్టిదో తెలియదు. "విక్రమ చెళ్ళపిళ్ళ" విక్రమ శబ్దము సంస్కృతము. చెళ్ళపిళ్ళ తెనుఁగు. ఈరెంటి నిట్లు సమసింపఁజేయుట గ్రామ్యసంప్రదాయము కానోపు. ఇంతకన్న "చెళ్ళపిళ్ళ విక్రమ" మనిన నింత పోలియుండును. ఇదిగాక "తిరుపతి వేంకటీయ" మని మఱియొక పేరు. వేంకట=పాపమును బోఁగొట్టునది విశేషణము దానిపై 'ఛ' ప్రత్యయము సరికాదు. "వేంకట" యను పేరు లేదు. కావున వెంకటేశ్వరీయ మనికాని, వెంకటేశీయమనికాని, వెంకన్నీయమనికాని, వెంకయ్యీయ మనికాని యుండిన ప్రౌఢుప్పు కావచ్చును.

ఇది క్రొత్తపేరితో వెలసినది దీనిలోనివిషయ మెంతక్రొత్తదిగా నుండునో యని సావధానముగా మఱియు మఱియుం జదివితిని. చదివినంత నాకుఁ బొడకట్టిన దానిలోని క్రొత్తక్రొత్త పోకడ లన్నియు లోకమునకు నివేదింప వలయునను నభిప్రాయము కలిగినది. గ్రంథ మంతయు గ్రామ్యము గ్రామ్యకవిత్వమనఁ దప్పులతడక. దానిలో నది తప్పు. అది తప్పు అని నిరూపించుట కంబళితోఁ దినుచు వెంట్రుకల ను నేర నెంచినట్లే. గ్రామ్యముతో నిట్టిగ్రంథములు వ్రాయు వారి కెట్టిభయము నుండదు. శబ్దముకొఱకు వెదకులాడ నక్కఱలేదు. వ్యాకరణము చూడనక్కఱలేదు. నోటికి వచ్చినట్లు వ్రాయవచ్చును. అందులో నేదో గొప్పయున్న దనియు, ఆకవిత్వమునకుఁ దియ్యనీటికిఁ జేవ యెక్కినట్లు లోక మిష్టపడుచున్న దనియు వ్రాసికొనుట ఆత్మ గౌరవార్థము. ఇట్టి గ్రామ్యకవిత్వములు గ్రామ్యులు మెచ్చుకొందు రనుటలో సందేహము లేదు. కావుననే వీరికవిత్వము 'గొడ్లకాపువాఁడు మొదలుకొని గొల్లవానివఱకుఁ దేటతెల్ల మగుచుండు' నని లోఁగడ వ్రాసి యుంటిని. ఈగ్రామ్యములో నుదాత్తానుదాత్తాది స్వరసందర్భ మను గొప్పవిషయ మున్న దనియు, అది గామమూర్తి పంతులు లోనగువారు కూడ గ్రహించిరో లేదో తాము మాత్రమే గ్రహించితి మనియు వ్రాసి తమగొప్పను జెప్పుకొన్నారు. ఏభాషకైనను, ఏమాటకైనను ఉదాత్తాది స్వరసందర్భము లేకపోదని వీరికిఁ దెలియదు కాఁబోలు! వీరిగ్రామ్యము వావ్యహారికమును గాక యెందులకుం బనికిమాలిన "అర్థాన్నపుభాష" దీనిలో వీరు ముక్కులేని దానికి ముత్యాలనత్తు పెట్టినట్లు బండిఱాలు, అరసున్నలును బెట్టినారు. అదికూడ నక్కఱలేనిచోట వ్రాయుటయు, కావలసినచోట మానుటయుం గలిగియున్నది. ఇది సరియైనవ్యావహారిక మనుటకును వీలు లేదు "పట్టాభిషేకపు పొత్తాన్ని" ఇట్లు వ్యవహారములో నుం

డదు. "పట్టాభిషేకం హేస్తకాన్ని" అందురు. "ప్రకృతివైచిత్ర్యా లన్నీ" అనిరి. "ప్రకృతివిచిత్రాలన్నీ" అందురు. ఇత్యాదులు వేన వేలు. ఆవిషయమింతతో విడిచి యీవిక్రమచెళ్ళపిళ్ళలోని కథ సంగ్రహముగా నిటఁ జేర్కొందును.

—♦ కథాసంగ్రహము ♦—

మొదట బొబ్బిలిపట్టాభిషేకముమాటలు, ప్రమోదూతమాఘములో రాజావారితోఁబుట్టువు వివాహము మూడేండ్లనాడే తన్నాహ్వాయము చేయుట, సేలువులు బంగారుమురుగులజోడా, అర్ధవెయ్యి, పట్టాభిషేకగ్రంథము 70 పద్యములలోనే ముగియుట, బలవంతపుబ్రాహ్మణార్థపుకవిత్వము చెప్పుటలోఁ దనకు సామర్థ్యము లేకపోవుట, శ్రవణానందము గీరతము, గుంటూరిసీమ లోనగునవి పైతరగతికిఁ జెందినవే. అనుట, మల్లేశ్వరశతకములోని కొన్నిపద్యములు, పట్టాభిషేకములోనికొన్నిపద్యములు, అప్పటికప్పుడే నాకు "డభ్భయ్యోపడిలోకి వయస్సు దిగింది, న్యూమోనియాజ్వరము, నిద్రాహారాలు తిన్నగా లేవు, రాత్రి నల్లమందు "విద్వాంసః కవయోభట్టాః" ఇత్యాది, ఇటీవలిచర్యలోనిపద్యములు "చాదస్తం వ్రాస్తూవున్నట్లు కథానరస్వతికి తోఁచింది కాఁబోలు" అనుట, "ప్రధానాంశం జ్ఞాపకం చేసుకుంటాను బొబ్బిలినుండి కథ జయపురము రాజాగారిసభలోనికి దూఁకినట్లు గజ్జెగట్టుటలోఁ దననేర్పు, బొబ్బిలిరాజాగారు భూమియిచ్చుట కంగీకరించినారఁట, సెలవునిమిత్తము చెప్పినపద్యములు, కృతిసమర్పణపద్యములుకొన్ని, తనవ్రాఁత కొంతమంది వెక్కిరిస్తారని అనుమానం తగులుట, పేరాజుపెళ్ళిలో గురాజు కోపోచ బొబ్బిలినుండి జయపురమునకు వెళ్ళమానుట, నానారాజసందర్శనములో కొన్నిపద్యములు, శతావధానసారమునుండి కొన్నిపద్యాలు, మృత్యుంజయ స్తవమునుండికొన్ని ఆరోగ్యభాస్కరమునుండి కొన్ని నవమనడుమ సందర్భశుద్ధి లేనికొన్ని

మాటలు, కుట్టికవిపద్యము, చెలికాని వెంకటరావుగా రుత్తరమువ్రా యుట, సెట్టిలక్ష్మీనరసింహముగారు వ్రాసినరెండుత్తరములు జయపు రముమహారాజువారిపై వ్రాసియిటీవలిచర్యలోఁ జేర్చినపద్యము, మొ త్త మిట్టిఅయోమయస్థితి వారమురోజులు, తనజబ్బు, వైద్యుఁడు పొ ట్లాలు పంపుట, పాటిమీఁదిగంగానమ్మకు కూటిమీఁదేలోకము "వ్రస్తు తానికివద్దాం" అని మొగలితుర్తిపద్యాలు సోమినకామేశ్వరరావుగారు తమయింటికి వచ్చుట, బెజవాడవెంకట స్వామినాయఁడుగారినూతినీళ్ళు కొబ్బరికాయనీళ్ళే. ఇత్యాదులు చెప్పుట, ఆరోగ్యకామేశ్వరి 63 లో పూర్తిఅయింది. 5 యేండ్లకు ముందే కామేశ్వరిలో 26 పద్యాలు "చావాచావడుచావఁబోయ" డనుపద్యము, కామేశ్వరరావుగారు హోమోపతిమాత్ర లిచ్చినారు, వారిమీఁద కొన్నిపద్యాలు "వాటంత టవి తోస్తే వ్రాసిపంపించాను" నొప్పితగ్గుతూ తగ్గుతూ వుండగా రా జాగారివుత్తరం వచ్చింది అని దానికి జవాబు "అవ్వకు జవ్వనంవచ్చి నా" అనుసామెత శ్రీవారు వ్రాయించినజాబు, ఆరాత్రినిద్రలో కొన్నిపద్యాలు, తోచినట్లు పేరాజుగారు లోనగువారు వెంటవచ్చుట 17 వతేది రాత్రి 12 గంటలకు ప్రయాణనిశ్చయం లేదు, బయలు దేరి పిఠాపురంలో పెద్దమ్మాయియత్తవారింటికిఁ బోవుట, అక్కడభోజ నము చేయుట, వెంకటరావుమొదలగువారితో రైలెక్కి వాల్తేరులో దిగుట (ఇట్లు రైలెక్కి వాల్తేరులో దిగియని యొక్కముక్కలో కథ సంక్షేపించు ట తసరిగాలేదు. పిఠాపురమునుండి వాల్తేరునకుఁ బోవు టకు సుమారు 4 గంటలైనఁ బట్టును. ఈలోనివిషయము విడుట సరి కాదు. ఎన్నవబండిలో నెక్కినారో? అదెంతబండియో? అం దెంత మంది యుండిరో? తాను గూర్చున్నదేముఖమో? ప్రక్కనో? సడు మనో? అం దెవరితో నేమేమి మాటలాడెనో? చాపినకాలు చాపినట్టె యున్నదో మడిచికొనుట జరిగెనో? లేదో? ఇత్యాదులే కాక రైలు

కూయుట, బడబడలాడుట, పరువెత్తుట, నడుమ పోడుముపీల్చుకొనుట, ప్లేషనులవివరము లోనగుముఖ్యవిషయములు వ్రాసి దీరవలయును. అట్లు వ్రాయమి గ్రంథమున కొకకొఱంతయే యని పెద్ద లూహించుట కవకాశముగలుగును.) అట లక్ష్మీనరసింహముగారు ప్రత్యుత్థానముచేయుట, మహారాజావారిదర్శనము చేయుట, ఇటర్రైలులో దోచినపద్యములు మరునాడు మరలదర్శనము, జడ్జీగారు వచ్చుట, ఆనాఁటికి సెలవుగొనుట, మరునాఁడు తనకు వమన మగుట, గండూషము చేసికొనుట, నిద్ర పట్టకపోవుట, పింగళి లక్ష్మీకాంతంగారు వచ్చుట, వైద్యుని దెచ్చుట, ఆరోగ్యము గలుగుట, ఆయన యనకాపల్లిదాకా వచ్చుట, ఇటీవలిచర్యలోనిపద్యములు కొంచెము రుచి చూపుట, వనపర్తిఁగొడవ, చెరువుగుట్టమీఁద నచటివాఁడు వీరిని దిట్టుట, పుల్లారెడ్డిగారిపద్యములు ఆయన ఐ. సీ. యస్. మేను, జయపురప్రభువు త్రవ్వించినచెఱువుసంగతి వార్ధకే తీర్థయాత్ర హావామహాలులో సభ, భగవంతుఁడు వాక్కునందు తాండవించుచున్నాఁడనుట, తాత్కాలికపద్యము, గుంటూరియవధానములోని పద్యములు, ఏకటాకీగా తానుమాటలాడినట్లు ఒళ్ళెరుగనిశివంమాట, యౌవనస్ఫూర్తిఁపద్యము, చర్యాగ్రంథమునుండి, కొమరుఁడనఁగా దత్తపుత్రుఁడనుమాట ఓఢ్రిలలో పూలమహాదేవు లనికొందఱు భార్య లుందురు అని చెప్పుట, వారిసంతానమునకు రాజ్యాధికార ముండదఁట! ఈసంప్రదాయ మీమహారాజునకు గలిగి చెప్పినట్లు చెప్పుట నేస్తము. కట్టుకోవడము వగయిరాలు. ఏదోపద్యము స్ఫురించి వదలుట, అప్పుడనుమానము లేదు గాని యిప్పుడు రాజుగారికి వినుపించునప్పుడనుమానము వచ్చుట, చర్యాగ్రంథమునుండి కొన్నిపద్యములు వ్యావహారికాంధ్రమునుగూర్చి ముచ్చటించుట లోనగు ననేకవిషయములు అందుఁ గలవు.

ఇత్యాదిగ్రామ్యవిషయములతో నాగ్రంథము ముద్రితమైనది. దానిముద్రాభృతి శ్రీవిక్రమదేవవర్మమహారాజుగారే దయచేయించి నారఁట! ఇందలితప్పు లెన్నఁబోవుట ఎలుఁగుగొడ్డుపకుఁ జిమ్మిటాపని వంటిది. ఇదియొక గ్రంథమని ప్రకటించుకొనుటలో మందాక్ష మున్నను లేకున్నను దీనిని విమర్శించుటలో కలదని సందేహము లేకపోలేదు. అయిన నిందలిగ్రామ్యభాగము స్పృశింపక గ్రాంథిక మనుకొను పద్యభాగము స్థాలీపులాకన్యాయముగా విమర్శించుచున్నాను.

పద్యవిమర్శనము.

7 పుట 1. వ పద్యము—"వానుర్పించి నుతింతు" వా=నోరు అర్పించి=అప్పగించి; నోరప్పగించుట యేమో? "మిక్కిలిన్" విశేషణము దీని కీడ్పిత్తము తగదు. అదిం గూడ= అదియుఁ గూడ నను నర్థమా? హాహా! "నే నై యేతేరకయే" నేను, ఐయి, రాకయే, పోకయే; అననేమియో! 2 వపద్యము— ఒకట=ఏకకాలమున, కూడ; ఈయర్థము లిటుఁ బొసఁగవు. ఖర్చు=గ్రామ్యము; "సొమ్ము పోవుటొనఁగూడనిపద్ధతి భూమి యిచ్చి" భూమి యిచ్చినచోఁ బైనుదాహరించిన కష్టము లున్నవి గావున సొమ్మిచ్చుట కేర్పాటుచేసి రనునపుడు "భూమి యిచ్చి" యనుట తప్పు. "భూమి యీక" యనుట యొప్పు. ఇందుఁ "గొండొక" సరిపడని యర్థము గలది. ప్రసిస్థానమని మన మంగీకరింప వలయును. 3 వ పద్యము—"రాజితపేర్మి" సంయుక్తపూర్వ తకారము గురువుకానిదోషము భూషణము.

8 వ పుటలోని "ఇలఁ దా నెందనుకిన్" అను పద్యము బొబ్బిలి పట్టాభిషేక విమర్శనమునఁ జర్చింపఁబడినదియే.

13 వ పుట—కవనంబు=ఇట్లు లోకములోఁ బ్రసిద్ధి యున్నది. కాని ప్రయోగములు కానిపింపవు. కవిత్వము, కవిత, ఇట్లేకానిపించును. 16 వ పుట—"విశాఖపట్టణము రాఁగా" ఇట్లు తప్పు. "పట్టణమునకు రాఁగా" అన నొప్పు. ఇట విశాఖపట్టణమే త్రిపురములు

వచ్చినట్లు వచ్చిన దేమో? కావుననే నేను "ఇదికూర్చి" కూర్చు=అక ర్మకము, ఇట సకర్మముగాఁ బ్రయోగము సరిపడదు. 21 వ పుట 1 వ పద్యము "జయపుర మేగ లేమి" ఇది తప్పు. జయపురమున కననగు. "సాగిరె యుండు" ఇట నీసాగున కర్థము లేదు. వ్యావ హారికమునం దిది యుపయోగించును.

3 వ పద్యము—"దార్ఢ్యము సం దొసగునొ లేదొ" దార్ఢ్య ము సందిచ్చునో లేదో యను చెట్టిదో? విచారింప నగు. 22వ పుట5 నవారి=ఇది యాంధ్రపదము కాదు; ఊరక=తూష్ణీ మర్థకము. ఇట సరిపడదు. 6 వ్యాజ్యము-తుప్పు "వ్యాజ్యేము" అన నగు. 23 వపుట 4 పద్యము "ఆత్మకూరిగజారోహణాది యోగము" ఈ యాత్మకూరి నెక్కడ కన్వయింతురో మీరే యన్వయించుకొనుఁ డని మనవి. 5 "ఊరున నయ్యె" ఊరుశబ్దముసప్తమీవిభక్తికము; ఇట్టివాని కేబుడక్క ల గ్రంథమేని ప్రమాణ మిత్తురేమో? 6 పద్యము అదనము అధికము; విశేషణ మెటకన్వయింతురో? " అది మొద లోభుని లనిన నా కద నము జాతకము నెడల నవ్వారికిఁ దొంబదిరెట్లప్రజ్ఞ యని మది నుద యించె న్నమ్మకము నయుక్తిక మగుచున్"

28 వ పుట—1 వ పద్యమందు మనుష్యున కాయుర్భాగ్య ముకన్న మఱి యేభాగ్యమును లేదు. అట్టిభాగ్యము నాకు బ్రహ్మ యే యిచ్చినాఁడు. దానితో నేను గాలక్షేపము చేయుచున్నాను- అని చెప్పినప్పుడు ఇతరభాగ్యము లన్నియు నీచములే. యేవియు నెవ్వ రిని గోరఁ దగినవి యుండవుగదా! ఇట్టిచో "భర్తయున్ సాయుంబొం డొకఁ జేసెఁ గోరెదను నీసాయంబు కామేశ్వరీ" అని వ్రాసె ఈభర్త యెవరిభర్తయో? కామేశ్వరిభర్త కావచ్చును. లేదా మఱియొ కరిభర్త కావచ్చును. సాయం బొండొక చేసె=ఏమిసాయమో? ఒండొకసాయ మనఁగా నేమి? ఒండు=ఒకటి; ఒక=ఒకటి యొకటి రెండు; లేదా ఒకటి నొకటి చేసె ననిదేమో? "ఒండొక చేసె"

ఇది తప్పు; ఒకనాఁడు ఒకకవి యనవచ్చును గాని "ఒకచేసె" అని యుండదు. 2 వ పద్యము—నే నీజబ్బుకు వచ్చినపిదపఁ గ్రామమునకు వచ్చితి నన్నట్లు తగునేమో? ఇది యొకకారకము. జబ్బు=రోగమున కర్థము లేదు. అలస మందము దీని కర్థములు; ఇట నగాగమము లేదు. ఈలాగు=ఈలాగునే; లాగు=విధము, లాగున=విధముచేత ఇది ద్రుతాంతము ఇఁకాదులకుఁ దప్ప ద్రుతాంతములకు సంధి లేదు. "ఈలాగుననే" యనఁ దగు" అనినఁ బద్యము చెడును.

29 వ పుట 1 వ పద్యము—"సంవత్సరన్నర" ఇది తప్పు. ఎనమన్నూరువంటి దనియు భారతసమ్మత మనియు కవి వ్రాసెనుగాని అట్టిదికా దిది. సంస్కృతము మీఁది యది; భారతసమ్మత మని డబాయించినం బోవునది కాదు. "తా" పాదపూర్ణము. అరుదెంచెఁ బుధుఁ డార్తి వీని నడపన్ బ్రార్థింతు" ఆర్తి=దుఃఖము ఇది యెక్కడ కన్వయింప వలయునో? దుఃఖము వీని నడంగింపఁ బ్రార్థింతు నవి యపార్థము స్ఫురించెడిని. 2 వ పద్యము "నేఁడు మరలన్ మృత్యుంజయు న్వేఁడికొంటకు సి గ్గయ్యెడి" మరలు=నివర్తిల్లు వెనుకకుఁ దిరుగుట, ఈయర్థము లిట సరిపడవు. దీనికి మఱియు ననునర్థము గ్రాంథికము కాదు. సామాన్యు లిట్లువాడుదురు. నే నింతవాఁడ నంతవాఁడ ననుకొనువాఁ డిట్లు వాడఁడు. మొదటఁ బ్రార్థించిన సంతసించి యుపకారము చేసినవారినే మఱియు వేఁడుకొనుట మంచిది. క్రొత్తవారిని వేఁడిన లాభముండునో లేదో! మొదటివాఁడు ఇంక నే నేమియు నీయ నని చెప్పినప్పుడు మఱియొకని వేఁడ వచ్చును. దేవుని వేఁడుకొనుటకు సిగ్గయ్యెడినంట! ఈసిగ్గే మిటికో! ఇట సిగ్గనుట పనికిమాలిన మాట.

30 వ పుట 1 వ పద్యము—"ఎకసక్కెంబుల నాఁడఁగాఁ దొడఁగె నా యీరుద్వయంబు" ఎకసక్కెములు=వికటపుమాటలు; రుద్ద్వయమ్ము వికటపుమాటలాడు నన నేమి యర్థమో? ఎకసక్కెము

నకుఁ బరిహాసార్థ మున్నదనునొప్పు [illegible]. 'ఇప్పుడే సకలేశ్వ కలిగించుకో వలయు నిచ్చలో [illegible] ఆపాయే కలిగించుకో వలయుననియా? బేసో బేసు!! [illegible] —— "ఎటులో యూరించి పద్యాలచే,, ఊరించు=[illegible] అని యర్థము లున్నవి. ఇట నేమియర్థమో? "జీవయాత్ర [illegible] గాక,, ఇట నాశనార్థము స్ఫురించి యశ్లీలమగుచున్నది.

31 వ పుట 2 వ పద్యము —[illegible] నిర్గిదుగ్ధ డెవ్వఁడో? కామేశ్వరియా? [illegible] గాసిపడా? [illegible]ములో నున్న జయపుర శ్రీమన్మహారాజా? [illegible]దోషము, అనన్వితము ను 5 వ పద్యము [illegible] ద్వైతమునకే మొక్కుచుంత యుం దగ్గదు,, ద్వైత[illegible] యభిప్రాయము కాఁ బోలు! కవిత్వమునకు "ద్వైత,, [illegible]; ద్వైతమని శబ్దప్రపంపంచమున లేదు. 6 వ పద్యము — "[illegible] జర్పించి,, చాలు అ=చాల; ఇది కళ. దీనికి మ్రిత[illegible]. "[illegible] స్థిర మయ్యెనేని,, మాట + ఏ=మాటే, [illegible]. స్థిరము=నిలుకడైనది; మాట యెప్పుడును [illegible]. [illegible]దేహముతో బని లేదు. మాటసత్యమైన [illegible] యిట్లనుట సరికాదు.

32 వ పుట 4 వ పద్యము——"[illegible]రుం గూర్చి,, కూర్చి= అకర్మకక్రియ; కూర్చు=[illegible]; ఇవి యిట సరిపడవు. కొమరునకుం గూర్చి [illegible] 5 వ పద్యము——

"శా. నీకారుణ్యము గాక [illegible] గాసి [illegible] బూజింపఁగా
నీకాలమ్మున నెంతపాటికవియో, యెమంతవిద్వాంసుఁడో
నీకేస్పష్టము; వీనిముం దొకరుఁ [illegible] గట్టెక్కునే!
మోకాల్పంటిమొ నీకటాక్షమున [illegible] నాకుఁ గామేశ్వరీ,,
[illegible]చేత నింత [illegible] గాని కవిగాఁడని, విద్వాంసుఁడు

గాడని దేవికి బాగుగాఁ దెలియును గదా! దేవికే గాదు. ఇప్పుడు లోకమునకే తెలియుచున్నది. “నీవిముం దొకఁడుఁ డేని నిల్చి గట్టెక్కనే,, గట్టెక్కుట, మెట్టెక్కుట యన నేమి? వామనుఁ దెవ్వరును నిలువలేక పోయిరనియా? ఎవరు నిలువలేక పోయినారో? ఇంత యహంభావ మేమిటికో? యేమి చూచుకొనియో? తప్పులతడక కవిత్వము చూచుకొనియా? గ్రామ్యభావము చూచుకొనియా? తనకు సముద్రములు మోకాలిబంటియఁట! ఒక్కసారి దిగి చూచినచో నంతయుఁ దెలియ వచ్చును. అప్పు డీతని చెప్పుకో వచ్చును. ఇంతవిఱ్ఱవీఁగుట కాదనువాఁడు లేకపోవుటచేతం గలిగినది. ఇక్కాలమున నెందఱో మహాకవులు, మహాపండితు లున్నారు. వారిముం దీగ్రామ్యకవి యొక లెక్కలోనివాఁడా? అణుమాత్రపువాఁడుం గాఁ డనియు నిల్లు వ్రాసికొనువాఁ డవివేకి యనియుం దెలియునై యున్నది. 3 వ పుటలో 5 వ పద్యము “అంతుబొంతు,, అనునది గ్రామ్యము; 35 వ పుటలో 2 వ పద్యము “కఱ్ఱు,, గ్రామ్యము; 4 వ పద్యములో “ఈలాటిగేస్తు,, గ్రామ్యము. ఎంబి=యుక్తి కై నపడినట్లున్నాయి; 6 వ పద్యము సాదలు=తప్పు; 7 వ పద్యము “ఇప్పగిది తుదకు మొదటికే మోసము దెచ్చుపోల్కి యయ్యె,, మొదటికే మోసము దెచ్చుననుటచే నశ్లీలము ధ్వనించుచున్నది.

36 వ పుటలో 2 వ పద్యము— “ఆరోజారోజునకు,, అపశబ్దము. 39 వ పుట 3 వ పద్యము—

‘మ. సకలమ్మున్ ద్యజియించి కట్టలవయిన్ సంసారము న్నించి యో
గిక్రియన్ దామరపాకుసీటివలె సోకీసోకకే యున్నవా.
కకలంకున్ జయపూర్ణమహేశ్వరు ననంతానంతు వీక్షించుకో
రిక పుట్టెన్ సఫలం బొనర్పు మిది గౌరీ! తల్లి! కామేశ్వరీ’

ఇందు కకారప్రాసమునకు రెండవచరణమున ‘క్రియ’ యని రేఫయుక్తకకారము ప్రాసము చేసెను. ఈకవికవిత్వములో సామాన్య

కవులు వాడునట్టియు, ప్రమాణగ్రంథములలోఁ బ్రమాదమునఁ గాని సంస్కర్తృదోషమునఁ గాని పతితము లై యున్నట్టివియు తప్పుపదములే గతి గల వగుచుండు నని తెలియం దగు. నించి=నిండించి; కుట్టల మీఁద సంసారము నిండించుట యను నర్థ మేమో ? "వారియింటిలోఁ దండులములు నిండుకొన్నవి" లే వని చెప్పుట త ప్పని యిట్లు కొంద అభావమును సూచించు చుండును. ఈదోష మిట సోకకుండుఁ గాక. "సోకీసోకకే" పింగళి సూరన్న కవిత్వములో నిట్లున్న దని లేఖకదోషమును వీరు ప్రమాణీకరించినను ఇది తప్పు. సుమ్మాటికిని దప్పు. ఉడికీయుడుకక, తిట్టీతిట్టక, కొట్టీకొట్టక, చూచీచూడక, దంచీ దంచక ఇత్యాదు లీకవికవిత్వమున కలంకారములు.

4 వ పద్యము — "తత్ప్రయోగిషెత్తునను" ఉత్తరార్ధమునకు మీఁచి త్తము వచ్చినట్లు గుత్త చేసికొని యర్థము చెప్పుకో వలయు. ఇందు 4 వ పాదములోఁ 'దా' పాదపూరణము. తనకును మహారాజున కును గోత్ర మొకటి, ఇద్దరు కవులు, వయస్సు సమానము యశ స్సును సమానమే. ఇత్యాదులం బట్టి మహారాజునకును దనకును సంబంధము వ్యక్తీకరించె. ఈసంబంధము బాదరాయణసంబంధము వంటిదని యెఱుంగనగు "శ్లో" అస్మాకం బదరీచక్రం యుష్మాకం బదరీతరుః బాదరాయణసంబంధా ద్యూయం యూయం వయం వయం' ఇది సంబంధము. 40 వ పుట—1, 2, పద్యములు రాజుగారు భజగోవిందము తెలుఁగుచేసెను. నేను భజగోవిందము చేసిన బ్రహ్మము పేరింటి వాఁడ నుఁడు. కాని జపించు మంత్రము "అది యొన్ననశ్శివాయ" యనున దఁట ! దాని నితఁడు స్తోత్రముచేసినాఁడఁట! ఇది యొకసం బంధము. మఱియు రాజుగారు జనకు లఁట! జనకుని శుకుఁడు దర్శించె నట! దాను శుకుఁ డఁట! చిలుక పలికినట్లు సభలలో స్వరము మార్చి పలుకుదును. గావున శుకుండ నే. అని తన చిలుకపలుకు లాలించె

మఱియు 3 పద్యము—

"శా. ఏ నాఁడేఁడును నిప్పుడె ట్లయిన యమ్నాయమాత్రమో కావ్యస
మ్మానంబందినయాప్రధానరసమున్ మున్మించినియే యుందు మ
ద్ధానం గాక రసాంతరమ్మున నతిద్వం ద్వమ్ము సాగించి వి
జ్ఞానాంకూరములన్ వెలార్పుమని కాజ్ఞాపింపు కామేశ్వరీ"

మహారాజును నేనును ఇప్పు డెట్లున్నను=ఏవిధముగా నున్నను; అనుటవలన నిప్పటికిని నైరస్యము గలిగినట్లు నిశ్చయజ్ఞానము లేమిం దెలుపుచున్నది. మున్నెమాత్రమో=కొంచెముగానో ? గొప్ప గానో ? కావ్యసమ్మానం బందినప్రధానరసము=శృంగారము; "శృంగార వీర కరుణాద్భుత హాస్య భయానకాః" అనుటంజేసి యాదిగ నీయు కావ్యములలో శృంగారముగా వర్ణింపఁబడినది. "ఇప్పు డెట్లున్నను మున్నెమము" అనుటవలన మున్నెమము శృంగారరసము (తప్పు పని)లో మునిఁగి తేలినవాఁడమె, అది యసభ్యమైన విషయమును లోకమునకుఁ దెలియ వాక్రుచ్చుట సాధుజనలక్షణము గాదు. అందు ధర్మావతార మని ప్రసిద్ధిఁగాంచిన మహారాజు నిట్లనుట యెంత యేని యు జుగుప్సాకరము. ఇప్పు డెట్లయిన ననుచోటి సంశయము. ఇపుడు రసాంతరముచేత జ్ఞానాంకూరము వెలార్పుమని కాజ్ఞాపింపుమని దేవిని గోరుచున్నాఁడు. అట్లామె యనుగ్రహించునో లేదో! అనుగ్రహింపకున్నఁ దొంటిసుఖమే. ఇట్టిసందేహములు సెప్పి కవి ననుకొనుట రెండును విడిచినప్పుడే శోభించు నని యెఱుంగనై యున్నది: ఇట 4, 5 పద్యములు భావార్థసందేహాగర్భితములు ఫారన్ మేటరం దలంకారము, రాజధానిసామ్యకల్పన నుతిరమ్య మగమ్యము.

41 వ పుట 1 వ పద్యము—ఇందు మూఁడువంశము "లం దునఁగా,, దనునది మహావిభూషణము. దోశ్శక్తి ,,చూపించకుండినచో నెగ్గవిచోట,, ఇది యొక మహాద్భుతదర్శనము. చూపించకుండినచో ననుచోట దంత్యచకారమునకుఁ బలము నెక్కుండు అనునది యాధారభూతము. చదివి యానందింపుఁడు.

42 వ పుటం 4 వ పద్యము [illegible] తోసంబు,, తోసంబు=ఇట్లు ప్రయోగములున్నవి. [illegible] గ్రంథములలో సైతము గాన రావు. సంతోషము [illegible] సంస్కృత[illegible] తోష మని యున్నట్లు తెలుగున [illegible] ,,తోసము,, శబ్దప్రపంచమున గానరాదు 6 వ పద్యము—

,,మ. ఇహసౌఖ్య[illegible] యేతేని దా
స్యహసంసారభరుల్ [illegible], యిహా[illegible]సమాప్తిన్నో
బహుయత్న[illegible] మోక్షంపుస
న్మహనంబు [illegible] కాంక్షి[illegible],,

ఇది [illegible] సంసారభరు లేరైన ఇహంపు [illegible] (ఏతేని నేని) కనుగొనుట ([illegible]) [illegible]నే కాంక్షింతురని యన్వయము ,,[illegible],, మోక్షపు యత్న [illegible] ఏరుపులు. ఏతేని యేతేని [illegible] ము.

45 పు. [illegible] గలదె మత్కవిత్వము,, [illegible] చెల్లునో?

51 వ పు. 1 వ పద్యము—,,[illegible] గాదు బ్రాహ్మణులను,, [illegible]. జనవాచకములకే గాని [illegible] వర్ణనములో వ్రాయంగా [illegible] ప్రింపడు,, అని వ్రాసె నిది సాధువే [illegible] వ్రాసె. తిక్కన భారతములో [illegible] నిజమే. అది సంస్కర్తల దోషము. తిక్కన [illegible] వ్రాసె నని ప్రమాణము లేదు. యతిప్రాసములలో లేదు. ,,మనుజుల విప్పింపడు,, అనుచో

„జనులందు విప్రిందు„ అనికాని „నరులందు విప్రిందు„ అనికాని సరిచేయవచ్చును ఇట్లు బహుస్థలములలో నున్న సంగీకరింపవలసిన దియే అట్లులేదు గావున నిది తప్పని సర్వజనులు నంగీకరించినదియే.

60 పుట 3 వ పద్యము—„యంబ్రిహ్మలు, ఇదంబ్రిహ్మలు, అని బ్రికారము పాఠము. దీనికి „చెందుం బారగుండు, వంబెడి„ అని రేఫరహితపాఠములు నాడె. ఇట్లు సామాన్యకవిప్రియోగము లున్నను శాస్త్రప్రికారము తప్పు కాకపోదు.

61 వ పుట 4 వ పద్యము—„అన్యత్రకుం బోవంగా„ అన్య త్ర యనునది సంస్కృతావ్యయము. దానికి విభక్తి చేర్చుట వీరిసం ప్రదాయము కాంబోలు! అవ్యయములను వ్యయము చేయునేర్పు సామా న్యమా? ఇట్టివాండే కింకవిసింహము.

62 వ పుట 1 వ పద్యము—„నన్ను ముం చెత్తినన్„ ముంచి యెత్తినన్=ముంచెత్తినన్; క్త్వార్థకసంధి క్త్వార్థకమునకు సంధి లే దని వ్యాకరణములు ఘోషించుచున్నవి. „మూపెత్తినన్„. మూపెత్తుట యెట్లు? మూపు+ఎత్తినన్=మూపునెత్తినన్ అనం దగు.

ఇత్యాదు లెన్నియో దోషము లీపుస్తకమునం జూపట్టుచున్నను స్థాలీపులాకన్యాయముగాం గొన్నిమాత్రమే మచ్చునకిట్లు చూపం బడిన వని పాఠకమహాశయు లెఱుంగుదురు గాక యని విన్నవించు చున్నాను.

చెళ్ళపిళ్ళవారి చెరలాటము

మహానైవేద్యము

నా రచించిన బొబ్బిలిపట్టాభిషేకవిమర్శనమునకు సమాధానమని మహానైవేద్య మనుపేరితో చెళ్ళపిళ్ళవారు కృష్ణాపత్రికలోఁ గొన్నివ్యాసములు ప్రకటించినారు. అందుఁ దెలివిలేనివాఁడని, తనవ మొదలు తెలియనివాఁడని, వ్యంగ్యప్రధానముగా నన్నుఁ దిరస్కరించుటయ కాక, తాను గురువులకుఁ గూడ గురువు నైతి ననియు నెవరో విమర్శకబుధుఁడు పరాజితుఁడై క్షమాపణ కగ్గమయ్యె ననియు వ్రాసి తనయహంభావమును వేనోళ్ళతో వెళ్ళఁబెట్టుకొనుచు నాక దంపుమాట లేవో పది కలయఁ గూర్చి తలయుఁ దోఁకయు నుండని తనయుపన్యాసములవలెఁ బొడిగించి పెద్దపెద్దవ్రాఁతలు "సున్నకు సున్న హళ్ళికి హళ్ళి" యనునట్లు "అబ్బో! యెన్నియధాతలు వేసినాఁడురా" అనుకొనునట్లు సమాధాన మిచ్చితి నని సంతసించుచు ననేకరీతుల వాపోయినాఁడు. ఎట్లుపోయినను నే నం దుదాహరించినవి దురుద్ధర దోషములు. వానిలోఁ గొన్నిఁటికి సామాన్యకవులు వాడినట్టియుఁ బ్రమాణకవులగ్రంథములలోఁ బ్రమాదవశమునఁగాని, సంస్కర్తృదోషమునఁగాని యేకదేశపతితము లైనట్టియు ప్రయోగములు ప్రమాణీకరించినాఁడు. అవిగ్రామ్యకవులకు గతి యగుచుండును. వీనికవిత్వమంతయు గ్రామ్యభూయిష్ఠము గావున వీనికి నవియే గతియైనవి. ఇట్టివి ప్రమాణీకరించు నని నే నెఱుంగుదును. వీరు సూచించినవి యెవ్వరికినిఁ గ్రొత్తలు కావు. అవి యపప్రయోగములు. వానితోఁ దనగ్రంథమందలి నల్లమచ్చలను దుడిచివేసికొందు మనుకొనుట కఱకుక్కను గంగిగోవును జేయుదు మనుకొనుటగదా. ప్రమాణకవు లెవ్వరు న

ఆప్రయోగము [illegible] [illegible] [illegible] సమర్థనము సరి యైనది కాదని [illegible] [illegible]. [illegible] సర్వ[illegible]బోధక ముకున్నట్లు, అందుకు [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] బదిగాఁ జెప్పిన సమాధానము [illegible] [illegible] [illegible] గావించు చున్నవాఁడ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] గాక.

(1) "[illegible] [illegible] [illegible]" అను పద్యము బొబ్బిలి పట్టాభిషేకములో [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] లలో మొదటిది. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], "[illegible] సంపద" [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible]ములో "[illegible]" [illegible] మొదట [illegible] [illegible] [illegible] టలు వ్రాసి "[illegible]" [illegible] [illegible] [illegible] పరిశీలన లేనికారణమున [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] "[illegible]" ఇత్యా దు లేవో వ్రాసి [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] నన్ను గర్హించె. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] నాకు దొరికినది. [illegible] [illegible] "చేసెక" [illegible] [illegible]. అది ద్వితీయముద్రణములో [illegible] [illegible] [illegible] ఇంతియే కాని "చేసెక" [illegible] నా[illegible] [illegible] చెప్పలేదు కావున "చేసెక" అను [illegible] [illegible] [illegible] స్పష్టము. ఇక నది మొదటిగాదు [illegible] [illegible] [illegible]. అవిబొబ్బిలి పట్టాభిషేక [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] ను గాని [illegible] [illegible] [illegible] గాని చేర్చుట తగదు. కావున "[illegible]" [illegible] [illegible] [illegible] సిద్ధాంతము. షష్టిపూర్తి[illegible] [illegible] మొదటి [illegible] చేయుట తప్పు. మార్చినంతమాత్రమున దోషము [illegible] [illegible] తెలిసి తక్కువ రాజు న శిరచ్ఛేదించు [illegible] లలో నది మొదటిది కదా! గ్రంథములో నుండి వానిని [illegible] [illegible] [illegible] దోషము దోషము గానే [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] "[illegible]

గా నున్నది. "సున్నకి సున్న హళ్ళికి హళ్ళి,, అనునది సమాధానమునకే యసహ్యించును. ఇది గ్రంథారంభము కాదు. 'సిరి' యనునది గ్రంథారంభ మని కదా సమాధి. అట్లయినచో నదియు దోషదూషితమే. అట సకార మగ్నిబీజమై యాగ్నేయధర్మముం జూపునది యగుచున్నది. అందాఱవచో "వ" కారము దానికిఁ దోడుపడుచున్నది. గ్రంథకర్త బుద్ధిమంతుఁ డైనచో నిట్లు చెప్పక "ఈసనాతనాచార మిప్పటివారు పాటింపరు" అని నేను వ్రాసినది పురస్కరించుకొని "గ్రామ్యకవుల మగుమేము దీనినిఁ బాటింపము" అని యొక్కముక్క వ్రాసినచోఁ గొంతలోఁ గొంతగా నైన సరిపెట్టుకొన్నట్లగును. అట్లు చేయక యిట్లు చేయుటచేత నీదోషము కవి యంగీకరించె నని లోకము విశ్వసించును. ఇట నవిమృశ్యకారి యెవ్వరో తేటతెల్ల మగుచునే యున్నది. మఱియు నందు నేఁ జూపిన తప్పులు మిక్కిలి శోకనీయావస్థలో నున్నవట! పాప మట్టియవస్థ వారికిఁ బట్టినందులకు విచారింపవలసి నదియే. కానీ! యేమిచేయుద మిది తాను దెచ్చిపెట్టుకొన్నదే కదా!

అచ్చుతప్పులు ప్రమాదములు విమర్శింప లేదు. కావున "భూధరణీభర్త" యనునది యచ్చుతప్పని విమర్శింప లేదని యెఱుంగునది. రెండవముద్రణములో "అచ్చులోపాన్నిన్నీ మఱికొన్నిటినిన్నీ సవరించి వున్నాము" అనుటచేత నేను సర్వజ్ఞుఁడ నని వ్రాసికొన్నను, దాను సర్వజ్ఞుఁడు కాడనియుఁ "మఱికొన్నిటి" ననుటచేతఁ దనకును దప్పులు రాక మాన వనియు తెలియుచున్నది. "వకపద్యంలో వకచరణంలో మాకు అంగీకారము గాని విశ్రమం పడ్డది" అనెను; "మాకు" ఇది రాయల్‌వుయ్ కాబోలు! కాని దాని నేల సవరించి యుండలేదో? అతిశయమా? దానికే బుడబుడక్కలగ్రంథమేని ప్రకమాణీకరింతు మనిగ్రుమ్మా? 'మొదటిముద్రణాన్నే పట్టుక వ్రేళ్ళాడ తానే

మో?" అనెను. రెండవముద్రణమునం గల దోషములు చూపిన మూండవముద్రణము నందు నట్లే యయిన నాలుగవ ముద్రణ మని చెప్పునే! యప్పుడెట్లు? ఎన్నిముద్రణము లైన నిట్లే యుండును. కుంటివాండెంత నడచినం గుంటి కుంటి గానే యుండును. కానీ యొక్క మాట. వారి మొదటిముద్రణములో దోషము లున్నవని యంగీకరించుచున్నారు గావున దానికి లోకములో వ్యాప్తి గలుగకుండం జేసికొనుట శ్రేయ మని బోధించుచున్నాను. రెండవ, మూండవలకు నిట్టిగతియే పట్టిన వానికి నిట్టికే నిష్కృతి చేసికో వచ్చును. ఇట్టిచో నేనపహాస్యము పాలైతి నని వ్రాసి పిచ్చితందనాలు త్రొక్కుట పాడి యగునా?

(2) "ఎందయినను మొదటిసృష్టికంటెం దరువాత సృష్టియే చక్కంగా నుండును" అని నేను వ్రాసినది సరి గాదని హేళనముచేసె. చిత్తు వ్రాసి సాపు వ్రాయుదు రన్నది సరి యైన యుదాహరణము కాదా? తనగ్రంథము మొదటిముద్రణములోని దోషములు ద్వితీయముద్రణములో సవరించితిమని వ్రాసెను. అట్లు చేయ నేమిటికి? 'మొదటిదానిలో నేదో కారణముచేతం దప్పులు పడెను.' అని యెవరెవరో చెప్పుటచేతనో తనకే తోచుటచేతనో కదా ద్వితీయముద్రణమునందు సరి చేయం బడెను! దీనింబట్టి మొదటిసృష్టికన్నం దరువాతసృష్టియే చక్కంగా నుండుననునది సరి యని తేలుట లేదా? చిత్తు వ్రాయుట సాపు వ్రాయుట నాకుం గల యనుభవ మనెను. నాకే గాదు లోకమంతకు నిదియే యనుభవము. కాదన్న ద్వితీయముద్రణమున సవరింప నేల వచ్చును? "సృష్టి రాద్యేవ ధాతుః" అను కాళిదాసోక్తి కభిప్రాయ మతం డూహించినట్లు కాదు. అది యెన్నవసృష్టియైనను అగ్రగణ్యతం గాంచినదనుట కట్లు ప్రయోగింపం బడెను. సుందరవస్తువులలో నదియే మొదటిది గా తెలియందగు. ఈవాని వ్రాంత గొంకతప్పును.

సవరింపఁ బోయి వేయితప్పులను జేసినట్లు పరిణమించుచున్నది. "కాళిదాసాది కవులకైనఁ గలవు తప్పులు" అనుటంజేసి తానును లోకముతోఁ బాఁటివాఁడనే యని తెలివి తెచ్చుకొని "ఇవి నాతప్పులే" అని యంగీకరించుట మంచిది. అట్లు కాక యిట్లు వ్రాసిన లోకము హీహీ!! యనక మానదు. "తాము వ్రాసినదిన్నీ అనుభూతమే. నేనువ్రాసినదిన్నీ అనుభూతమే కాబట్టి ఉభయాన్నీ స్వీకరించవలసి యుండఁగా" అని వ్రాసెను. వాని దనుభూతము కాదు. మొదటి దెప్పటును జిత్తే. తరువాతిదే సాఫు. ప్రపంచముపై కొక్కమాఱు కన్నెత్తి చూచినం దెలియును. వస్తునిర్మాణాదికము, పరిపాలనాదికము; నాగరకతాది ధర్మములును సాక్ష్య మిచ్చును. గద్దరించిన లాభము లేదు వ్యంగ్యముగాఁ దిట్టుటయును దగదు. ఇతరులును దిట్ట నేర్పు గలదని తెలియవలయు. తాటియాకులచప్పుళ్ళకుఁ గుందేళ్లు చెదరవు. నే నింతవాఁడ నని విఱ్ఱవీఁగుట వేసికినిం దగదు.

(౩) "దగ్గరనున్న భర్తఁనిది" అను పద్యములో భర్తృశబ్దమునకు రాజనునర్థములే దని నేను వ్రాసితి ననుకొనుట తెలివి లేకయే. "భృఞ్ ధాతువునకు భరణార్థ మున్నను భర్తయనుపదము పెనిమిటికే రూఢ మగుచున్నది" అని యంటిని. ఒకరాజుగారు తమ్ముఁ బాలించునట్టేడు చూపట్టు వతని వితఁడు నాభర్త యని స్త్రీ కాని పురుషుఁడు కాని యనునా? వారివృత్తములో నన వచ్చునేమో? ఆపద్యములో గవి యవివేక మెట్లు తేలుచున్నదో లోకమునకుం దెలియదా? సిగ్గుపడి—చ్చినవానివలెఁ బడియుండక యిట్లు నో రెత్తవచ్చుట యేమో? అందు నేఁ జూపిన మహాదోష మంతయుం గప్పిపుచ్చి సమాధాన మిచ్చినట్లు నటించుచు "భర్తృశబ్దమునకు రా జర్థము లే దనియె నీఘంటు చూచుకోవలసింది" అనుట యెట్టిదో తెలియదు. శ్రీగన్నవరపు సుబ్బరామయ్యగారు నన్ను నిరాకరించిరో వాని నిరాకరించిరో వ్యాసము చదివినవారికి తెలియకపోదు. లేదా సుబ్బరామయ్యగారినే మీ

యథార్థాభిప్రాయము తెలుపుఁ డని కోరిన వారే చెప్పుదురు.

(4) "బలవశులు—గ్రామ్యోక్తి. బలవంతు లనఁదగుఁ" అని శతఘ్నిలోనిది నే వ్రాసితిని. దీనికి సమాధానము "కొబ్బరిచెట్టెందుల కెక్కితి వన దూడగడ్డికి" అని చెప్పినట్లే యున్నది. బలవశులు, బలవంతులు రెండును సంస్కృతపదములే యని యందఱును దెలియును. చెప్పనక్కఱలేదు. "రూపభేదమేకాని యర్థభేద మంతగా లే దనిన్నీ, తాత్పర్యంలో అసలే లే దనిన్నీ" సమాధాన మిడుచున్నారు. "అంతగా లేదు" అనుటచేతనే యర్థములోఁ గొంతభేదమున్న దని స్పష్టపడుట లేదా? ఇఁకఁ దాత్పర్యములో నంతయు భేదమే. బలవంతుఁడు=బలముకలవాఁడు; బలవశుఁడు=బలమునకు వశమైనవాఁడు; అనఁగా బలశూన్యుఁ డని తేలుచున్నది. ఇందులకుఁగవి ప్రమాణీకరించిన పరవశశబ్దమే సాక్ష్యమిచ్చుచున్నది. పరవశుఁడు=పరులకు వశ మయినవాఁడు, దేహ మెఱుంగని వాఁడు; ఇట్టియర్థమే బలవశశబ్దమందును, వచ్చునసుట నిశ్చయము. ఇటఁ గవిమతము లో బలవంతుఁ డనియే కావున "బలవశి" అను వ్యావహారికపదము గ్రహించె ననుటలో సందేహింప నక్కఱ లేదు కావున నది గ్రామ్యోక్తి యని చెప్పితిని. చెప్పుచుంటిని. దాని కేగురవయ్యగుడ్డిపద్య మైనఁ బ్రమాణీకరించి తప్పు కా దని చెప్పుకొనుట యొప్పునేమొ?

(5) "మధ్యమధ్య, మువర్ణములేక ప్రయోగములు మృగ్యములు" అని నేను వ్రాసితిని. "మృగ్యము లనడంలోనే వెదకితే ప్రయోగాలు దొరుకుతాయనే మాట స్ఫురిస్తూవుంది. వెదకడమూ అయింది. దొరకడమూ అయింది" అని సమాధానము. వెదకితి మనుటచేతనే ప్రయోగబాహుళ్యము లేదనియు, వెదుకగా వెదుకగా నెక్కడనో యేపుచ్చుపుస్తకములోనో దొరికె ననియుఁ దేలుచున్నది. ఆ, దొరికినది. అపప్రయోగము; వేంకటరామశాస్త్రిగారు వ్రాసినను, నేను

వ్రాసినను, బ్రహ్మదేవుని పెద్దకొడుకు వ్రాసినను దప్పే. ముమ్మాటికిని దప్పే. "మధ్యమధ్య" యనఁ గూడదనుట శిలాక్షర లిఖితమే.

(6) అందున--సప్తమీప్రత్యయ మగు అంన్పై నకారము తప్పు. అనునావిమర్శనముపై, గొన్నిపాదుప్రయోగములు చూపి "హైసరుమజ్జా" అనుకొనుచుండఁ బోలును మనగ్రామ్యకవి! అవి యన్నియు సంస్కృతజ్ఞలయప్రయోగములు. "సీ.........చప లత్వ ముడిగి భాద్రపదంబునందున జప మొనర్చితి" అదు + అ=అం దున; భాద్రపదమునందే యనునిశ్చయార్థమున వచ్చినది కాని, సప్త మీప్రత్యయముపై సప్తమ్యర్థమున వచ్చినది కాదు. "శా. తల్లీనిన్ను దలంచి" యనుపద్యములో "నుల్లంబందుననిల్చి" అనునదియుఁ బై దానివంటిదే. ఈకవి ప్రయోగము లిట్టివి కావు. సప్తమిమీఁదనే మఱియు సప్తమిగా వచ్చినవే. "జతుగృహమ్మందునఁ జావకుండ" ఇట్లు వీరు చూచినప్రతిలో నున్నదేమో? నేను జూచినప్రతిలో "జ తుగృహంబునయందుఁ జావకుండ" అని యున్నది. ఇత్యాది సంస్కృ తజ్ఞాదోషములు పట్టుకొని మనగ్రామ్యకవులు ప్రాకులాడుచున్నారు. ఇవి యస్మదాదులకుఁ దెలియునిప్రయోగములు కావు.

(7) అందుకు-ఇందుకు-తప్పులు కావని చెప్పుటకు వసుచరి త్రము "మ..........ఇందుకు సుధ్భృఙ్గాలంబు రాఁ జెల్లునే" అని యున్నదఁట! దీనిం గూర్చి చర్చింతము. ఇందుకు=ఈప్రదేశము నకు, ఈకార్యమునకు; అని సాధారణార్థము. ఇట్టివిరభిప్రాయ మైనపద ముచు రామరాజభూషణుఁ డెప్పుడుం బ్రయోగింపఁడు. వసుచరిత్ర లో సార్థకము గానిపద మొక్కటియు నుండదు. ఇట "ఈడకు" అని ప్రయోగించె ననుట సమంజసము. ఈడ, అడ, శబ్దములు నీచప్రదే శమును దెలుపునవి. అది పంచమహాపాతకులుండెడునది. దుష్టస్థానము గావున 'ఈడకు' అని వ్రాసె నని మనము సులభముగా సంస్కరించుకొ

నవచ్చును. ఎందుకు అని సుప్తార్థప్రకాశికాకారుఁడు వ్రాసెనఁట ! నాగ్రంథములలో "పన్నుకు నిజాముకు" అని యున్నదఁట ! ఎందు న్నదో ? ఉండుఁ గాక. నావ్రాఁతలలో నున్నను బ్రహ్మదేవుని వ్రాఁత లలో నున్నను దప్పే. కింకవులలెక్క యేమి ? ఎవ్వరైనను జచ్చినట్లు దిద్దుకో వలసినదే.

(8) "చేతురు, కోతురు" ఇవి దోషము లని చెరలాటము మొదటిభాగమున వ్రాసితిని. దోషము లే దని గ్రంథకర్త గట్టిగా జెప్పుచున్నాఁడు "చేతురు కోతు రిత్యాదులు అసాధువు" లని బాల వ్యాకరణములో సూరిగారు వ్రాసిరి. అవ్రాఁత కైతగాఁడు ప్రమా ద మనియె. అది యెన్నటికిని బ్రమాదము కాదు. బహుగ్రంథములు పరిశోధించియే సూరి వ్రాసెను. భారతాదులలో సూరి కట్టిప్రయో గము కానిపింపలేదు. ఇప్పుడు వీనికిఁ గనిపించునవి సంస్కర్తలు దిద్ది పాడుచేసినరూపములు. మనము చేతఁ గాక తప్పులు చేసి ఆతప్పులు గ్రంథకర్తలు చేసి రని వారిపై దోష మారోపించుట మహాపాత కము. "సుప్తార్థప్రకాశికలో కవిబ్రహ్మగారి ప్రయోగాలనే చూడ కుండా అసాధువు లనడం ప్రమాదం కాక మఱేంటి?" అనె నీగ్రామ్య కవి, బాలవ్యా. క్రి. ప. సూ 108 "చువర్ణంబుతోడ దుగ్ధకారంబు త కారంబగు" దీనిచే నిలుచు, నిలుతురు; అగును. ఇట్లు యువర్ణాంత ధాతువులకుఁ గాదు. చేతురు కోతు రిత్యాదు లసాధువులని యేఁటుం గునది. అనిబాలవ్యాకరణము. దానికి వాఖ్యానమైన సుప్తార్థప్రకాశికలో క॥ వేంకటరామశాస్త్రిగారు—"చేయునకును, గోయునకును ముక్కు రాఁగా చేయుదురు కోయుదురు అనురూపంబులలో—చువర్ణంబు లేమిం జేసి యీసూత్రమునఁ దకారము రాదు. 'చేతును' ఇత్యాది తకార ఘటితరూపంబులు కవిత్రయేతరకృతులందుఁ గొన్నిటం గానిపించెడిం గాని అవి యార్యస్వీకార్యంబులు గానందున నుదాహార్యంబులు గా

వమ్యో" అనిఁవ్రాసి కవిబ్రహ్మకవిత్వములో నీక్రిందిపద్య మొకటి కానిపించుచున్న దిః —

"మ. బలియుం డాసాంబగుండు భావభవదర్పభ్రాంతుఁడై వచ్చి ని
శ్చలసర్వాంగత నున్న న న్నరసి నీచందంబు గాకున్న నా
కులతం బొందెదునప్డు మంటపము సంక్షోభింపఁగాఁ జేతుఁ గ
ట్టలుకం బెబ్బులిఁ గ్రోల వ్రేసినటు లుగ్రాకార మేపారఁగన్"

అని యుదాహరించినమాట నిజమే. ఇట్లు శాస్త్రిగారు చూచిన పుస్తకములో నున్నదేమో ? వారిమతము మున్నె చెప్పి యిది యెట్టిప్రయోగమో యని చర్చ చేయక యూరక దీని వ్రాసి వదలినారు. ఇట్టిచో దీనిం బ్రమాణీకరించుట మనకై తగానియజ్ఞానవిలసిత మనక తప్పదు. తిక్కన ప్రయోగించె ననునది సంస్కర్తల దోషము గాని తిక్కనదోషము గాదు. నేను చూచినతాళపత్రగ్రంథములలో నిట్లు లేదు. "సంక్షోభింపఁగా లేతు" అని యొకదానిలోను "సంక్షోభింపగాఁ నేతు" అని మఱియొకదానిలోను ఉన్నది. ఇదిగాక 1914 సం॥రమున ముద్రిత మైనవావిళ్ళవారిప్రతిలో 62 వ పుటలో "సంక్షోభింపఁగా నేతు" అనియే యున్నది. సంక్షోభింపఁగాఁ జేయుదు ననుటకంటె సంక్షోభించునట్లు బెబ్బులిఁ గోలవేసినటు లుగ్రాకార మేపార ఏతు=అతిశయింతు; విజృంభింతు; నని చెప్పుటయే సమన్వయము. చేతునన్నది సమన్వయము కాదు. ఇట్లే భారతాదిగ్రంథములలోఁ బెలివితక్కువవా్రు కొన్నిసంస్కారములు చేసినారు. "నేను విదప దగిమొద" అని వ్రాసస్థానమున నున్నది గావున నేను శబ్దము కళ యని వాదించిరి. తుద కిప్పు డొకశుద్ధప్రతిలో "నేను వెనుక దిగియెద" అని కానిపించుటఁజేసి దుర్వాదము లడుగంటినవి. కర్ణునిజన్మము సద్యస్స్నాల మని యాదిపర్వములో నుండఁగా నారణ్య

పర్వము లో "శ్లో॥ శుక్లే దశోత్తరే వర్షే" అని యుండుటం జేసియట "కుంతిపదిమాసములు నీరుమోసి కర్ణుం గనినది" అని సంస్కరించిరి. ఇత్యాది సంస్కృతజ్ఞదోషములు కవుల గర్హింపం జేయుటేకాక లోక మును బాధించుచున్నవి. ఇత్యాదు లీకవి "భారతాన్నుంచే యిచ్చి పాశుపతంలో చర్చించి వున్నాను" అని వ్రాసె నవియన్నియు నిట్లే భగ్నములు కాం గలవని వెతింగికొనుంగాక కూచిమ .చితిమ్మకవి "మ॥ తనరారన్ నుతిసేతుసేతుహిమవత్,, అని తనగ్రంథములో వ్రాసి కొనె నట; అతండు ,,నుతిసేతు,, ననెనో ,,నుతియింతు,, ననెనో యె వ్వని కెఱుక? అనుప్రాస మతని నంతగా బాధింపదు. ఇది కంఠపట్టు కొనునది—ంఠము పట్టుపట్టుకొనునదియుం గాదు. తిమ్మకవి వ్రాసిన వ్రాయుంగాక. అది మనకు విశ్వాసపాత్రము గాదు. అతం డొకవ్యా కరము వ్రాసి అం దెన్నో తప్పు లుదాహరించినాండు. ద్రుతమువీంద నచ్చు సంధింపంబడిన దుస్సంధి యని వ్యాకరణము లెల్ల ఘోషించు చుండ దుస్సంధి కా దిది చెల్లునని భారతాదులనుండి పైనుదాహరించి నట్టి తప్పుప్రయోగములు చూపినాండు. ,,మ॥.........చోట్లంబలె, న్నురుశోభావిభవాకరంబు లగుచున్ రోమాంకుర స్థానముల్,, ఇత్యా దులు. ఈపద్యములో 4 వ చరణమున దుస్సంధిదోషమే కాక యతి స్థానమున నుండునకారముతో నంఖండమో గిఖండమో! యతియుం దప్పినది. ,,చోట్లంబలె న్నురుశోభా,, అని కవియే వ్రాసినాం డని వానినెత్తిపై నీదోషము పెట్టుటకంటె ,,చోట్లంబలెన్ గురుశోభా,, అని వ్రాసె నని మనము సవరించుకొన్నచో దుస్సంధిదోషము దుర్యతి దోషముం గూడం దొలంగిపోయి పద్యము శుద్ధస్ఫటికసంకాశ మగు చున్నది కదా! ఇటులే యాయావిషయముల గ్రామ్యకవు లిచ్చిన ప్ర యోగము లన్నియు. వీనిం బట్టుకొని తమపాడుకవిత్వమును సవరించుకోం బోవుట పరిహాసపాత్ర మగుటకే యని మున్మాటికిం జెప్పుచున్నాను.

(9) "అందచందములు—ఇదితప్పు" అంటిరి. ఇప్పటికిని దప్పే. ఒప్పనుటయుం దప్పు. "ఆబ్దికంబుతోడ స్త్రీసమంబు ప్రాయికంబుగా ద్వంద్వం బగు" అన్నదమ్ములు, తల్లిదండ్రులు, ఊరువల్లెలు, ఆలుమగలు; మగఁడును బిడ్డలును; పల్లమును గట్టును, ఇత్యాదులు సమసింప వని యీనియమంబున నెఱుంగు నది. ఇట్లుండ "ప్రౌఢవ్యాకరణము చూస్తే తెలుస్తుంది" అనిరి. ప్రౌఢవ్యాకరణమిప్పుడు చూడ నక్కఱ లేదు. చూచి నిరసించినదియే. ప్రౌఢవ్యాకరణ మొక లక్షణగ్రంథ మని దాని నాధారము చేసికొనుట కంటె నారచించిన గ్రామ్యవ్యాకరణ మాధారము చేసికొనుట మంచిది. "బాలవ్యాకరణవ్యాఖ్యాన మగుగుప్తార్థప్రకాశిక చూచినా తేలుతుంది" ఆవ్యాఖ్యానములో నే మన్నారంటె "తెలుంగులో నీద్వంద్వసమానము తఱచు స్త్రీసమంబై ప్రథమైకవచనము లోపించుపదమై ఉండవలెను.... ......" అని కొంత వ్రాసి "అందచందములు" అని వుదాహరించారు. అనియు, "ఆక్షేపించేటప్పుడు వోపికపెట్టి గ్రంథాలు తిరగేసి చూడాలి" అనిరి నేను సల్లక్షణగ్రంథములు చూచియే సల్లక్ష్యములు చూచియే "యిదితప్పు" అని వ్రాసితిని. గుప్తార్థప్రకాశికలో "స్త్రీసమపదమై" యని సూత్రార్థమే యనుసరించిరి. సంజ్ఞాదేశము లేక కొన్నిద్వంద్వము లున్న వని యేవో కొన్ని ప్రయోగము లిచ్చిరి. అప్పాచెల్లెండ్రు, కండతుండెములు మొదలగునవి "క॥........అనఁగశ్యపుభార్య లిరువు రప్పాచెల్లం డ్రనిమిషుల నసురగణముం గనిరి" అని యుదాహరించి అన్నాదమ్ములు, తల్లీదండ్రులు మున్నగునవి యాంధ్రంబునం గానఁ బడుచున్న వని వ్రాసిరి. అట్లగుటకుం గల సూత్రముం జూపలేదు. "ఇరువు రప్పయుఁ జెల్లెల్ అనిమిషుల" అని కాని మఱియొకవిధముగాఁ గాని యుండ వచ్చు నిట్టే "అన్నాదమ్ములు, తల్లీదండ్రు" లని యెఱుంగునది. ఇట్లువ్రాసిన శాస్త్రిగారే సమానప్రకరణములో "ద్వంద్వంబులోని పూర్వపదంబు స్త్రీసమాంబు గావలె నన్న నియమంబునచేత (మగఁడును బిడ్డలును, ఇత్యాదు

లందలిపూర్వపదంబునకుఁ బ్రిథమైకవచనంబు లేనియుండున నిట్టిశబ్దం బుతో ద్వంద్వంబు ఘటియింపనేరదు.........వ్యస్తంబుగానే ప్రయోగింప వలయును,, అని వ్రాసిరి. దీనివలన ,,అందచందములు,, అని సామాన్యకవులగ్రంథములలోఁ గానిపించు నది తప్పని తెలియుచున్నది. దీనికి మహాకవులప్రయోగములు మృగ్యములు కావున నిది తప్పని చెప్పితిని. కా దనినచో ,,వాఁడూవీడూ, పిల్లాజల్లా,, అనియు(గుజ్జము గాడిద) గుజ్జుగాడిదలు; మంచకుంచములు మంచాకుంచములు, సిల్లా నిప్పులు,, ఇత్యాదులు ప్రయోగించుకో వచ్చును. ఎవనికిఁ గావలయును. ,,వస్తాడు, పోతాడు, చూస్తూ చేస్తూ,, ఇత్యాదులకు శ్రీనాథునిచాటువు ,,దస్త్రాలున్ మసిబుడ్లులున్...... వస్తా చూస్తిమి రోస్తిమి,, ఇత్యాదు లున్నవి గావున తనకవిత్వమున కలంకారముగా గ్రహించుకొనుటయే మంచిది. అప్పుడు నే నింతవాఁడ నంతవాఁడ నని విజ్జుపీగ వచ్చును. తనరాత బండమీఁదఁ దోల వచ్చును.

(10) ,,రాజితప్రేమ—ఇత్యాదు లెన్నో సంయుక్తపూర్వము గురువు కాకుండఁ దేచ్చివేసిన తప్పులు కుప్పలు,, అని నాయాక్షేపణమే ,,సంయుక్తపూర్వము గురువయి తీరే మాట సత్యమే కాని రేఫసంయుక్తపూర్వ మైతే గురుత్వం వైకల్పికం అన్నది పీపికొన్నిలు తీర్పు,, అని ఈకవి చెప్పుచున్నాడు ,,సంయుక్తపూర్వము గురువయి తీరేమాట సత్యమే,, ఈవాక్యము వలననే అట్టిదానికి గురుత్వసిద్ధి ప్రీవీకొన్సిలుతీర్పే యగుచున్నది. రేఫసంయుక్తమైతే గురుత్వం వైకల్పికం,, అనునది ప్రీవీకొన్సిలు తీర్పుకాదు. వృత్తరత్నాకరములో నుండనిండు, మృచ్ఛకటికలో నుండనిండు, మఱియెందునే నుండ నిండు. అవి క్వాచిత్కప్రయోగములు. ప్రమాణములు కావు. తిమ్మకవి తన సర్వలక్షణసార సంగ్రహములో రేఫసంయుక్తము క్వాచిత్కముగా నుండు నని కొన్నిప్రయోగము లిచ్చినాడు. అవి యన్నియుఁ దప్పు ప్రయోగములే ,,భారతంలో నన్నయగారివి చాలా వున్నాయి,, అ

నను. వానిని ప్రదర్శింపలేదు. తిమ్మకవి తనలక్షణసారములో శ్లో॥ కస్మాజ్జీవసి హేనక్షే విషక్రిమిన్యాయేన జీవామ్యహమ్,, అని సంయుక్త పూర్వము గురువుగామికి ప్రయోగ మిచ్చిరి. క్రిమి=పురువు; కృమి=పురుగు; ఇట ,,విషకృమిన్యాయేన,, అని కవిప్రయోగించె నని మన మనుకొనుట సమంజసము. ఇక భారతమునుండి ,,చం॥ కృప కృతవర్మలం గడిమి గిట్టి శిఖండిప్రభద్రకుల్ మహోగ్రపువడి,, ఇట ,,శిఖండిప్రభద్రకుల్,, అనునది సమస్తపదము కాదు. శిఖండి, ప్రభద్రకుల్ అనినఁ బైదోషము లేదు. ఇది సిద్ధసమాస మనక తత్సమ సమాస మనుచో సమస్తపద మైనను బైదోషము లేదు. మఱియు ,,అనన్యుడు ని ట్లను విదురుఁ డక్కట ధర్మసుతుండు బాంధవుం డును బలి కాడునుం దగుభటుండును బ్రెగ్గడయుం గురుండుగాడె నరవరేణ్య! ధర్మప్రకటీకృతచిత్తుండు శాంతమూర్తిః,, ఇట ,,ధర్మప్రకటీకృత యనునది లేఖకదోషము 1914 సం॥రములో వావిళ్ళవారు ముద్రించిన భారతములో ,,నృపవరేణ్య ! నీకుఁ బ్రకటీకృతసత్త్వుఁడు శాంతమూర్తిః అని యున్నది. ఇది విదురుఁడు ధృతరాష్ట్రునితోఁ జెప్పినది. సర్వలక్షణసారములో నిపద్యములో బాంధవుఁడు, భటుఁడు, పెగ్గడ అనునవి యెవ్వనికో చెప్ప లేదు. ఇట ,నీకు, అనుట మిక్కిలి సమంజస మని తెలియుచున్నది. అట్లయినచో పైదోషము లేదుగదా! మఱియు కాశీఖండములో ,,సీ॥ సాధ్యాభివందనశ్రద్ధ యుజ్జనసేయు గీతవాద్యవినోదక్రియలఁ దగుట,, ఇట ,,గీతవాద్య వినోదకేళిఁ దగుట,, అని నాబాల్యపాఠము గ్రంథములో నెట్లుదోయని యిపుడుచూడఁగా 1916 సం॥లో ముద్రించిన వావిళ్ళవారిప్రతిలో వినోదకేళి యని యున్నది. ఇప్పుడేమిచెప్పనో ? శ్రీనాథకవిసార్వభౌముని పద్యము మనకవి—,,సీ॥ చంద్రశేఖరక్రియాశక్తి రాయలయొద్దఁ బాదుకొల్పితి సార్వభౌమబిరుదము,, ఇందుఁ జంద్రశేఖర క్రియాశక్తి యను చోట ,,రా కొన్నమిస్తే రూ,, అను సూత్రము ప్రయోగించుకొని

"చంద్రశేఖరుక్రియాశక్తి" అని సంస్కృతకాలచంపలు వాయించి సవరించుకొనుట మంచిది. మనకవియుఁ దిమ్మకవియు నుదాహరించిన ప్రయోగము లిట్లయినవి. "మా గ్రామ్యకవిత్వములో రేఫసంయుక్తమే కాదు. ఏసంయుక్తపూర్వము నగురువు కానక్కరలేదు" అని తలంచినయెడల "చ" "ధరణీధ్ర మెక్కి" "చ॥ కంధ్రములతొక్కలక" చ॥ జల్ + రమణ=జల్రమణ, కట్ల "భుజంబ్వయము" గురుస్థానము, నివృత్తము, మత్స్యములు అస్తవ్యస్తములు, ఇత్యాదిసంయుక్తపూర్వములు లఘువులు చేసి తమకవిత్వము నలంకరింపఁ జేసికొనవచ్చును. ఎవరికిఁ గావలయును? "మేమే సర్వోత్కృష్టులము మాకవిత్వమే కవిత్వము" అనుటచేత ఇత్యాది యమంగళప్రయోగము లున్న వని తెలియఁ జెప్పవలసివచ్చినది లేకున్న నెవరి కేమి యవసరము?

(11) "ఒకరా, ఇద్దరా, నిత్యైకవచనాంతము గాన ఒకండా యనఁ దగు" అని వసరణను ప్రతిపాదిస్తారు,, అ నేను. ఇవి యును, పినాశి, బలవశులు, లోసగు శబ్దములు నావిమర్శనములో. బ్రతిపాదించినవి కావు. శతఘ్నిలో నిట్లున్న నని చెర్లాటము మొదటిభాగము నఁ దప్పులజాబితాలోఁ జూపితిని. అట్లయిన నీ వుదాహరించితివే తప్పులనియే కదా! అందు రేని—తప్పు లనుటకు సందేహము లేదు. పెద్ద తప్పు. చిన్న తప్పు. అని చెప్పుదును. దీనికి వారి పాశుపతములో బోలెడున్నాయఁట! బోలె డుండనిండు బొక్కె డుండనిండు. దానివిషయమై నాకుఁ జర్చింప నవసరము లేదు. "అబ్బో యెన్ని ప్రయోగాలు చూపిస సమాధాన మిచ్చినాడురా" అని పామరు లనుకొనుటకు నిట్లు వీరు పెక్కులు (దిక్కుమాలినన్ని) వ్రాసికోవచ్చును. మఱియు నీ రంగడ లోది పింగడిలోఁ బెట్టునట్లు దీనిలోని దోకపదము, దానిలోని దోకపదము, నే నన్న దోకపదము, పై వారన్న దోకపదము వ్రాసి కలగాపులగము చేసి సమాధానము లని యేవో కొన్ని పూకలూకాయిమాటలు వ్రాసి తన యతిశయముం జూపికొనుచున్నాఁడు అని మాత్రము చెప్పక మానను.

12 "చంపీచంపనిరీతి—నింద్యగ్రామ్యము" అని నేను నావి మర్శనములో వ్రాయలేదు. (ఇది శతఘ్నిలోని మహాగోళము) కాని విశ్రమ చెళ్ళపిళ్ళలో—తిట్టీతిట్టక, కొట్టీకొట్టక, చంపీచంపక, ఇత్యాదులు వీరికవిత్వమున కలంకారములు. అని వ్రాసితిని. ఇది తప్పక ముమ్మాటికీ నింద్యగ్రామ్యమే. భారతమహాకవి ప్రయోగము కాదు. గిరతమహాకవి అజ్ఞానమున స్వీకరించినది. ఇది శుద్ధప్రయోగ మను కొనుట తగదు. దీని నెవ్వరో తొల్లి సంస్కరించినారంట! అదిశుద్ధతెలివి తక్కువయని వీరు సిద్ధాంతము చేసినారంట! వీ రెవరు సిద్ధాంతము చేయుటకు? కవిబ్రహ్మ దను "నమ్మీనమ్మక" శ్రీనాథుండను "వినీ వినక", ధూర్జటిదను "రోసీరోయక" ఇత్యాదు లమ్మహాకవులు ప్రయోగించునవి కావు అవియే సరియైనప్రయోగము లైనచో పెక్కు స్థలములలో వాడియే యుందురు. ఇవి శుద్ధతెలివితక్కువ నెజ్జి వెంగలి నొంబరవిత్తు చిత్తు కూళలు సన్కరించిన యపప్రయోగములు ఈ గ్రామ్యకవి వ్రాసిన "చంపీచంపని," యనునది "శుద్ధతప్పు" తప్పు ప్పర యుదు. "ఉడికీయుడకక" యనునది యపప్రయోగ మని నే ననినట్లు వ్రాయుట ప్రతారణము లోకముచే నన్నుం బరిహసింపం జేయుటకుం జేసినమోసము. నేనీవిమర్శనములో "ఏదో తోచినట్లల్లా గిల్లుపెట్టితి" ననుట విమర్శనజ్ఞానము లేకయే వేచు పెట్టినవి తోచినట్లు పుట్టినగిల్లు కావు. తూరుపు పెద్దులకు వేయుట్టికరుకోలవాతలే. అగీతలు పుట్టుట కర్థము కనుపడలే దంట! "వాతలు వేయుట రోగనివృత్తికే" అని యర్థము చేసికో వచ్చును.

13 "కన్ను" ఇది తప్పులజాబితాలో వ్రాసితిని. సమాధానములోని శ్రవణానందములో నాకళ్ళ మొదుట,, అని యనుకరణముం జేసితిని. అని వ్రాయుటచేత కళ్లుశబ్దము తప్పు కాని యనుకరణము చేసితిని కావున నిటం దప్పు కాకపోయిన దనుచున్నారు. అట్లయిన నంగీకారమే ఇట్లు వ్రాసి స్వవచనవ్యాఘాతముగా "కళ్ళు", అని

వ్రాయడం తప్పంటారే లోకంలో నాకళ్ళయెదుట అంటారే కాని నా కన్నులెదుట అని యనరుకదా! దాన్ని అనుసరించవలె నని తెలుసుకోక పోతే యెల్లాగ,, అని వ్రాసినాఁడు. దీనిం బట్టి యనుకరణము లేక యీకవిగారుఁడు "కళ్ళు,, అని ప్రయోగించు నని స్పష్టపడుచున్నది. లోకమున వాడుకలో నున్న పదము లన్నియు గ్రంథములలో వాడుకొ వచ్చు ననియే మన గ్రామ్యకవి యభిప్రాయము కదా? "ఎల్లెద్దు, యెంకయ్య, వొస్తాడు, పోతాడు, పొయ్యేటివోడు, ఇత్యాదు లెన్నియో కలవు. అవి కూడ వీరికవిత్వములోఁ జేర్చుకొని ,,నే నింతోణ్ణని,, గంతులు వేయ వచ్చును. ఇట నప్రస్తుతముగా నూఁకదంపు వ్రాఁత కొంత వ్రాసెను కవికి లోకజ్ఞాన మనఁగా వాడుకలో నున్నవన్నియు గ్రహించుట యఁట! నాకు నిదానించుట లేదఁట! క్రిందఁబడినను మీఁదఁ బడితినన్నట్లు చెప్పుకొనుట ప్రయోజనకారి గాదు. దేశ మున్నది. పండితు లున్నారు. ఆభరణపు గాండ్లకుఁ గాని, యభరణపుగాండ్లకుఁ గాని, అట్టివిని ప్రయోగమునకు సమాధానము నేను చెప్పనక్కఱలేదు. ఆచార్యులుగారే చెప్పఁగల రని చెప్పుచున్నాను. ఆభరణపుగాండ్లని యున్నను, "అర్ధాన్నము పుట్టనుత్తికయే" చాలు. చాలు. సమాధానము!!

14 "కొమిరెలు" —కూఁతుల కర్థము లేదు. ఉన్న దనుట యజ్ఞానవిలసితము. "దీన్ని కూడా ముద్రాప్రమాణముక్రిందే జమకట్టుకో మంటారా?" అని వ్రాసెను. అట్లన్నను తనతప్పులు తడకకవిత్వముక్రింద జమకట్టుకో వలయు నని చెప్పుదును. పెద్దలును జెప్పుదురు. "చ॥ కొమిరె మనోవ్యథం గురిచి క్రుచ్చి కవుంగిటఁ జేర్చి తల్లి తా, క్రిమతి" అని వసుచరిత్రములో నున్న దనియు, దానికిఁ గూఁతుఁ రని యర్థము చెప్పుకోక తప్ప దనియుఁ అందులకుఁ దల్లి పదము బోధక మనియు, వ్యాఖ్యాత స్పష్టముగా "కూఁతు రనియే వ్రాసియున్నాఁ డనియుఁ పరిశీలనలేక నేను వ్రాసితి ననియు, శబ్దరత్నాకరము కూఁతు

రని వ్రాయకున్న నిది తగు ననియు, అది యేశబ్దములో నుండి పుట్టె నదియో తెలిసికొన వలసిన దనియు, కుమారశబ్దమునుండి కొమరుండు పుట్టునట్లే కుమారీశబ్దమునుండి యిది పుట్టిన దనియు, నాబుద్ధి శాస్త్రచర్చయందుఁ గాని లక్ష్యప్రపంచముమీఁదఁ గాని ప్రసరింప దనియు, మఱి యేమేమో తెగవ్రాసినాఁడు. నేను బరిశీలింపక వ్రాసితినో? పరిశీలించి వ్రాసితినో? విజ్ఞులకుం దెలియకుండునా? కుమారశబ్దమునుండి కొమరుండు, కౌమారుండు, అని పుట్టెను. కుమారీశబ్దమునుండి కొమరిత, కౌమారిత, కౌమారి, కౌమార్త అని పుట్టెను. కాని "కొమిరె" అని పుట్టలే దని ముమ్మాటికిం జెప్పుచున్నాను. కుమారీశబ్దమునుండి కొమిరె పుట్టినదనుట శాస్త్రజ్ఞానము లేకయే యనియుఁ జెప్పుచున్నాను.

"కొమిరె" వై. వి. యౌవనము గలస్త్రీ; "కొమిరెలు వేరె నీకుఁ బదికోటులు. ఉ. రా. ఆ. 4 అని శబ్దరత్నాకరములో వ్రాయఁబడియున్నది. ఇట యౌవనము గలస్త్రీ లని చెప్పుదురో? కూఁతులని చెప్పుదురో! యౌవనముగలస్త్రీ లనియె చెప్పవలయునుగదా? ఇప్పుడు ముద్రితములై యున్నయెల్లనిఘంటువులు నిట్లే కొమిరె **నా** యౌవనముగలస్త్రీ యనియే చెప్పుచున్నవి. కూఁతునకుఁ "గొమిరె" యని యేకవియుం బ్రయోగింప లేదు. "సుమతి నవమాసములు మోసి కొమిరెం గాంచె" ఇట్లేకవిగ్రంథమందును లేదు. ఇట్లున్న నించుక విచారింపఁ దగి యుండును. వసుచరిత్రములో—కొమిరె యున్నది. దానికిఁ గూఁతు రర్థమని పేరు చెప్పుచున్నారు. వ్యాఖ్యానకారుఁడును వ్రాసె నని గద్దరించుచున్నారు. వ్యాఖ్యానకారుఁడు ప్రమాదపడి వ్రాసినను, ఆయర్థము సరికాదు. "కొమిరె మనోవ్యథన్" మనోవ్యథ; గిరిక వసురాజునకై మన్మథతాపము నొందుచున్నది. అదియే యీమనోవ్యథ. మన్మథతాపముం బడునది యౌవనవతియే గాని లేఁత కందు, కాదు గదా! ఇటఁ గొమిరె=యౌవనము గలస్త్రీ గావున మ

నోవ్యథంపడుననునది సార్థకము. కూఁతు రన్న సార్థకమా? దుస్సార్థ కమా? కావున కొమిరె=కొమరిత, పసికూన: అని చెప్పరాదు. రామ రాజభూషణునికవితాసామర్థ్య మిట్టిదియే కదా! చూడుఁడు "పువ్వు దీవియలచెంతన చేరి లతాంగిరూపు......నవాంబురుహాంబక" అనెను. పువ్వుదీఁగెలచెంత నుండుటంజేసి "లతాంగి" యనె ననియు, "నవాం-బురుహాంబక" అనుటచే నీవుఁ జూచి ధన్యుఁడ వగు మనియు భావము ఇత్యాదు లమ్మహాకవికవిత్వమునకు విభూషణములు. కావున "కొమి రె=యౌవనవతి, అనియే యర్థము చెప్పి తీరవలయును. మఱియుఁ గూఁతు రనునర్థమునఁ దల్లిపనము బోధక మనుచున్నారు. ఆయర్థ మున బోధక మనుట కాదు. గిరిక మనోవ్యథ బొందుచున్నది. కావునఁ గన్నతల్లి యగుటంజేసి కుఱిచ్చి కవుంగిలించుకొని యూరార్చు చున్న దని తాత్పర్యము. కావున నీశబ్దప్రపంచమునఁ గొమిరెకుఁ గూఁతు రనునర్థము లేదు. కావున దిద్దుకొని తనయపయశస్సును బాపు కొనుట మంచిది.

15 "చూచుక, పట్టుక, కొట్టుక—ఆత్మార్థమందుఁ గొనక క్రి" "క॥ ప్రయోగము సరికాదు" అని నావిమర్శనము. "క్రియాశేషము కర్తృగామి యగుచోఁ గొనుధాతు వనుప్రయుక్తం బగు" ఉ॥ వ్రాసు కొనుచున్నాఁడు. ఇది భారతసాంప్రదాయసిద్ధ రూపము. "చేసుక, చదువుక — ఇత్యాదిక్త్వాప్రత్యయాంతసంగ్రహరూపంబు లసంప్రదాయా త్య తిమ్మక వ్యప్పకవ్యాదిలాక్షణికులచేఁ దమగ్రంథములందు వాడఁ బడినవి. ఈరూపంబులు సూత్రముచే నిరూపింపఁ బడలేదు" అని గుప్తార్థప్రకాశికలో వ్రాసియున్నారు. అనంతామాత్యాదులగ్రంథ ములలో నున్నవన్నవన్నియు సంస్కర్తృదోషములే గావచ్చును. "వా రిది తకారము కూడుక సరి నేఁబది యయ్యె వర్ణసఖ్య" అని యనంత తునిఛందములో నున్న దనిరి. ఇటఁ "గూడుక" యనుటకంటె "గూడిన" యని కాని "గూడఁగ" యనికాని [illegible]

ర్థము పొసఁగుచున్నది. కావున నిది యనంతునిదోషము కాదు. "ట
కారము వెట్టుక" అని యప్పకవీయము ఇటఁ బెట్టుక యనుటకంటె
"టకారము వెట్టఁగ" అని యుండు ననుకొనుట యొప్పు. ఇట్లే యవి
యన్నియును లేఖకపాఠకదోషములే. "గరళం బెత్తుక కోఁ్రలఁగాఁ దలఁ
చితే" భాస్కరరామాయణము ఇట గరళంబుం గొని కోఁ్రలఁగాఁ
దలఁచితే అనిన నర్థము చక్కఁగాఁ గుదురును. ఎత్తుకయనుట మొత్తు
కొనునట్లే యున్నది. ఇత్యాదు లుదాహృతములు. ఇం దొక్కటి
యుఁ గంఠము వట్టునట్టిదై యతిప్రసక్తాసములలేదు. చక్కఁగా సవరిం
చుటకర్హములై యున్నవి. "ఈరూపంబులు సూత్రముచే నిరూపింపఁ
బడ లేదు" అనిగుప్తార్థప్రకాశికాకారులు చెప్పి యీప్రయోగము లిట్లు
గ్రంథములలోఁ గానఁబడుచున్నవని చూపినారు. వారిమతమున నివి
దోషములే యనుట స్పష్టము. ఏదీ! భారతములో దీని కొక్కప్రయో
గముఁ గంఠము బట్టుకొనునది చూపఁ గలరా? చూపలేరు. "ఉత్తరస్య
కొనోర్ధాతోః కం బుధాః కేచి దూచిరే" అనునది పై నుదాహరించిన
సంస్కర్తృదోషప్రయోగములను బట్టి కల్పించి వ్రాసినశ్లోకము. ఆ
ప్రయోగములే నిలువనప్పు డీశ్లోక మెట్లునిలుచును? ఇందు „కేచిత్„
అనుటచే నిది సుప్రయోగము కా దని తేలుచున్నది. నేను గుప్తార్థ
ప్రకాశికలో నేమివ్రాసిరో చూడకుండ వ్రాసితినో? మనకింకవీంద్ర
ఘటాపంచాననుఁ డాలోచింపక దురహంకారమునఁ బ్రయోగించిన
దియో? పండితలోకమునకుఁ దెలియక పోదు.

16 „క్షమియింపుటల్—ఇట్టివి పెక్కులు„ అని నేను వ్రాసి
తిని. „పెక్కులంటే యేమన్నమాట! తప్పులన్నమాటేకదా?" అనె
ను. ముప్పాతికని దప్పులన్నమాటయే. తప్పులే. దీనికిఁ బాశుప
తములో సమాధాన మిచ్చిరఁట! పాశుపతములో నిచ్చినను గీశుపత
ములో నిచ్చినను దప్పే. మహాభారతాదిగ్రంథములలో యతిప్రాసస్థా

నములలోఁ జూపఁ గలిగినప్పుడు చూతముగాక. ఇటఁ దివ్యకవివ్యాకరణము నిరాకృతము.

17 ,, తెల్వి—తెలివి యగుఁ గాని సంయుక్తము కాదను,, దీనికి పురాణపండమల్లయ్యశాస్త్రిలవారు ప్రభావాసమ్యమన్న పీఠికభూని వ్రాసియున్నారఁట! అది వచనము వారు ,, తెలివి,, యనియే వ్రాసియుందురు. ,,భావవిశేషము లొప్పఁ దెల్వ్వలన్,, అని నన్నచోడుఁడు వ్రాసె నని మఱియొకటి. అటఁ దెల్వ్వలో, గిల్వలో పద్యమంతయుం జదివి యర్థవిచారము చేసినప్పుడు గాని దానిసంగతి తేలదు. నిర్బాధక మైనచోటనే యున్నది. ఇత్యాద్యసాధుప్రయోగములు గతిగాఁ గలిగినకవిత్వము చెప్ప నేర్చినకవిని కింకవియనవలయునో? కింకవిగజసింహ మనవలయునో? పండితులు నిర్ణయింతురుగాక.

18 ,,గ్రంథార్జన చేసి—అర్జనము చేసె యన నొప్పు,, మన శబ్దవిచారముతో నిది గతార్థమయ్యె ననియె; నేను నిట్లే చెప్పుచున్నాను. ఇ ట్లెవ్వరువ్రాసినను దేవుఁడువ్రాసినను దప్పే. దిద్దుకొనఁ దగినదియే. తాను నందఱతోఁ బాటు దిద్దుకో వలసినదియే కాని గద్దరింప వలసినది కాదు.

19 ,,కింకవిగజసింహబిరుదు— సింహశబ్దము సంస్కృతము. బిరుదు తెలుఁగు సమసింపదు సింహబిరుద మనఁ దగు,, ,,ముఖ్యబిరుదు,, ఇదియుం దప్పు సంకరసమాసము'' అని నే నంటిని. సమాధానము చిత్తగింపుఁడు. సింహ ఇతి బిరుదః=సింహబిరుదః; దీనికిఁ దత్సమరూపములే బిరుదు, బిరుదములు, వర్గము, వర్గు, రసాభాసము, రసాభాసు; అనివ్రాసి ,,వాడుకలోనున్న ప్రయోగాలకు ప్రయోగంతో కూడా పనిలేదు; నిజమైనశక్తిగలకవి యీలాటిప్రయోగాలను ప్రయోగించడమును సమర్థించడమును కలిగివుంటాడు,, అని సమర్థించె. ఇది యెంతచక్కని సమర్థనమో? నిజమైనశక్తి గలకవి గావునఁ దానిట్లు సమర్థించినాఁడట! నలుగురు నవ్వుదు రని సిగ్గు లేనప్పు డెట్లైనగాని

బోడుకో వచ్చును. చాలు. చాలు. ఈసమర్థనము. దూడ గడ్డిసమర్థనము.

„వృద్ధాదులడుజ్ఞునకు లోపము విభాషనగు„ వృద్ధ, మూర్ఖ, నీచ, చార్వాక, గృహస్థ ప్రభృతులు, ఆప్రభృతులలో నీబిరుద, శబ్దము చేరదు. „డుజ్ఞన„ కనుటచేఁ బుంలింగమునకే గాని పెరల కట్లు కాదు. ఇది చరిత్రాదులలోఁ గాని బాహ్వాదులలోఁ గాని దూతాదులలోఁ గాని, చేరదు. దుష్టసంకరాదులలోఁ జేరును. „వర్గు„ అని కొంద ఱాధునికులు ప్రయోగించిరి. అది యుపప్రయోగము. „రసాభాసు„ ఇది వ్యావహారికము గాని గ్రంథస్థము గాదు. గ్రామ్యాదులలోఁ జేరును. సింహబిరుదు, ముఖ్యబిరుదు, ఇవి తప్పులు. తత్పురుషములకన్నింటికి నిట్లు రూపమువచ్చుచో—లోకేశు, సత్యసాధు, మాధవు—ఇత్యాదిపదములన్నియు సాధువులనవలసివచ్చును. బిరుదముల్కి తత్సమమో బిరుదు నట్టితత్సమమే యైనయెడల బిరుదునకు వైకృతసంజ్ఞగాక, తత్సమసంజ్ఞయే వచ్చును. అయినను సింహబిరుదు, ముఖ్యబిరుదు వంటిప్రయోగములు భారతాదులలోఁ జూపినప్పుడు చూచుకొందము. ఇట్లనుసిప్రాసి మారేడుకాయచేసినట్లు సమర్థించిశక్తి గలకవిసనిగర్వపడు సీగాభ్యుకవి శక్తిగలవాఁడో కాఁడో తెలియుచునే యున్నది. ఇట్లు సరిపెట్టుకున్నను సరిపడదు. కావున “కింకవిగజసింహ బిరుదు, ముఖ్యబిరుదు” అనునవి తప్పులు. సంకరసమాసములు. తనకుఁ దెలియకున్నఁ బండితుల నడిగి తెలిసి కొని యీతప్పును సవరించుకొనుట సూచిది.

20 “త్రాతలప్పటిటివి—కలగి, శబ్దదోషములు” అని చెరలాటములోని జాబితాలో వ్రాసితిని. శబ్దరత్నాకరములో—కలయు=కూడు; కలియు=పొందు; అని యర్థభేదముగా నుండుటంబట్టియు, గ్రంథములం దుఁ గూడసను నర్థమునందు మిశ్రమములో “కలయు” అని కాని పొందునందుఁ జేసియు నట్లు వ్రాసితిని. ఇత్యాదు లన్నితప్పు లని తోఁసె.

వేయఁ దగినవని పట్టాభిషేకవిమర్శనములో వ్రాసితిని. "తాతలప్పటివి" అను శబ్దదోషమునకేమి యీపద్యమునగల "దగ్గరనున్న భర్త—" అను పద్యములోని మహాదోషమును సమర్థించుకొనుటయే కాక "కేలొగ్గుము తాతలప్పటివి" అనునది మొదలుకొని చివరవఱకుం గలిగిన యర్థదోషమును సమర్థించుకొనుట మంచిది. అది దురుద్ధర మయ్యెనేని లేనిపోని పొల్లుమాటలు వ్రాసి కృష్ణాపత్రిక కడుపునింపవచ్చునని తెలియఁ జెప్పుచున్నాను.

21 "జటప్రోలిందిర.—ఈసమాధానము తప్పు" అనుదానికి విద్వత్కవులమతములోఁ దప్పుకాదని విజ్ఞప్తి; అనియె. నేను విద్వత్కవిని గాను గాన నాకుఁ దప్పయినదని ధ్వని; విద్వత్కవిగాదు. కవిమాత్రుఁ డిట్లువ్రాయఁడని నాయభిప్రాయము తెలుగుపదము సంజ్ఞావాచకమైనను సంభావనాపూర్వపదకర్మధారయమునం దగును గాని సర్వత్ర దగదని వీరెఱుఁగక "జటప్రోలిందిర" అనివ్రాసిరి. ఇట్లుప్రయోగములు లేవు. జలప్రోలః + ఇందిరా = అనివిగ్రహ మఁట! ఇట నర్థమెట్టులో దానిపేరు జటప్రోల్ కాదు. జటప్రోలు, అప్పుడిది అజంతమా? హలంతమా? సంజ్ఞావాచకమైనజటప్రోలు శబ్దము ఉకారాంతమగునా? లకారాంతమగునా? జటప్రోలః ఇందిరా=జటప్రోల్విందిర; యగునా? నేవ్రాసిన "నాయదమహ్వయుఁడు" రామరాజభూషణుఁడు వ్రాసిన "తిరుమలేంద్ర ...మహారాయఁడు" ఇట్టివియే యగునా? ఇట జటప్రో లనునిందిరయా? ఎట్లర్థము చెప్పుకోవలయునో? జటప్రోల్పురేందిర, జటప్రోల్గ్రామేందిర, ఇట్లున్ననెవ రధిక్షేపింతురు. సంజ్ఞావాచక మని నాకుఁ దెలియదఁట! తెలిసినవాఁడు చేసిన బూతే కాంబోలు నిది. ఇట్టితా నొకవిజ్ఞుఁడట విజ్ఞుఁడైన నిట్లు వ్రాయునా? ఇట వ్రాసినదంతయు మునిసిపల్ చెత్త. అది యెన్ని బండ్లమీఁదనైనఁ దోలవచ్చును. ఇట్టి శబ్దప్రయోగము చేయగలుగుట విజ్ఞులలక్షణమో? యవిజ్ఞులక్షణమో? పెద్ద లూహింతురు గాక.

22 "చెవులూరుచు—ఇది నోరూరువంటిది కాదు. చీము గారునప్పు డిట్లు తగును" అని నాయాక్షేపణము. ఇందు దురర్థ మున్నదని నే నాక్షేపించిన ట్లపోహముపడి తెగ వ్రాసినాఁడు మన గ్రామ్యకవి. దురర్థ మున్న దనునభిప్రాయముతో నేను వ్రాయలేదు. అట్టి దురర్థము మనుబోంట్లకు స్ఫురింపదు. "నోరూరు" నన నొప్పుఁగాని చెవులూరుట యేమి? ఇట్లు కవులు వాడి యుండలే దని నాశంక "నోరూరు నన్నప్పుడును దురర్థం తీస్తే యేం చెబుతారో? ఇక్కడ చీముగారుట యనునట్లే అక్కడ—కారుట చెపితేనో?" అని పాడువ్రాత వ్రాసెను. అట్లక్కడఁ గారును గాఁబోలు! అనుభవశాలికి మాత్రమే తెలియును. గాని యితరులకీయర్థము తెలియదు. ఇట మగగు రినుండి బూతు కారుట యని మనకైతగాని హృదయమునకుఁ దట్టినది! తట్టి బెట్టు వావిడిచినాఁడు. ఇట్టిదురర్థ మెట్టివానికిఁ దోచునో? నే నిట వ్రాయు నక్కఱలేదు. ఇటఁ దన్నాక్షేపించితి ననుకొని నాభారతములో "వివాహకరణము" అనుచోట దురర్థ మున్నదని వ్రాసె అది వర్ణనాతీత మఁట! అమంగళరూప మయినయశ్లీలముఁ గలిగించుచున్నదఁట! ఏమి యశ్లీలమో? సపిండీకరణము లోనగునవి హృదయసమీపవర్తులై స్ఫురించినవి కాఁబోలు! "శాంతం పాపం, ప్రతిహతమమంగళం" అని దీవించినాఁడు "తిట్టినదీవెనయగు దీవించె నేని తిట్టగున్" అను రకములోఁ జేరిన యితఁడా దీవించువాఁడు దిట్టువాఁడును కవిచూడప్ప శతక ముదాహరించినాఁడు. అందుఁ గరణశబ్దమును నిందించియుండఁ బోలు! సమయమున కట్టిప్రయోగములు జ్ఞప్తికివచ్చువాఁడు గనుకనే నాయంతవాఁ డెవఁ డని వ్రాసికొనునంతశక్తి గలవాఁ డగుచున్నాఁడు. కవిచూడప్ప చెప్పినాఁడు మనము శంకింపవలసినది లేదు. గాని కరణము, శిష్టకరణము, అనుకరణము సమీకరణము. నామకరణము, పంచీకరణము, వ్యాకరణము, "క్రయకరణము" ఇత్యాదు లన్నియు సపిండీకరణ సదృశములే యగునుఁ గాఁబోలు! అవసర

నైవేద్య వ్యాసములో "సుభగస్నిగ్ధములై" అను నాభారతదోష
మును జూపె నంట తనతప్పులకు సమాధానము లవి గీఱగీతలను అవస
న్నైవేద్యము, మహాన్నైవేద్యము అనునామములు లేమిటికో? దీనింబట్టి
కవిత్వములోని సంధిగ్ధశుద్ధికేమి మాటలాడుటలోఁ గూడ నీకవికి సంద
ర్భశుద్ధి లేదని స్పష్టపడుచున్నది. అట్లు గాకున్న నిట్లును సరిపడని యి
ట్టివెల్లు పెట్టునా? ఏదోషదుష్టు పోనిందు దాపికేమి! "సుభగస్నిగ్ధములు"
అనుచోట భగశబ్దము వినని బాధించుటం జేసి యశ్లీల మని వానివిడచి
నాఁడు. కావ్యాదర్శము 1-68 శ్లో "భగినీ భగవత్యాది సర్వత్రైవా
నుమన్యతే" అని దండిమహాకవి; కావ్యాలంకార సూత్రవృత్తి 2 అధి
1 అ. 17. లో "సూ. లోకసంవీతం సంవృతం" లోకే సంవీతం లో
కసంవీతం యత్సంవృతం, యథా సుభగా, భగినీ, ఉపస్థానం, అభి
ప్రేతం, కుమారీ దోహదః, ఇతి, అత్రహి. "శ్లో॥ సంవీతస్య హి
లోకేన నదోషాన్వేషణం క్షమమ్ శివలింగస్య సంస్థానే కస్యాసభ్యత్వ
భావన" అని వామనకృత కావ్యాలంకార సూత్రముల వృత్తి వ్రాయఁ
బడియున్నది. కావున భగశబ్దమునకే గాక పై నుదాహరించిన శబ్దముల
కన్నింటికిని అశ్లీలదోష మూహింపరా దని తెలియుచున్నది. అశ్లీ
యూహించినయెడల—భగవతి, భగవంతుఁడు, భగీరథుఁడు, భాగీ
రథి, భాగవతము, భాగము. భగోళము, భగవద్గీత, భగదత్తుఁడు,
భగినీ, లోనగు శబ్దములు దోషయుక్తములై ప్రయోగానర్హములే
యగుచుండును. ఇట్టి తానే బొబ్బిలిపట్టాభిషేకము ప్రథమాశ్వాస
ములో 'పూజ్యభావ మంది భగవత్పదంబున కరిగె నితఁడు' అని యే
మిటికి వ్రాసెనో? మఱియు నీయనవుచ్చుకవిత్వములో నెన్నిభగము
లున్నవో చూచుకొన నక్కఱలేదా? వానిమోముమీఁదకా మోము
మీఁద నల్లబఱ్ఱెగీతలు పెట్టుకొనునా యేమి! "సుభగస్నిగ్ధము లను
చో నశ్లీల మున్నదనె నిట్లు మూఢుండై యున్నచో వ్యాసభగవాను
నాక్షేపించునా? అట్లాక్షేపించినప్పు డావాగాయుధుఁ డేమిసమాధా

నము చెప్పునో ? తరువాత విచారించెదం గాక. ఆ! మఱచితిని. నీకింకవినిఁహహుఁ దట్టిదో నైన నాక్షేపింపక మానఁడు. ఏమందురా? ఈనడుమ నేదో సందర్భమున ,,ఉచ్చైః కులం చాత్మసక్తిః అను కాళిదాసోక్తిలో ,,ఉచ్చ,, (ఇట దంత్యచకారము) స్ఫురించుచున్న దని యాక్షేపించినాఁడు. తల్లిచెవులు త్రెంచినవానికిఁ బినతల్లిచెవులు బీరపువ్వులును గావు,, అని యుండలేదా సామెత? ఉండనిండు.

,,చెవులూరు,, అను నాయాక్షేపణ మేమో తెలియక యధిక ప్రసంగము చేయుట యవివేకముగాక యేమగును ? వసుచరిత్రము —,,చ॥ అని మనసూర నూరడిల నాడి,, అనునది యుదాహరించి, ఇట మన సూరె ననుటంజేసి నాచెవులూరు ననుట తప్పుగా దనియె. ఇచ్చోట నాయొద్దనున్న ప్రాతయచ్చుప్రతిలో ,,మనసార,' అనియున్న యది. ఆరు=కలుగు, నిండు; మనసారకె=మనఃపూర్తిగా; అని యర్థము. ఊరు=లోపలినుండి జలాదికము వెలికిఁ దోఁచు, (సీళ్లూరు) నాను, తడిగలది యగు, పుట్టు; అని యర్థములు గలవు. వసుచరిత్ర వ్యాఖ్యలో ,,మనసు, ఊరన్=మనసు ఆశలూరు నట్లుగా,, అని యూరున కూరే నెట్టినాఁడు. పైపెచ్చు ,,ఆశ,, యనునది క్రొత్తది చేర్చినాఁడు. ఇది యసంగతము. మనసార=మనఃపూర్తిగా ననుపాఠమే సాధుపాఠము; అట్లుకాదు. ,,ఊరు,, అనునదియే కవి కృత మందురేని ఊరు=పుట్టు; అను నర్థము స్వీకరించి, (ఆశలూర) అనునట్లు మనస్సునఁ బుట్టగా ననునర్థము చెప్పకో వచ్చును. ఆ యర్థ మీచవలచెవులకట్లుఁ జెల్లదు. ఇటుఁ బుట్టునది యేదియు నుండదు. చెవుడు పుట్టును, లేదా నేను చెప్పినట్లు పుండు పుట్టినఁ జీము పుట్టును. ఒకప్పుడు నెత్తురును బుట్టును. ఆవసుచరిత్రవ్యాఖ్య లో ,,ఊరుట,, యని లఘురేఫ మున్నది. ,,ఊఱుట,, యని యల ఘురేఫ ముండ నగుఁ గావున మనసార యనుదానికిఁ ,,ఊర,, అని పఠించిన దని మనము సులభముగాఁ దెలిసికొన వచ్చును. ఇట్లున్నదాని

లో నీపాదుప్రయోగమునకు వసుచరిత్రము, మనుచరిత్రము లోనగు గ్రంథములు లేవిటికి? మనసులోఁ గోరికలు లోనగునవి పుట్టును గావున "మనసూర," అనిన నిఁటియొప్పును గాని "చెవ్రలూర," అన్నది యొప్పదు. అది గానఁ జెవ్రలూరు సన్నది త్రైలోకసంచారము చేసినను దప్పు గాక పోదు తప్పే. తప్పే. ముమ్మాటికిం దప్పే.

ఇక్కడ మఱికొన్ని యప్రస్తుతప్రశంసలు చేసినాఁడు. నేను దన్ను రేఁగ గొట్టితినఁట! తా నందున రేఁగి విజృంభించుచున్నాఁడఁట! ఎవరు రేఁగఁ గొట్టినారో లోకమునకుఁ దెలిసియే యున్నది. కానీ! ఈతూలాగ్ని రేఁగి బాడబాగ్నిన్ భరింపఁ గలిగిన పారావారము నేమిచేయఁ గలదో చూతము గాక. మఱియు నిట "దివాంధ గ్రంథకర్తగారిచేత నాకవిత్వంలో తప్పులు పడుతూ వున్నాఁడు. వెం॥ శా॥ మహాదుర్మార్గుఁ డనే అర్థంవచ్చేమాటను వ్రాయిస్తాడు. యుగవాణీపత్రికలో వున్న బహిరంగలేఖవల్ల యీవిషయం స్పష్టపడుతుంది" అని వ్రాసెను. ఈవిషయమున నే నొరులసాయ మపేక్షింప నక్కఱ లేదు. నేనెప్పుడు న ట్లపేక్షింపను. చేతనైన సమాధానము చెప్పుదును. లేదా యూరకుందును. దివాంధగ్రంథకర్తగారు యుగవాణిలో వ్రాసిన బహిరంగలేఖలోఁ గాని మఱియొకదానిలోఁ గాని కర్తృత్వకారయితృత్వప్రేరకత్వానుమోదకత్వాదులఁ ద్రసరేణుపరిమాణమాత్రమైన నాసాయము లే దని నే నెఱుఁగ నని బాస చేయుచున్నాను. వృథాగా నట్లు వ్రాయుట పాపము మూఁటగట్టుకొనుటకే యని చెప్పుచున్నాను. దీనికి దైవమే ప్రమాణము. నావ్యాసములు కృష్ణాపత్రిక ప్రచురించిన నెంత? ప్రచురింపకున్న నెంత! ఆంధ్రదేశములో నదియే పత్రికయా? నావ్యాసములు ప్రచురింపు మని దానిని మరల వేఁడుకొనువాఁ డెవ్వఁడు? దానిం దలఁదన్ను పత్రికలు పెక్కులు కలవు. నాకు వజ్రాయుధపత్రిక యున్నది. ఇట్టి బెదరించుటలు నాకడం జెల్లవు న్రాసికి శాంతి చెప్పుకొనుటయే

శ్రేయము. మాటకు మాట గానే సమాధాన ముండ నగును గాని చెత్త, చెదారము పోగుచేసి పదిసాటలు పాడి గ్రంథము పెంచుట చేత గాని వానిలక్షణ మని మఱియుం జెప్పుచున్నాను.

23 "చూపఱులు—బహువచన మైనచూపఱు మీఁద బహువచన ప్రత్యయము తప్పు" అని నేను వ్రాసియుంటిని. దానికి ప్రౌఢవ్యాకరణముగాని, సంగ్రహవ్యాకరణము గాని, నా గ్రామ్యవ్యాకరణము గాని యేవ్యాకరణములుగాని చూడ నక్కఱలేదు. చూచినం బ్రయోజనము లేదు. ప్రయోగము లున్న నన్న నవి సంస్కరింపఁ దగినవై యుండును. సుకవు లట్లు ప్రయోగింపరు. "వెదకితే దొరుకుతాయి" అన్నవానిమాటయే నావాదమును బోషించుచున్నది. భారతాదులలో నెన్నిప్రయోగములు యతిప్రాసస్థానములలో దొరికినవో? "దేశ్యంబులం గొన్ని యెడల...మరల బహువచన ప్రత్యయంబు చూపట్టెడి" ఉ. నీళ్ళు,నీళ్ళులు; వేళ్లు, వేళ్లులు; తాళ్ళు, తాళ్ళులు; ఇత్యాదులం జెల్లు ననుకొందము. అది బహుళం బనుటంజేసి నిత్యబహువచనములపైఁ జెల్లదు. పాలు, పాలులు; సురలు, సురలులు; ఇత్యాదులందును; చేలు, చేలులు; పేలు, పేలులు; మీలు, మీలులు; గోగులు, గోగులులు, రేగులు, రేగులులు; రేలు, రేలులు, ఇత్యాదులందు వచెనే చూపఱుపై "లు" ప్రత్యయంబు చేర్పరాదు. అట్లు చేర్చినచో నది దుష్కవిత్వమే. గ్రామ్యమే. నింద్యగ్రామ్యమే. "చూపఱుల చూడ్కికొక వింతసొబగొనర్చె" అను కళాపూర్ణోదయ ప్రయోగము సంస్కర్తృదోషముగాని కవిదోషము గాదు. మహాకవి యను గుసూరన యట్లు ప్రయోగింపఁడు. ఇది సాధువైన నిట్లు తనకవిత్వములో ననేకస్థలములలోఁ బ్రయోగించియుండును. ఏకదేశపతితము. దీని నెట్లయిన సరిచేసికొనుటయే శ్రేయము. "చూపఱుసుదృష్టికి" అని కాని మఱియొకవిధముగాఁ గాని సరిచేయ వచ్చును. భారతాదిమహాగ్రంథముల్లలో సంస్కరింప శక్యముగాని స్థలములలోఁ బెక్కులున్న గాని

పించునప్పుడేమో కాని యిప్పటికీ చూపఁజాలు నుద్ధతప్పు. గ్రామ్య కవుల మఱుమాఁకవిత్వములోఁ దప్పులేదన్న నస్మృతమే.

24 "పినాసి—"అపశబ్దము" అని నేను విసర్జించినది కాదు. శతఘ్నిలోనిది. ఇట్టిప్రయోగములు చూపట్టునంజేసి శతఘ్నియట్లు వ్రాసినది. అది నేనును వినసిశబ్ద మగుటచేత దాని నంగీకరించితిని. లుబ్ధునికిఁ బర్యాయపదముగాఁ గృష్ణా గుంటూరు మండలములలో వాడుచు రన్నప్పుడును, అనుకరణములో నున్నదన్నప్పుడును అందఱు నంగీకరింపవలసినదియె. ఆమండలములలో "పీనాసి" అందురు. గాని "పినాసి" యనరని తెలిసినది. దీనికి నాభారతములోని గొణిబిళ్ళ, తూర, జివ, గోడి, ఇత్యాదుల నుదాహరింప నక్కఱలేదు. మాండలిక పదము లుపయోగింప వచ్చునను వాఁడనై యిట నట రేఖాగ్రభాగ ములు సూచించియుంటిని. "జివ" శబ్దమునకు గోదావరికూడ జీవకము కాదు." అను వ్రాఁత నిరస్తము "పిడుబొత్తుగా "జివ" లేనివాఁడు అని అందురు. విచారించినఁ దెలియును.

25 తేలపోల్విభుఁడు శ్రీసింహాద్రిరాట్పుత్రికన్" ఇట నేకదేశాన్వయదోషమనుట సిద్ధాంతమే. మనకవియే యంగీకరించుచున్నాఁడు. ఏకదేశాన్వయదోషమున్నదని యంగీకరించినప్పుడు వానివిషయమైన వ్రాఁతలతో నవసరము లేదు. ఎవరో చేసినారు. మేమును జేసితి మందురా? అట్లయిన వాఁడుదొంగతనము చేసినాఁడు కావున నేనును జేసితి ననుట యొప్పుండునో యిదియు నట్లేయుండును. ఇది భారతసమ్మత మన్నమాట వట్టి బూటకము. వారిభారతవిశేషాలలో నున్నదఁట. అది తరువాత విచారింతము. నాభారతములో నేరిట్టివి చూపినారఁట అవి యెట్టివో 20—7—36 సం॥ర పత్రికాసేవలో వ్రాసి యున్నాను. దానిపై వీరికన్ను పడలేదేమో? "హానిలేదు అచ్చుతో లేదన్నట్లు" నే నూరకుండ లేదు. కాని మఱియు నిట వ్రాయుచున్నాను. చిత్తగింపుఁడు "నాదగుపాణిగ్రహణం బాదర్పఁదగు" నిట నేకదేశాన్వయదోష

మనిరి. త్రికమునకును, నా, నీ, మా, మీ, తన, తమ,లకు నీదోషము పట్టదని వీరికిఁ దెలియదేమో? అయిన నిట నట్టిది కాదు. పాణిగ్రహణము=వివాహము; నా పగువివాహ మని కాని నాదగుపాణి యని కాదు. అట్లయిన నేదీ యేకదేశాన్వయదోషము? "దేవతా చక్రవర్తికి నాచార్యుని యంతవాని నినుకొందు"ఇట నేకదేశాన్వయదోష మనిరి. వ్యస్తమయినప్పుడును దోషము పట్టునా? ఇట సిద్ధసమాసపదము కాదు. కావున నేకదేశాన్వయదోషము లేదు. "నీమనధరామృతము" ఇట నమృతమే కాని యధరము కాదు. ఆ యమృతము నధరసంబంధ మయినదని యర్థము. "నామహితకృత్ప్రాణవిభుఁడు" నాయల్లుఁ డని యర్థము "జామాతా, దుహితుః పతిః" ఇట నలుక్సమాసము. "దుహితృప్రాణవిభుఁడు లుక్సమాసము. ఇంతేభేదము. ఇంతమాత్రము తెలియనందులకు లోక మానందపడవలసి యున్నది. అని వ్రాసియుంటిని. మఱియు నిప్పుడు వ్రాసితిని. నాభారతములో నివి యేకదేశాన్వయదోషములని దోషజ్ఞుఁడు కాని యూతఁడుగాక మఱియేవఁడికొఁడు చెప్పినను దిద్ది సరిచేసికొనుటకు సిద్ధముగా నున్నాను. తప్పులు చూపినప్పుడు నేను గర్హింపను నే నింతవాఁడ నని విఱ్ఱవీఁగను. అవి యుండనిందు

"రామాభ్యుదయమున్నంటే దురుద్ధర మైనప్రయోగం చూచి విరమిస్తాము" అని "కం...... నాకుం బరమగురువైన ముమ్మిడివరదాచార్యాంఘ్రివనజవందారుఁడనై" ఇట నేకదేశాన్వయదోషము కానిపించెడిఁ గాని పద్యములో నెవరో తప్పు వ్రాసినారు. "పరమగురువౌట" అని కాని మఱియొకవిధముగాఁ గాని దీని సంస్కరింపనగు. భారతములో "వధగావచ్చినవిప్రార్థము" అని యున్నదనిరి. అది యెక్కడిపద్యమో కాని నెఱిఁగి సంస్కరించుట సులభము. ఇట్టియేక దేశాన్వయము లగతికములైన తప్పులు ప్రమాణీకరించుకొని మేము మహాకవులు విఱ్ఱవీఁగువారము కాము అని చెప్పక తప్పదు. 'తేలపో

లోభుఁడు? ఇది సంభావనాపూర్వపదకర్మధారయముగా మించేసి “తేల
పోలిందిరా” అనుచోటదోషమువంటిదోష మిచ్చటను గలదు.

26 “చంద్రద్యుతుల్ యామినుల్ —వసంతరాత్రుల నిట్లు వర్ణిం
పరు. ఈరాత్రులు శరద్రాత్రులు కావు” అని నేనువ్రాసితిని. దీనియభిప్రాయ మేమో యెఱుంగఁ జాలక మనగ్రామ్యకవి యెంతో కొండంత వ్రాసి వసంతరాత్రుల వెన్నెలయుండనే యుండ దని నే నని నట్లు తేల్చివ్రాసె. నిజమే ! అజ్ఞానాంధకారబంధుర మైనయికాలములోఁ జంద్రుఁ డొకఁ డున్నాఁడనుట సరికాదు ! ఉన్నను వాఁడు ప్రకాశహీనుఁడు. వాఁడు చంద్రుఁడే కాదు. చంద్రుఁ డుండుననుటకు వసుచరిత్ర ప్రమాణీకరించినారు. అందు సూర్యాస్తమయ, చంద్రోదయవర్ణన మున్నదఁట ! ఆహా ! యేమియాయాశ్చర్యము ! వసంతరాత్రులలోఁ జంద్రుఁడా ? ఉదయించుటయా ? వెన్నెలఁ గాయుటయా ? ఇట్లు నేను నమ్మను. ఇది “రోళ్లారో కళ్లా” పాడేపాటయే యని—ద్దానోరూ బద్దలు చేసికొని చెప్పినను వట్టిపొల్లుమాటయే. ఇట్టిస్వల్పశంకలు వారి “పుణ్యైర్యశో లభ్యతే” యనుదానిలోనివే నఁట ! కానిండు. సంతోషింపనిండు. ఇట భట్టుమూర్తి=బావురు మని యేడ్చినసంగతి కూడవ్రాసి నాయజ్ఞానమును బ్రచురింపఁ బోయి తనయజ్ఞానమునే ప్రకటించుకొనియె. ఈయొక్కదానిచేతనే వీరికి శంక యేయో సమాధానమేమో తెలియ దని స్పష్టపడుచున్నది. నేను సర్వజ్ఞుఁడ ననిగర్వపడుట తప్ప వట్టితప్పి యని తేటతెల్ల మగుచునే యున్నది. “వసంతరాత్రులలో వుండే వెన్నెల శరద్రాత్రులలో వుండేవెన్నెలవలె చిక్కగా (ప్రకాశమానముగా) వుండక పోవచ్చును” అని వారువ్రాసినవాక్యమే నావాదమును బోషించుటకును వారివాదమును దూషించుటకును జాలును. అసలు వర్ణనీయమే కా దని నావాదమా ? ఆహాహా ! తెల్లవారినట్లే యున్నది. సూర్యప్రతాపము గ్రీష్మమునందును, చంద్రప్రకాశము శరత్తు

నందును గవులు వర్ణింతురు. గ్రీష్మమునందుఁ దప్ప సూర్యునకు లేక నియు, శరత్తునందుఁ దప్ప చంద్రుఁడే లే డనియు నభిప్రాయమా? శరదాత్రులలోఁ జంద్రికాంతికిఁ బ్రాధాన్య మొసంగి కవులు వర్ణింతురు. అట్లే యిట వర్ణింపవలయును. కాని యీయహంకారికి "పరిలవచ్చంద్రద్యుతుల్ యామినుల్.... ...వనప్రియముఖప్రస్ఫారనముల్" కలది వసంత మని చెప్పుచు నారాత్రులకుఁ జంద్రకాంతికిఁ బ్రాధాన్యము గలిగించె. ఇట్లు కవులు వర్ణింప రని నేను వ్రాసినది సరియైనవాక్య మని యక్షరాస్యుల కందఱకును దెలిసిన విషయమే గావున నింతకంటె వ్రాయక పండితులనడిగిన శంకానివృత్తి యగు నని చెప్పుచున్నాను.

27 "పంచభూజత్వచములు—పంచపల్లవములు కిట్లు తెలుసు. త్వచము పల్లవము కాదు" అని సామాన్యముగా లోకములో నుండు నాచారమును బట్టి పల్లవములే కాని త్వచము లుండవనునభిప్రాయముతో నట్లు వ్రాసితిని. ఇటుఁ దొక్కలుకూడ భద్రపఱుతు రని తనకుఁ బురోహితుఁడు వ్రాసినట్లు వ్రాసిరి. అది తమకును దెలియనిదియయే కావున దాని కంతవిస్తరములో నవసర ముండదు. సంప్రదాయమును బట్టి యాచారభేద ముండునని తానే చెప్పుచున్నాఁడు. దానం జేసి నాశంకకుఁ జోటుండక పోదు. దీనిపై వ్రాసినదంతయు మఱి పల్ చెత్తక్రిందఁ బరిగణింపఁబడును. చిన్నబడిలోఁ జదువు పిల్లవాఁడు నయిత మాక్షేపింపఁ దగినతప్పులు చేయుచున్నప్పుడు తన్నుఁ దానే నిందించుకోవలయును గాని యొరుల నిందించినలాభము లేదు.

28 "ధామ్యులు ప్రవేశించును" ఇది నే నాక్షేపించినదికాదు. కాని శతఘ్నిలో నున్నతప్పులజాబితాలో ఇత్యాదులెన్నో శతఘ్నిలో దోషము లుదాహృతములు" అని వ్రాసితిని. పూజార్థబహువచనముపై నాశంక లేదు. నేను బ్రయోగించితి ననుటయు నిజమే. కాని పట్టాభిషేకవిమర్శనము 26 పుటలో "ఈయన, మీరుచేసితిరి" అని

పూజార్థబహువచనముగాఁ బలికి యంతలోనే 'ఈవు' అని యేకవచనముగాఁ బలుకుట తగదని వ్రాసితిని. దానివిషయమై సమర్థన మున్నప్పుడు సమాధానము నుండును.

2) "బృందారణ్యము—ఇది తీర్థముగాని క్షేత్రము" అని లోకప్రసిద్ధినిబట్టి వ్రాసితిని. తీర్థక్షేత్రములకు భిన్నార్థము లున్నవని తెలియును. తీర్థము=మహర్షులు స్నానము చేసినపుణ్యోదకము, పుణ్యనది, అనియు, క్షేత్రము=పరిమితి. గణితశాస్త్రప్రసిద్ధదేశము, పుణ్యస్థానము, శరీరము, సిద్ధస్థానము, అనియు ప్రసిద్ధిగా నర్థము లున్నవి. ఇది బృందారణ్యము గావున సిద్ధస్థానము" అని చెప్పుట సరిగాని విశ్వనిఘంటువులో నున్నది చూచుకొనుఁడని యర్థసిద్ధాంతము రాజునకు భక్ష్యయని యెట్లు ప్రయోగింపఁ గూడదో యట్లే యిక్కడ నని నా యభిప్రాయము. ఇది యెవ్వరైన సరియైనదియే "అరణ్యము" అని వ్రాయుచుఁ దీర్థమని చెప్పుట సరికాదనియే యందురు. నీరసాతినీరసపదప్రయోగములు చేసికొన్నప్పుడు వానిపై నేమిచ్చిన ననుభవింపవలసినదే కాని జన్మమును బట్టుకొనిన లాభము లేదు. పెరలను దిట్టిన లాభమును లేదు. గ్రహచారమును దిట్టుకోవచ్చును

3) "ఊరకోనును—ఇది ప్రకృతిప్రత్యయజ్ఞానము లేక వ్రాసినది. ఊరక+ఉండును" అనుదానికి నిట్లు వచ్చునని; ఊరకొందము ఇది పైయుద్ధతను స్థిరీకరించుచున్నది. "మనమూరకున్ననితఁడూరకొన్నట్లు లేదు"........ఇత్యాదు లెన్నో శతకములలో నుదాహృతములు" అని చెర్నాటము మొదటిభాగమున వ్రాసి చూపితిని. నీకవిత్వమును నేనే కాదు రామకృష్ణకవులు, తిరువేంగళాచార్యులుగారు, ఓలేటి సుబ్బరాయశాస్త్రిగారు, మొదలగువారే కాక, యిప్పుడొక బడిపిల్లవాఁడు సయితము ఖండించుటకుఁ దగిన స్థితిలో నున్నది. నిపద ప్రయోగమని చెప్పుట కట్లు దాహరించితిని. గాని యూరక, ప్రకృతి, ఉండును. ప్రత్యయము మనసభ ప్రాయముతో నేను ఉదాహరించినది

కాదు. ఆమాటకు మనగారి వ్యాకరణానికి "పట్టగానికవృన్న వస్తుం"దంట! నవ్వువచ్చిన నవ్వవచ్చును. మఱియొకటి వచ్చిన జేయు వచ్చును. దాని కాక్షేపణము లేదు. "ఊరకొనును" ననుదానిలోనితనము హోదో షమును గప్పిపుచ్చి దోషమున్నదనుమాటలో దోష మున్న దనుట "మీాయిఁటిల్లిపాదీ" అనునట్లున్నది. ఇట నాకేమియుఁ సంప్రదా యము తెలియ దని తెగవ్రాసెను. తనకు లెంకమ్ము పత్రిక యున్నదిగదా మఱియింతకు నూఱింతలు వ్రాసికొనవచ్చును.

"ప్రకృతిప్రత్యయజ్ఞానము లేక వ్రాసినది" అనఁగా నిటఁ బ్ర కృతి ప్రత్యయము లని యభిప్రాయము కాదు. "ఓనమాలు రాక యిట్లు చేసెను" అనఁగా నేమియుఁ జదువు రానివాఁడు గావున నిట్లు చేసె నని యభిప్రాయము. మఱియొకసారి పై వాక్యమును జిత్తగింపుఁ డు. అది సాధువో కాదో తెలియవచ్చును. "ఊరకుండును" అని వ్రాయడానికి బదులు "ఊరకొను" అని వ్రాయడం గ్రామ్య మని శంకిస్తే యుక్తంగా వుండేది" అనివ్రాసె. ఈవ్రాతఁ—"దవడ బ్రద్దలగు లాగున లెంపకాయ కొట్టినాఁడు గాని పుఱ్ఱ చేతితోఁ గొట్టుట బాగుగా లేదు" అని చెప్పికొనినట్లే యున్నది. ఇటఁ బ్రకృతిప్రత్యయజ్ఞానముం గూర్చి నన్నుఁ బరిహాసించుచు నాపై దోషమారోపించుట మోహ కృత్యము. "వెం॥రా లయితే దీన్ని గురించి.....ఇంత అసంప్రదాయం గా అడగలేను" అని వ్రాసె. వారెట్లడిగినారో యేమి చేసినారో నా కుఁ దెలియదు. కాని వారియచ్చుపడిన శతఘ్ని యనుపుస్తకములో నున్నట్లుగా నే వ్రాసితిని. దానిని మార్చుటకుఁ గాని చేర్చుటకుఁ గాని నా కధికార ముండునా? ఉండదు. "ఊరకొనును" అనునది గ్రామ్య మని తానే వ్రాసియున్నాడఁట! అట్లయిన నీగింజులాట యేమిటికో? ఇట మఱియొకవింత "తి॥ వెం॥ కవులు పొరపాటువల్లనో శ్రీనాథాదుల ప్రయోగాలు ఊడఁజేత అసందర్భ గ్రామ్యంగ భావించుకొనో ప్రయోగిం

తురు గాక" అని యహంకర్తృత్వాభిమానమును జూపుచున్నాఁడు. చూపనిం డది యెవ్వరికి నష్టము? శతఘ్నిలోని తప్పులజాబితాలోఁజరిగి నట్లు, అట్లనే, తాఁ సి, దేవునై గురువునై, అనుంగతిని, నిగుడ్చి, పిల్చినావు, ఇత్యాదు లుదాహృతములు. ఇందు=పిల్చినావు="ఇది యేనుంగు నెక్కి నిక్కినాము జాతిలోనిది" అని నేను భవిష్యత్కాలసూచకంగా నీచపుమాట వాడినారు. అని నన్ను గర్హించినాడు. ఇదియును శతఘ్నిలోనిమాటయే ఇది నాహృదయసౌభాగ్యమును వెల్లడించుచున్నదట! కానిండు. ఇట వేంకటరామకృష్ణులుగాని, నేనుగాని, మఱియొకరుగాని నిందించినా రనుకొనుట పొరపాటు. నిక్కినాము అని తమ్ముఁ దామే నిందించుకొన్నారు. చిత్తగింపుఁడు. "ఉ॥ ఏనుఁగు నెక్కినాము ధరణీంద్రులు మ్రొక్కఁగనిక్కినాము" అని వారి నానారాజసందర్శనములో వారే వ్రాసికొని యెవ్వరో యేమో యని రని వాపోవుట తమయజ్ఞానమును వెల్లడించునది యగుచున్నది.

నాకర్ణపర్వములో "పిల్చినావువంటిప్రయోగములు" ఉన్న వనెను. నేనుసామాన్యముగా నట్టిప్రయోగములు చేయను. ప్రమాదమునఁ గాని యజ్ఞానమునఁ గాని పడియున్నచో సవరించుకొందును. తప్పులు కా వని మొఱఁగను. మగతన మున్నచో వానినెల్ల వెల్లడింపవలసినదియే యని చెప్పుచున్నాను. "యీయాక్షేపణ గురించి వీఁడు (తాను) వ్రాయడ మనేది తప్పు" అని వ్రాసి తానే మోసన్నజ్ఞ సింగమనీఁడనను నభిప్రాయసూచకంబుగాఁ బిచ్చిసోమయాజులకథ చెప్పినారు. ఆకథనీపట్లఁజక్కఁగా లగింపవలసియే నాయభిప్రాయము. ఏకథచెప్పినను "ఊరకొను" అనునది తప్పుకా దని సమర్థించుకో లేకపోయె. ఇప్పట్ల రామకృష్ణకవులశతఘ్ని యైరోపామహాసంగ్రామములోజర్మనీవారు ఏంట్వర్పుకోటమీద బ్రయోగించిన మహాసహానఘ్నిఅయినదని లోకమునకుఁ దెలియఁ జెప్పుచున్నాను.

31 "ఏనిని" ఇది తప్పని చెప్పితిని "దీనిపై గూఢంగా భారతం లో ప్రస్థానమం దున్న దని మాత్రం వ్రాసియున్నాను. అప్రయో గంసౌప్తికపర్వంలో చూస్తే దొరుకుతుందని కూడా యిక్కడసూచిస్తూ వున్నాను" అనియె నిది సాధుప్రయోగమే యైనచో దీని నింతగూఢ ముగా నుంచు టేమిటికి ? ఇదిగో పద్య మని నుదాహరింప రాదా ? త్రిలోకసంచారము చేసినను "కొంకణంబుఁ జనినఁ గుక్కసింహముగాను కాశి కేఁగఁ బంది గజము గాదు" సౌప్తికపర్వములో దొరకు ననుట చేత మఱియు నిప్పు డది సావధానముగాఁ దిలకించితిని. అందలి రెం డాశ్వాసములలోను హ్రస్వముపై" నకారము ప్రాసము గలవి 21 ప ద్యములు మాత్రమే యున్నవి. అం దెందును "ఏనిని" అనుపదము గలది లేదు. కాని ప్రథమాశ్వాసము 155వ పద్యము—అశ్వత్థామ ధృష్టద్యుమ్నునితో—"క॥ వినుము గురుద్రోహికిఁ గల్గునె యుత్తమ గతిసితాంతకుత్సితభంగిన్ దునిమితివి నీవు గురు నే,నును దుర్విధకరణమున నినుం దెగఁ జూతున్" అని యొకటి లోచనగోచరం బయ్యె నిందు "గురు నే,నును" అనుచో వీరు చూచిన యేప్రతిలోనైన "గురు" నే,నిని" దుర్విధకరణమునన నినుఁ దెగఁ జూతున్" అని యున్న దే మో? అది చూచి మనకైతగాఁడు భ్రమపడియెనో యని యనుమా నించితి. అది నిజమైనయెడల నట "నేనిని" యనునది నమన్వయము కాదు. నీ వల్లు గురునిం దునిమితివిగావున నేనును నిన్ను దుర్విధకరణ మున నే తునుముదు ననుటయే తగియున్నది. కావున "ఏనిని" యను నట ముమ్మాటికిం దప్పు. జన్మాంతరస్వీకారము చేసినను దీని నెవ్వరు నొప్పుచేయఁ జాలరు. మఱియు నీపద్యములో గురుద్రోహి కుత్త మగతులు లేవనియు వానిని వేధించి చంపిన నుచితమే యనియుం జెప్పఁ బడియున్నది. కావున "నేనును" అనుటయే సర్వాంగీకార మైనది.

మఱియు నిందు "దుర్విధకరణమున" అని యొకవాక్యము కలదు. ఇది యీవిమర్శనమునందు 22వ దోషమున నుదాహరిం చిన "నివాహకరణము" వంటిదేమో? కాదు కాదు. ఇది సపిండీ కరణాదులయందు మనగ్రామ్యకవి సిశ్చయించి వ్రాసినా నని తెలియవలెఁ

“నేను తిరగఁ బడి వ్రాసిన విమర్శించేయెడల లోకము సహింపదు” అని వ్రాసె. తిరగఁబడె నన వెల్లకిలఁ బడె నని వ్యవహారము. అది చివరిదే. నిరపరాధినగు నాపైఁ బడి నానావిధముల నన్ను వ్యంగ్యప్రధానముగా దూరి పరాభవించుటయు కాక తాను వ్రాసికొన్న యేనుఁగునెక్కినా మనుమాట యనువదించుటంజేసి “భవిష్యత్కాలసూచకముగా” అనుటంజేసి తాను ఉత్ప్రేరూపుఁడై నిక్క తప్పుఁ జేయుదు నీకమీఁద నని నోటినుండి బూతు రానిచ్చి యవివేకి, తుదమొదలు తెలియనివాఁడు లోనగు నీచసంభాషణము చేయఁ గలగియున్నప్పుడు నేను లోకమునంగల దోషము లుదాహరించినప్పుడు “గురుతల్ప” మన్నది యెత్తుకొని నన్నుందాక సూచించుచు చెప్పరానియపచారము చేసినప్పుడును లోకము సహింపదని తలంచెనా ? ఇపుడు లోకము సహింప దని వ్రాయు టేమిటికి? తిరుగఁబడిగాని బోర్లఁబడిగాని సందేహింపక విమర్శింపవచ్చు ననియే నేను జెప్పుచున్నాను. నాభారతములో గణములు, యతులు, ప్రాసములు నాప్రమాదమునఁగాని ముద్రాప్రమాదమునఁగాని పడియున్నవి. అందులకే. „శ్రీకృష్ణభారతభావార్థదీపిక„ వ్రాయుచున్నాఁడ నని చెప్పియేయున్నాఁడ. చేతిపొరపాట్లుపడినను నాభారతములో మనగ్రామ్యకవి తెలివిలేక చేసినట్టి తప్పులు మాత్ర ముండవు. కావున సందేహింపక నాభారతమును విమర్శించి ప్రదర్శింపఁ గలిగినచోఁ దనకువలెఁ గాక కృతజ్ఞుఁడనై సరిచేసికొనియెద నని హెచ్చరించుచున్నాను.

ఇదివఱలో „స్త్రీలనుగూడ„ అను తనపద్యములో నేఁ జూపిన దోషమునకు భారతప్రయోగము చూపితి నని గర్వించుచుండె. అది సరియైనది కాదని నిరసింపఁబడినదియే. కాని నాభారతమున నట్టి ప్రయోగ మున్నదని „ఆర్యవర్యులరెడ్డయ్య యశముఁ గాంచె” అనునది యుదాహరించె. అది పూర్తిగా నచ్చుతప్పు. కర్ణపర్వాదులుగలసంపుటమున భావార్థదీపిక వ్రాసితి నందు „ఆర్యవర్యుఁడు రెడ్డయ్య యశముఁ గాంచె” అని సరిచేసితిని. సరిచేయునప్పుడు నావ్రాఁతప్రతిలో నెట్లున్నదో యని చూడఁగా నర్థానుసారసిద్ధముగా

,,డు,, వర్ణమే యున్నది. అందలినిజం బెఱుంగఁ గోరు వారు నా వ్రాఁతప్రతిం బరీక్షింపవచ్చును. అది నే నిపుడు దిద్దినట్లున్న యెడల నామాట నిరాకృతమే యగుచున్నది. మఱియు రెడ్డిశబ్దము శూద్రులే గాక బ్రాహ్మణులును వైశ్యులును గొందఱు పెట్టుకొనుచున్నారు. ఇతఁడు వైశ్యుఁడని చెప్పుటకు ,,బ్రాహ్మణులపిల్లవాడు,, అనునట్లు ఈ రెడ్డయ్య ,,ఆర్యవర్యుల రెడ్డయ్య,, అని సంబంధషష్ఠినిఁ జెప్పునది యనుకొనినను సాధువె యగుచున్నది. ,,ఆర్యవర్యుల,, ద్వితీయ యనియు దానికి సప్తమిచెప్పుకోక తప్పదనియు చెప్పుటతప్పు. ఇట్లే నాభారతములో వీరుచూపి చూపఁబోవుదోషములు సమర్థింపఁబడు నని ఢంకామీఁద దెబ్బగొట్టి చెప్పుచున్నాను.

32—,,అలఘుని యాజ్ఞఁ గైకొనిమృతాయితుఁ డౌనుతుతో డ'' ఇట హల్లుంబోడనే చ్ఛతియుండవలయును గాని యచ్చుతోనైన యీయతితప్పు'' అని నాయాక్షేపణము. ఇట మనబుద్ధిమంతుఁడు నాచెప్పినది సరియని యంగీకరించియు ,,అపశబ్దభయంనాస్తివ్యాప్పలాచార్యసన్నిధౌ''అనుపాండిత్యంబునమృతాయితుఁడన్నచోట నకారప్రాప్తికి ,,మృత + అయ + ఇత=తారకాదిత్వా దితచ్ ప్రత్యయః మృతశ్చాసౌ అయితశ్చ మృతాయితః అని మృతుఁడైనవాఁడు శుభముగల వాఁడునని సాధింపఁ జాలినాఁడు. ఇంతగొప్పకార్యము చేసెను గావున ,,మీవంటికవిని గాను,, అనుతోఁటివుంటిమాట దృఢీకరించుచున్నానని యెన్నుకొనుచున్నాఁడు. ఆమాట కిప్పటికైన పరాభవమే చాలును మఱియుం గావలయునా ? అని మందలించుచున్నాను. ,,మృతాయితుఁడు,, అనుచో మృతప్రాయుఁడు గాని మృతుఁడుగాడు. తాను చెప్పిన ద్రావిడప్రాణాయామార్థమందు మృతుఁడు=చచ్చినవాఁడు. అని యర్థము వచ్చును. చావలేదే యిట్లు సమర్థించుట యెట్లదని నే నాక్షేపింతు నని కాఁబోలు ! మాతప్పయినను ,,జితకాశిని,, సమర్థించితినట్లు సమర్థించి నని పెద్దచెత్త ప్రోఁగుచేసి వ్రాసినాఁడు. ,,జితకాశి'' యనుచోటిసమర్థనము నిట్టిది గానే యుండును. శాస్త్రజ్ఞు లయినగురువుల శుశ్రూషచేసినఁ గాని యిట్టివి గోచరింపవఁట

ఇటుఁ దా నెంతనోరు నెత్తి మొత్తుకొని చెప్పినను లోక మదిపాటిం పదు. ఇటుఁ గపాలముకథ యేకరువు పెట్టినాఁడు ఎన్ని యేకరువు పెట్టినను యతిదోష మజ్ఞానవిలసితమే. తనబాల్యకథతో నీసమర్థనము పూర్తి యైనది. మార్గాంతరములు కూడఁ ద్రొక్కినాఁడు. ఆయతీతి, యద్వా ఆయత ఇతి అయితః, వర్తమానేక్తః; వర్తమాన సామీప్యవర్తమానవద్వా అని తనవర్తమానమునకు భవిష్యదర్థము వచ్చునని కూడఁ జెప్పి "మృతులను బొందఁగలవాఁ డనఁగాఁ జచ్చుటకు సిద్ధముగా నున్నాఁ డని యావదర్థ మఁట! ఇంకను గొన్ని మార్గము లున్నవని తనశాస్త్రసహాయ మిట్లు వెలుఁగుచున్నదని యుప్పులేనిగంజి ముప్పందుముఁ ద్రావినాఁడు. కౌముదిలోని రెండుముక్కలు వ్రాసి తనభాష్యపరిభావమును వెల్లడించుకొనియె. తాను బెల్లము వండిన ప్రొయ్యి యఁట! బెల్లమువండినప్రొయ్యి రోతగానే యుండును దాని చుట్టును బొగ్గులు, పోళ్ళు, కాలినకట్టెలు, పిడుకముక్కలు, సున్నపునీళ్ళు, లోనగునమంగళపదార్థములు పడియుండును బెల్లపునీటి చుక్కలించుకించుక చుట్టునుం గలబూడిదలోను బుగ్గిలోను పడి దుమ్మునం గలసి చీమకైన నుపయోగింపక పనికిమాలిన వగుచుండును. ఇట్లు చేతఁగాని సమర్థనము చేసి తనకాకరకాయ కవిత్వమును సాధువు చేసికొనెంచె నని యిప్పట్ల విద్వాంసులగువారు వా! వా! సీ! వా! వా! అని హర్షింపక మానరని నానమ్మకము. ఇట్టిపుచ్చసమర్థన మెట్టిచో నైనం జేయవచ్చును.

"కాకరకాయ" కాకాన్, రాతి, ఆకర్షతీతి, కాకరం, కాకుల నాకర్షించునది; "కై, గై శబ్దే" కాయతి, గాయతీతి, కాయం; కాకరంచ, కాయంచ, కాకరకాయం; కాకరకాయం-కవిత్వం; అనగాఁ గాకుల నాకర్షించు కవిత్వము; నీకవిత్వము కాకిమూకకే కాని కవికోకిలములకు రుచ్యము గాదని ఫలితార్థము; (యద్వా) "కం మూర్ధినిచ వారిణి" క + ఆకర=నీళ్ళకు నెలవైనకాయము గలది కవిత్వము; కవిత్వము నీళ్లు గాఱిపోవుచుండు నని యావదర్థము; (కించ) "కో బ్రహ్మాత్మానిలార్కాగ్ని చిత్తధీయమకేకిషు, విష్ణావాహాతశబ్దే" "ఆకారస్తు

పదే భావే పరితాపే పితామహే" "కాయోదేహసమూహయోః" నానార్థరత్నమాల. కశ్చ + అచ=కే; కే కరోతీతి కాకరః; కాకరశ్చ, కాయశ్చ, కాకరకాయః తేన యుక్తం కవిత్వం; శాకపార్థివాదివత్సమాసః; క=అహాతశబ్దమును అ=పరితాపమును, కర=చేయునట్టి, కాయః=సమూహముగలది కవిత్వము. అనఁగాఁ బాధుశబ్దమును బరితాపమును జేయుపోగు (గద్యపద్యములగుంపు) గలకవిత్వ మని తెలుచున్నది. మఱియు నిట్టియర్థము లెన్నేని మనకాకరకాయ కవిఁ జెప్పవచ్చును. లాక్షణికులెల్లరు "మృతాయిత" ఇత్యాదులఁదు "క్యజ్ ప్రత్యయాంతము" గావున నచ్చునకు యతి చెల్లదని ఘోషించుచుండఁ నీపుచ్చుసమర్థన మేమిటికో? గంతులువేయు టేమిటికో? ప్రతి శబ్దము నిట్లు సమర్థింపలేమా! ఇదియా పాండిత్యము!

మహానైవేద్య మనుటకు నేను దయ్యమో దెయ్యమో? యను నభిప్రాయమే కదా! నేను దయ్యమనని చెప్పుకొనను గాని దెయ్యము ననియే చెప్పుచున్నాను. తొల్లి వీరిశిష్యు లెవరో కవిరాక్షసుఁ డని నాకు బిరుద మిచ్చినారు. వీరిపాలిఁటి కిపుడు నేను బ్రహ్మరాక్షసుఁడ ననియే యొప్పుకొనుచున్నాను. ఈరాక్షసుఁడు మంత్రములచేఁ గాని,తంత్రములచేఁ గాని మారణాది హోమములచేఁ గాని, చంకదుడ్లచేఁ గాని, శాపవాక్యములచేఁ గాని, బెదరించుటలచేఁ గాని, అదలించుటలచేఁ గాని, అసాధ్యుఁ డవధ్యుఁ డభేద్యుఁడు. ఎట్లుచేయవలయునో యట్లుచేయుక మానఁడు. ఇట్టి యలంతిమహానైవేద్యములఁ దృప్తిఁ నొందఁడు. అవియన్నియు నప్పటికప్పుడే "గుటకాయస్వాహా", అగుచుండును. వీరి మైథునవేద్యములును, ప్రాణాహుతులైనవి. ఇది బ్రహ్మహుతికిఁ బరిసమాప్తము. కావున నిట జాగరూకులై యుండకున్న నపాయమే యని హెచ్చరించుచున్నాను.

౩౩ — "కవిత్వానికి వేదశాస్త్రాలు చేసే సహాయం యేమిటి" అని వ్రాసెను. ఏంటో చెప్పలేను గాని "శ్రుతిశాస్త్రాంగ పురాణప్రతతియు" ఇత్యాదులు కవి కుండవలయు నని లాక్షణికులు చెప్పుచున్నారు. కవిలక్షణములలో "వేదశాస్త్రాలుకూడా చేరితే చేరవచ్చును

వని తానే చెప్పుచున్నాఁడు. కావున వేదశాస్త్రాములును గవికుండ దగినవియే. తా నొక ఘనపాఠి యుద్ధ నాటివయర్థమో తొమ్మిదఁ యర్థమో చెప్పుకొన్నాఁడఁట! ఇప్పుడు అది చెట్టెక్కినదఁట! అట్లు చెప్పక సర్వవేదములును వచ్చుననియుం జెప్పుకొనిన నెవఁ డేమనఁ గలఁడు? కవిత్వమునకు వ్యాకరణసహాయ మక్కఱలే దని వెఱ్ఱివాఁ డునుం జెప్పఁడు. భాష్యసహాయము కవిత్వమునకు గడ్డిపరకంతయు లేదు. "మృతాయితు" లకు వీరికిఁ గౌముది చాలును. అదియును గాకరకాయసమర్థనము వంటిదే ఇట్టి వథమసమర్థనములు. సమర్థించితి మనుకొనుటయుఁ బరిహాసపాత్రమగుటకే ఈతఁడు కవికి ముఖ్యముగా వ్యాకరణశాస్త్రము కావలయు ననెను. కావ్యాలంకారాదులు లేని వ్యాకరణము కృష్ణలో వేయుటకే యుపయోగించును. "వ్యాకరణం రాకుండా కవిత్వం చెప్పి మెప్పించుకో వచ్చును" అనెను. ఇది సరికాదు. తాను బలెఁ గవిత్వము చెప్పవచ్చును. మెప్పించుకో రాదు. ముంచెత్తినన్, ప్రతివాఁడు; నిందానెత్తిపై, మధ్యమపురుషమునఁ గెల్చి రేసి, చచ్చిచావక, పోరిలందిర, చెవులూరు, అన్యత్రికు, త్రోసము, ఒండొకచేసె; ఇత్యాదులు వ్రాసినకవి మెప్పించుకోఁ గలఁడా? లేదు. కావునఁ గవియగువానికి శ్రుతులు, పురాణములు, ఛందస్సులు, వ్యాకరణము, అలంకారములు. భాషాజ్ఞానము లోనగునవి యుండి తీరవలయును కేవలవ్యాకరణ మొందులకుం బనికి రాదు.

ఇట నీతఁడు తనబడాయిని సూచించుచు నప్రస్తుతముగాఁ బండెడంత మ్యునిసిపల్ చెత్త పోగుచేసి వ్రాసినాఁడు. బ్రహ్మముగారి హరికథలో నాచావునెత్తుకొని జాతక ప్రభావము సూచించినాఁడు. ఆసూచన తెల్లవారినట్లే యున్నది. మఱియు నిటఁ గొల్లాపురపుగోల యెత్తుకొన్నాఁడు. అది చర్వితచర్వణము, పిష్టపేషణము. "పాడిందే పాడరా" అనుసామెత లోనదే. ఆశ్లోకపంచక నిరాకరణములో—

"కాలీన" ఇది సమానకాలీనం ప్రాక్కాలీనమిత్యాదిచ అపభ్రంశా ఏవైత ఇతి ప్రామాణికాః" అని కౌముది. కావున "కాలిక" అనవలయు నని నేనంటిని. దానిపైఁ దనపుచ్చుఅభిప్రాయము మొసంగుచు

మనగా గ్రామ్యకవి "పతేశిక మొప్పతన్నను" అని తానే వ్రాయుచు మహర్షులు వ్రాసినవి దోషములైనను వారితపోమహిమచే నాదోషము తొలంగి పోవును. మనకు శక్తి లేదు గావున మనము వానిని స్వీకరింపరాదు. శబ్దేందుశేఖరమున "స్వాత్మ(త్రేపద్యత్వం ప్రయుంజమానా అస్మదాదయః ప్రత్యవయన్తే" అని శంకరాదులు ప్రయోగించినను మనము ప్రయోగింపరాదు. దాన ప్రత్యవాయము వచ్చుననుటచే నార్షములును దోషములే. అవి మనకు స్వీకరింపరాదు. "త్రియంబకం" అని మహాకవులు వాడినను మనము వాడరాదు. అట్టిచో కాలీన శబ్దము దోషదూషితమని నేను వ్రాయుటలో నాక్షేపణ ముండునా? సిగ్గులేక గదా మఱియు మఱియు దాని నెత్తికొనుట. చెళ్లాటము ప్రథమభాగము 39 వ పుటలో నీవిషయ మంతయు వివరముగా వ్రాసితిని. అటనే "ఆత్మనేపద, పరస్మైపదములం గూర్చియు, "అసీతాం" అనుచోట నశ్లీలమునుగూర్చియు, యతిభంగమును గూర్చియు, వ్రాసియుంటిని. అందుపైం దనపుచ్ఛభిప్రాయ మిచ్చినందులకు సిగ్గుపడియుండక అందుం దనదోషము లేనట్లును నాది యవిమర్శనమైనట్లును వ్రాయుట లోకప్రతారణము గాక యేమగును? మఱియు నావిమర్శనము చివర నేను గొన్ని పద్యములు వ్రాసితిని. అవిపాడు పద్యములనె నీగ్రామ్యకవి అందు—"నీకవిత్వము కంటకాకీర్ణము...... సంస్కారశూన్యము.........సంస్కార మొనరించుకొమ్ము భూతిగల వాండ వగుదువు" అని యున్నదంట? అది చూచి ఈమహానుభావుండు, ఈశాంతమూర్తి, ఈసత్యసంధుండు, ఈయకోపనుండు ఈపరదూషణానభిజ్ఞుండు సహింపలేక పోయెనంట. "సంస్కారమొనరించుకొమ్ము" అనుదానికిఅష్టాదశవర్ణములవారును నన్ను గర్హించుచున్నారంట? తాను వ్రాసినశివిగ్రహము సోమేశ్వరశతకముఁగీరతము మొదలగువాని కేంతగహించుచునో? "పాశుపతాగ్నిహోత్రమున భగ్నమండి" నశించిపోవలయు నని వ్రాసినదానికిని "మూఢరోగ్రమువు నీవు...సోమా పామరగ్రామణీ" అని వ్రాసినదానికి అట్టివానికిని లోకము హోరుహోరుమని సంతోషించుచున్న దనుకొనుచున్నాండు గాంబోలు మనయహం

కారకవి తా నొకమహర్షి ననుకొనుచు శ్రీరంగనీతు లాలికించుచున్న యీసమాయకు నేనునవలసియున్నదో లోకమే నిర్ణయించుఁగాక.

ఏడవపల్లెరము పేరునకుఁ దగినట్లే యున్నది. అది నేఁ డొల్లివ్రాసిన వనంవారిశ్లోకపంచకనిరాకరణముమీఁదనే నడచినది. ఆ విషయ మిట నేను మఱియు విస్తరింప నెంచను. సమయముపడి నప్పుడు విజ్ఞానము వచ్చునట్లు లోకముచేఁ జెప్పింపఁ గలను. అందు నే నేమో తప్పుచేసితి ననియు దానిని సమర్థించుకో వలసినదనియు నీకై తగాఁడు చెప్పుచున్నాఁడు. ఆకార్యము నాకవసరముకాదు. తన కవసరమైనచో మహాసభం జేయించి నన్నుఁ గా దనిపించుట సామర్థ్యము లేకున్న మౌనమే భూషణ మని చెప్పుచున్నాను. నేను దనకవిత్వము ను విమర్శించుటనుగూర్చి యేమో చెప్పినాఁడు. "నే నును దమవంటికివినే యగుదుననియు నాభారతము దోషదూషితము నగుటచేతను కవిత్వములోఁ దానే కాని యొరులు కారనియు" లోన గుమాటలును, నేనింతవాఁడ నని చెప్పుటచేతను తనకవిత్వము పనికిమా లిన దని రుజువుచేయుటకు విమర్శించి విమర్శించుచుంటి ననియుం చెప్పుచున్నాను. గీరతము పనికిమాలినగ్రంథ మనియు నట్టికవిత్వ ము బడిలోనిపిల్లవాఁడుసహితము చెప్పఁగలఁ డనియుఁ దెలియఁజె ప్పుచున్నాను. ఇప్పు డావేశముతో రాకయు తెలియక క్రిందుమీఁ దును గానక బొబ్బిలిపాటవంటిపాట 11 వందలచరణములతోఁ జెప్పినాఁ డట! అది యచ్చువేయించునఁట! నన్ను బెదరింప నక్కఱ లేదు. ఒడలెఱుంగక చేసినయది యంతలో గండికి లగు ననిం దానితాత్రగ్రంథము 11 వేలుచరణములతో భీకరమై రాక మానదనియు మహానైవేద్య మంతయు భస్మ మయినదనియుఁ దాను జేయ నెంచి నది మాని చేయవలసినదియే యనియు మఱియు హెచ్చరించుచు నవ్విషయ మంతయుఁ దృతీయభాగమున వివరించువాఁడనై యిప్ప టికి నింతితో విరమించుచున్నా నని లోకమునకు విన్నవించుచున్నాను.

